

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

FEBRUAR 1962. GODINA VI

2

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA VI
Februar 1962.

Uredivački odbor:

Predsednik NIKOLA MINČEV, *članovi:* dr JOŽE BRILEJ, BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA.

Glavni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač:

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«,
BEOGRAD, Knez Mihailova 6.

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Krivično-pravna zaštita bezbednosti drumskog saobraćaja 49—54

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Stavovi jugoslovenskih sindikata prema aktuelnim problemima međunarodnog sindikalnog pokreta..... 55—58

Međunarodna saradnja Narodne omladine Jugoslavije u 1961. 58—60

PRIVREDA

Privreda u 1961. 61—67

Drvena industrija 1958—1961. 68—74

Razvoj jugoslovenskih pomorskih luka 75—78

Tarife u saobraćaju 79—84

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača 85—89

Centri za socijalni rad 89—90

SPOLJNA POLITIKA

Poseta predsednika Tita Ujedinjenoj Arapskoj Republici i Sudanu 91

Diplomatsko-konzularna predstavništva 92—96

KRIVIČNO-PРАВNA ЗАШТИТА БЕЗБЕДНОСТИ ДРУМСКОГ САОБРАЋАЈА

Jugoslavija spada u red evropskih zemalja sa dosta velikim brojem saobraćajanih nesreća u drumskom saobraćaju, kao i žrtava prouzrokovanih tim nesrećama. U 1961. jedna saobraćajna nesreća dolazila je na svakih 13 motornih vozila, jedno poginulo lice na svakih 208 motornih vozila, a jedno povređeno lice na svako 41 motorno vozilo.

Broj saobraćajnih nesreća u drumskom saobraćaju u Jugoslaviji povećao se od 1956. do 1961. za više od tri puta, broj poginulih skoro za dva i po puta, a broj teško povređenih skoro za tri i po puta.¹ (Табела 1.)

ТАБЕЛА 1 — САОБРАЋАЈНЕ НЕСРЕЋЕ У ДРУМСКОМ
САОБРАЋАЈУ 1956—1961.

Godina	Broj saobraćajnih nesreća	Poginulo				Broj teško povređenih
		ukupno	vozača	putnika	pešaka	
1956—1961	75.507	5.259	1.963	1.555	1.741	24.487
1956	6.060	495	130	164	201	1.794
1957	9.198	738	268	209	261	2.964
1958	11.686	783	303	235	245	3.856
1959	14.566	995	376	296	323	4.681
1960	15.115	1.044	401	295	348	5.097
1961	18.882	1.204	470	371	363	6.095

Na povećanje broja saobraćajnih nesreća u drumskom saobraćaju uticalo je u prvom redu povećanje broja motornih vozila registrovanih u zemlji. Dok je u 1956. bilo registrovano 68.690 motornih vozila, njihov se broj u 1961. povećao na 251.085. (Табела 2.)

ТАБЕЛА 2 — БРОЈ МОТОРНИХ ВОЗИЛА У ЈУГОСЛАВИЈИ
1956—1961.

Vrsta vozila	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Укупно	68.690	98.525	126.466	164.349	203.234	251.085
Putnički automobili	14.664	21.570	28.394	39.022	54.257	78.823
Autobusi	2.701	3.419	3.910	4.620	5.158	5.681
Motocikli	15.586	26.424	37.649	54.517	69.766	84.173
Teretni kamioni	21.112	25.763	28.482	31.535	33.527	37.424
Vučna vozila	6.134	9.079	12.148	14.869	17.196	18.846
Specijalna vozila	2.030	2.575	3.075	3.519	3.984	4.231
Priključna vozila	6.463	9.695	12.808	16.267	19.346	21.907

Veliki priliv vozila iz stranih zemalja, naročito u turističkoj sezoni, takođe je uticao na povećanje broja saobraćajnih nesreća na drumovima. Tako je u 1960. u Jugoslaviju ušlo

¹ Сви подаци у овој информацији којісе односе на саобраћајне несреће узети су из евиденције Одјелjenja за заштиту јавног саобраћаја при Државном секретаријату за унутрашње послове ФНРЈ.

524.595 stranih motornih vozila, prema 33.727 u 1954. Vozila stranaca prouzrokovala su u 1959. godini 899 saobraćajnih nesreća, u kojima je poginulo 50, a povređeno 557 lica.

Tendencija porasta broja saobraćajnih nesreća u drumskom saobraćaju i žrtava prouzrokovanih tim nesrećama, istakla je društveni i pravni značaj problema krivično-pravne zaštite drumskog saobraćaja i suzbijanja saobraćajne delikvencije.

KRIVIČNA DELA I PREKRŠAJI U ДРУМСКОМ САОБРАЋАЈУ

KRIVIČNA DELA PROTIV ЈАВНОГ САОБРАЋАЈА. Jugoslovenski Krivični zakonik, nasuprot zakonicima nekih drugih zemalja, ne izdvaja krivična dela protiv javnog saobraćaja u posebnu grupu, već ih svrstava u grupu krivičnih dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine. Pored toga, jugoslovensko krivično pravo poznaje relativno mali broj krivičnih dela protiv javnog saobraćaja i ne obuhvata materiju prekršaja, tako da je veliki broj saobraćajnih delikata normiran drugim pravnim propisima (uredbama, pravilnicima, naredbama, i sl.).

Osnovno krivično delo protiv sigurnosti javnog saobraćaja je *ugrožavanje javnog saobraćaja* (čl. 271. KZ). Ovo krivično delo čini lice koje nepropisnom ili nepravilnom vožnjom, upotrebom neispravnog vozila, oštećenjem mostova, puteva ili ulica, stavljanjem prepreka ili na drugi način tako ugrozi javni saobraćaj na mostovima, putevima i ulicama da time dovede u opasnost život ljudi ili imovinu većeg obima, dok, na primer, upotreba neispravnog vozila ili nepravilna odnosno nepropisna vožnja koje nisu imale za posledicu nastanak takve konkretne opasnosti, predstavljaju samo saobraćajni prekršaj koji se kažnjava po propisima administrativnog prava.

Prema tome, obeležje ovog krivičnog dela nije svako ugrožavanje javnog saobraćaja, već samo ono ugrožavanje koje stvara konkretnu opasnost za određeno lice, odnosno određenu imovinu.

Teži oblici ovog krivičnog dela postoje ako kao njegova posledica nastupi smrt jednog ili više lica, teška telesna povreda ili imovinska šteta velikih razmera (čl. 273. KZ). Uslov odgovornosti za težu posledicu je da se ona može pripisati nehatu učinioca osnovnog krivičnog dela.

Pitanje vinosti kod krivičnog dela ugrožavanja javnog saobraćaja predstavlja problem o kojem se u jugoslovenskoj pravnoj teoriji dosta diskutuje i koji u sudskoj praksi izaziva dosta kontraverzija. Krivični zakonik propisuje da se ovo krivično delo može izvršiti sa umišljajem² ili iz nehata. Međutim, u pravnoj teoriji vlada skepticizam u pogledu umišljenog izvršenja ovog krivičnog dela, jer je vrlo teško naći čvršće kriterijume za razgraničenje eventualnog umišljaja od svesnog nehata. Ipak, u dosta velikom broju slučajeva sudovi su našli da je delo izvršeno sa umišljajem. Tako, na primer, u periodu od 1957. do 1960. skoro četvrtina od ukupnog broja punoletnih osuđenika za krivično delo ugrožavanja javnog saobraćaja bez nastupanja teže posledice, osuđeni su kao umišljajni učinioci ovog krivičnog dela. U poslednje vreme, međutim, oseća se tendencija sudova da se veći broj ovih krivičnih dela kvalifikuje kao dela izvršena iz nehata.

Uporedo sa porastom broja saobraćajnih nesreća raste i broj ovih krivičnih dela, kao i broj lica osuđenih za ta dela.³ (Табела 3.)

² Умишљајно извршење дела постоји када је учинилац био свестан да радњамa назначеним у Krivičnom zakoniku угрожава јавни саобраћај на начин којим се доводи у опасност имовина или живот ljudi, па је то хтео, или је на то пристао.

³ Сви подаци у овој информацији о броју извршених krivičnih дела и броја lica осуђених за та krivična дела, као и подаци о изреčenim krivičnim sankcijama, узети су из евиденције Секретаријата Saveznoг извршног већа за правосудне послове. Подаци о извршеним krivičnim delima угрожавања јавног саобраћаја обухватају и дела извршена у жељезничком и ваздушном саобраћају, али је њихов број веома мали, тако да не утиче на оцeну обима свих krivičnih дела у drumskom саобраћају.

TABELA 3 — IZVRŠENA DELA I OSUĐENA LICA* ZA KRIVIČNO DELO UGROŽAVANJA JAVNOG SAOBRAĆAJA 1956—1960.

	1956	1957	1958	1959	1960
Izvršena krivična dela	2.417	2.432	3.018	3.982	4.382
Osudena lica — ukupno	2.498	2.536	3.203	4.203	4.609
punoletna	2.476	2.515	3.173	4.159	4.570
maloletna	22	21	30	44	39

* Kao osudena lica uzeta su lica kojima je zbog ovog krivičnog dela izrečena neka od krivičnih sankcija (kazna, mera bezbednosti, vaspitna mera).

Najčešći način izvršenja krivičnog dela u dramskom saobraćaju jeste nepropisna ili nepravilna vožnja i upotreba neispravnog vozila. Krivični zakonik, međutim, ne određuje značenje termina »nepropisna ili nepravilna vožnja« odnosno »neispravno vozilo«. Norme krivičnog prava imaju u ovom slučaju blanketni karakter i dopunjuju se drugim vankrivičnim normama.

Krivično delo protiv javnog saobraćaja je i *nepružanje pomoći licu povređenom u saobraćajnoj nesreći* (čl. 271a KZ). Ovo krivično delo čini vozač prevoznog sredstva koji ostavi bez pomoći lice koje je povređeno tim prevoznim sredstvom. Teži oblik ovog krivičnog dela postoji ako usled neukazivanja pomoći nastupi teška telesna povreda ili smrt povređenog.

Ovo krivično delo uvedeno je tek Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika od 30. juna 1959, koji je stupio na snagu 1. januara 1960. Ono, međutim, nema većeg značaja u strukturi saobraćajnog kriminaliteta u Jugoslaviji (u 1960. izvršena su svega četiri takva krivična dela).

Krivično delo protiv javnog saobraćaja može biti i *nesavesno vršenje nadzora nad javnim saobraćajem* (čl. 272. KZ). Izvršioци ovog krivičnog dela mogu biti samo odgovorna lica kojima je poveren nadzor nad održavanjem puteva i mostova, ili prevoznim sredstvima, ili javnim saobraćajem, ili kojima je povereno rukovođenje vožnjom, ako je zbog njihovog nesavesnog vršenja dužnosti stvorena opasnost za život ljudi ili za imovinu većeg obima.

Ni ovo krivično delo nema veći značaj u strukturi saobraćajnog kriminaliteta. (Tabela 4.)

TABELA 4 — IZVRŠENA DELA I OSUĐENA LICA ZA KRIVIČNO DELO NESAVESNOG VRŠENJA NADZORA NAD JAVNIM SAOBRAĆAJEM 1956—1960.

	1956	1957	1958	1959	1960
Izvršena krivična dela	100	94	73	66	85
Osudena lica	116	120	98	90	109

Javni saobraćaj se može ugroziti i *nepropisnom predajom saobraćaju eksplozivnog ili zapaljivog materijala* (čl. 274. KZ). Odgovarajućim propisima⁴ regulisano je na koji se način vrši transportovanje ove vrste materijala sredstvima javnog saobraćaja. Transportovanje suprotno ovim propisima predstavlja krivično delo. U praksi, međutim, broj lica osuđenih za ovo krivično delo veoma je mali. (Tabela 5.)

Krivično delo protiv sigurnosti javnog saobraćaja je i *uništenje, oštećenje ili uklanjanje znakova kojima se upozorava na opasnost* (čl. 276. KZ). I ovo delo se retko pojavljuje u strukturi saobraćajnog kriminaliteta. (Tabela 6.)

⁴ Uredba o prometu vatrenim oružjem, municijom i eksplozivnim sredstvima (»Službeni list FNRJ«, 5/52) i osnovna Uredba o o prometu sa zapaljivim tečnostima (»Službeni list FNRJ«, 58/48).

TABELA 5 — IZVRŠENA DELA I OSUĐENA LICA ZA KRIVIČNO DELO NEPROPISNE PREDAJE SAOBRAĆAJU EKSPLOZIVNOG ILI ZAPALJIVOG MATERIJALA 1956—1960.

	1956	1957	1958	1959	1960
Izvršena krivična dela	13	2	3	1	—
Osudena lica	12	2	2	1	—

TABELA 6 — IZVRŠENA DELA I OSUĐENA LICA ZA KRIVIČNO DELO UNIŠTENJA, OŠTEĆENJA ILI UKLANJANJA ZNAKOVA KOJIMA SE UPOZORAVA NA OPASNOST 1956—1960.

	1956	1957	1958	1959	1960
Izvršena krivična dela	29	18	30	30	15
Osudena lica — ukupno	38	25	43	35	17
punoletna	30	23	38	28	16
maloletna	8	2	5	7	1

SAOBRAĆAJNI PREKRŠAJI. Jugoslovensko krivično pravo ne obuhvata materiju saobraćajnih prekršaja, već su oni predviđeni nizom drugih pravnih propisa. Tako su, na primer, neki od saobraćajnih prekršaja u dramskom saobraćaju predviđeni Uredbom o saobraćaju na javnim putevima iz 1950. To su: upravljanje motornim vozilom u nاپitom stanju; upravljanje motornim vozilom bez vozačke dozvole; upotreba vozila na javnom putu gde je saobraćaj zabranjen; vožnja na javnom putu protivno postavljenim saobraćajnim znacima; upotreba vozila koje svojom izradom, veličinom, opremom, težinom i veličinom tovara ugrožava bezbednost saobraćaja ili nanosi štetu putu; upotreba neispravnog motornog vozila ili prikolice; vožnja većom brzinom nego što je dozvoljeno; nesmanjivanje brzine na putu gde nema slobodnog vidika, na krivinama, u blizini škola i bolnica, na raskrsnicama, na velikim nizzbrdicama, noću, za vreme magle, blata ili prašine; neusporavanje brzine ili nezaustavljanje ako je ukrštanje sa drugim vozilom nepodnosno, ako pešaci ili biciklisti koji se nalaze na putu oklevaju da se sklone; preticanje vozila na raskrsnicama, mostovima, krivinama, nepreglednim mestima; itd.

Za saobraćajne prekršaje predviđene su novčane kazne, čija visina zavisi od težine učinjenog prekršaja. Kod nekih saobraćajnih prekršaja alternativno je predviđena i kazna zatvora, čije trajanje, po pravilu, ne može biti duže od mesec dana. Međutim, u praksi se za saobraćajne prekršaje najčešće izriču novčane kazne.

I broj saobraćajnih prekršaja je u stalnom porastu, na šta utiče i povećanje broja motornih vozila odnosno vozača. Broj saobraćajnih prekršaja za koje su njihovim učiniocima izrečene kazne iznosio je: 1956. godine 94.264, 1957 — 80.635, 1958 — 98.584, 1959 — 116.814, 1960 — 166.407 i 1961. godine 207.240, tj. više se nego udvostručio za poslednjih pet godina.

KRIVIČNI POSTUPAK PO SAOBRAĆAJNIM DELIKTIMA. U jugoslovenskom krivičnom pravu ne postoje posebna procesna pravila koja bi se primenivala isključivo na saobraćajne delikte. Izvidaj i istraga o saobraćajnim deliktima sprovode se po procesnim pravilima koja se primenjuju i za ostala krivična dela. Njih sprovode organi nadležni za postupak i po ostalim krivičnim delima. Razlika je jedino u tome što se u izvidaju i istrazi saobraćajnih delikata više koriste usluge saobraćajne milicije, koja inače ne ulazi u krug organa nadležnih za vođenje istrage. Od procesnih odredaba koje se više koriste kod saobraćajnih delikata, značajne su odredbe iz čl. 247. Zakona o krivičnom postupku, koje propisuju da se telesni pregled okrivljenog preduzima i bez njegovog pristanka ako je potrebno da se

utvrde činjenice važne za krivično delo. Telesni pregled drugih lica može se bez njihovog pristanka preduzeti samo ako se mora utvrditi da li se na njihovom telu nalaze određeni tragovi ili posledice krivičnog dela. Ovaj član takođe propisuje da se uzimanje krvi i druge lekarske radnje koje se po pravilima medicinske nauke preduzimaju radi analize i utvrđivanja drugih važnih činjenica za krivični postupak, mogu preduzeti i bez pristanka lica koje se pregleda, ali samo ako zbog toga ne bi nastupila šteta po njegovo zdravlje.

Unutar sudova ne postoje posebna veća za suđenje učiniocima saobraćajnih delikata. Međutim, kod sudova u većim gradovima oseća se tendencija ka specijalizaciji za presuđivanje ovih dela.

NEKE OSNOVNE KARAKTERISTIKE SAOBRAĆAJNE DELIKVENCije

Veliki broj saobraćajnih nesreća u Jugoslaviji, praćen velikim brojem poginulih i povređenih i znatnim materijalnim štetama, kao i tendencija njihovog porasta, ističu u prvi plan kako prevenciju i suzbijanje, tako i izučavanje, saobraćajne delikvencije.

VREME NAJČEŠĆEG DEŠAVANJA SAOBRAĆAJNIH NESREĆA. Podaci o strukturi saobraćajnih nesreća po mesecima pokazuju da počev od meseca juna broj saobraćajnih nesreća raste, da bi dostigao kulminaciju u mesecu oktobru. Do povećanja broja saobraćajnih nezgoda u ovim mesecima dolazi, u prvom redu, zbog povećanog obima saobraćaja u to doba godine, naročito u privredi i javnom transportu. Sam toga, i nepovoljne atmosferske prilike jesenjeg doba i, s tim u vezi, lošije stanje puteva, doprinose povećanju broja saobraćajnih nezgoda. (Tabela 7).

TABELA 7 — SAOBRAĆAJNE NESREĆE PO MESECIMA
1956—1961.

Meseci	1956	1957	1958	1959	1960	1961	Ukupno 1956— 1961.
Ukupno	6.060	9.198	11.686	14.566	15.115	18.882	75.507
Januar	413	496	707	903	848	1.194	4.561
Februar	343	407	619	798	744	962	3.873
Mart	316	540	645	945	965	1.167	4.578
April	317	653	760	1.151	1.124	1.648	5.653
Maj	455	637	902	1.099	1.211	1.629	5.933
Jun	486	740	833	1.161	1.211	1.572	6.003
Jul	564	822	1.287	1.477	1.675	1.981	7.806
Av gust	628	952	1.314	1.601	1.669	1.877	8.041
Septembar	658	1.026	1.066	1.479	1.360	1.698	7.287
Oktobar	687	1.026	1.476	1.612	1.882	2.195	8.878
Novembar	571	990	1.048	1.227	1.297	1.697	6.830
Decembar	622	909	1.029	1.113	1.129	1.262	6.064

U odnosu na pojedine dane u nedelji, najviše saobraćajnih nesreća događa se subotom, jer je činjenica da se toga dana na drumovima nalazi najveći broj vozila, a na ulicama najveći broj pešaka. (Tabela 8.)

Kritično vreme kada se saobraćajne nesreće najviše dešavaju u toku dana je između 12 i 16 časova, a naročito između 14 i 16 časova, kada se na ulicama nalazi veliki broj pešaka i kada je saobraćaj najživlji. (Tabela 9.)

TABELA 8 — SAOBRAĆAJNE NESREĆE PO DANIMA 1956—1961.

Dani	1956	1957	1958	1959	1960	1961	Ukupno 1956— 1961
Ukupno	6.060	9.198	11.686	14.566	15.115	18.882	75.507
Ponedeljak	871	1.362	1.708	2.157	2.181	2.617	10.896
Utorak	836	1.295	1.553	1.933	1.955	2.570	10.142
Sreda	881	1.244	1.714	1.953	2.038	2.542	10.372
Četvrtak	871	1.305	1.609	1.974	2.040	2.555	10.354
Petak	888	1.280	1.660	2.060	2.072	2.681	10.641
Subota	1.037	1.462	1.794	2.368	2.500	3.151	12.312
Nedelja	676	1.250	1.648	2.121	2.329	2.766	10.790

TABELA 9 — SAOBRAĆAJNE NESREĆE PO ČASOVIMA U TOKU
DANA 1956—1961.

Časovi	1956	1957	1958	1959	1960	1961	Ukupno 1956— 1961
Ukupno	6.060	9.198	11.686	14.566	15.115	18.882	75.507
0—4 časa	174	329	414	528	546	749	2.740
4—6 časova	169	237	336	388	474	598	2.202
6—8 „	432	681	813	939	1.026	1.393	5.284
8—10 „	712	1.025	1.267	1.581	1.581	2.002	8.168
10—12 „	825	1.125	1.492	1.723	1.777	2.332	9.274
12—14 „	792	1.197	1.483	1.855	1.946	2.429	9.702
14—16 „	878	1.370	1.692	2.176	2.151	2.580	10.847
16—18 „	777	1.144	1.531	2.012	2.015	2.576	10.055
18—20 „	689	975	1.312	1.711	1.767	2.045	8.499
20—22 časa	341	636	835	1.065	1.117	1.375	5.369
22—24 „	250	451	481	562	684	764	3.192
nepoznato	21	28	30	26	31	39	175

STAROSNA STRUKTURA ŽRTAVA SAOBRAĆAJNIH NESREĆA. Među vozačima motornih vozila — žrtvama saobraćajnih nesreća najveći broj pripada starosnoj grupi od 18 do 40 godina (oko 70% od ukupnog broja poginulih odnosno povređenih vozača). To se objašnjava činjenicom da najveći broj vozača motornih vozila pripada ovom starosnom dobu, a i njihovim nedisciplinovanostima.

TABELA 10 — STAROSNA STRUKTURA PEŠAKA-ŽRTAVA SAOBRAĆAJNIH NESREĆA 1957—1961.

Starosne grupe	1956		1957		1958		1959		1960		1961		Ukupno 1956—1961	
	pogi- nulo	povre- deno	pogi- nulo	povre- deno	pogi- nulo	povre- deno	pogi- nulo	povre- deno	pogi- nulo	povre- deno	pogi- nulo	povre- deno	pogi- nulo	povre- deno
Ukupno	201	993	261	1.554	245	2.008	323	2.409	348	2.671	363	3.507	1.751	13.132
do 4 god.	16	54	22	82	21	117	25	150	23	146	19	150	136	689
5 — 14 „	42	229	66	410	63	491	60	569	85	653	82	823	398	3.175
15 — 18 „	5	52	9	76	9	107	10	105	7	107	8	176	48	623
19 — 25 „	18	100	19	154	14	220	24	253	20	293	19	395	114	1.415
26 — 35 „	25	137	19	199	18	273	29	334	26	320	33	476	150	1.739
36 — 45 „	22	94	20	158	17	176	19	230	24	244	26	288	128	1.190
46 — 55 „	20	138	39	181	36	223	43	249	53	317	40	380	231	1.488
56 — 65 „	23	97	32	150	30	169	42	228	43	258	54	323	224	1.225
preko 65 „	30	85	33	129	35	188	66	223	60	247	76	391	300	1.263
nepoznato	—	7	2	15	2	44	5	68	7	86	6	105	22	325

vanim i nesavesnim učestvovanjem u javnom saobraćaju. Među poginulim odnosno povređenim pešacima, najveći procent pripada starosnoj grupi do 14 godina, a zatim starosnoj grupi od 46 do 65 godina. (Tabela 10).

Deca od 5 do 14 godina su najčešće žrtve saobraćajnih nesreća, jer su najnepreznija, a ne poznaju ni saobraćajne znake. Kod starijih ljudi oslabljene su sposobnosti za brzo reagovanje; oni ne zapažaju na vreme vozila koja im doalze u susret i ne mogu brzo da izbegnu opasnost, a često ni oni ne poznaju saobraćajne znake.

UZROCI SAOBRAĆAJNIH NESREĆA. Korisnici javnog saobraćaja (vozači i pešaci) su u daleko većem broju krivi za saobraćajne nesreće nego sredstva javnog saobraćaja (vozila i drumovi). U skoro 90% saobraćajnih nesreća uzrok je bio subjektivne prirode i nalazi se na strani vozača motornih vozila ili pešaka. Pri tome, vozači motornih vozila prouzrokuju daleko najviše saobraćajnih nesreća. (Tabela 11.)

TABELA 11 — STRUKTURA SAOBRAĆAJNIH NESREĆA PO VINOVNICIMA 1956—1961.

Vinovnici saobraćajnih nesreća	1956	1957	1958	1959	1960	1961	Ukupno 1956—1961
Ukupno	6.060	9.198	11.686	14.566	15.115	18.882	4.485
Vozači motornih vozila	4.468	6.410	8.106	9.917	10.479	13.515	75.507
Vozači bicikla	632	1.022	1.227	1.622	1.494	1.947	52.895
Pešaci	738	1.133	1.411	1.665	1.916	2.249	7.944
Putnici	113	137	165	231	218	207	9.112
Ostali uzroci	109	496	777	1.131	1.008	964	1.071

Do saobraćajnih nesreća najčešće dolazi usled prekoračnja dozvoljene brzine kretanja, nepoštovanja saobraćajnih znakova i nepoznavanja saobraćajnih propisa od strane vozača i pešaka, upotrebe neispravnog vozila, nedostatka vozačkog iskustva, premorenosti ili zaspalosti vozača, i dr.

Alkoholisanost vozača ili pešaka takođe je jedan od značajnih prouzrokovaca saobraćajnih nesreća. Mada je teško utvrditi u kome procentu alkohol učestvuje u prouzrokovanju saobraćajnih nesreća, dosadašnja istraživanja ukazuju da je u oko 15% saobraćajnih nesreća konstatovano prisustvo određenog procenta alkohola u krvi vozača motornog vozila ili pešaka.

SUZBIJANJE SAOBRAĆAJNE DELIKVENCije

S obzirom da saobraćajnu delikvenciju prate vrlo teške posledice, radi njenog sprečavanja preduzimaju se mere preventivnog i represivnog karaktera.

PREVENTIVNE MERE. Pošto su osnovni uzroci saobraćajnoj delikvenciji korisnici javnog saobraćaja i sredstva javnog saobraćaja, to su i preventivne mere uglavnom namenjene njima. Preventivne mere subjektivnog karaktera imaju za svrhu da vaspitno utiču na korisnike javnog saobraćaja. Među ove mere spada obučavanje korisnika javnog saobraćaja u upoznavanju osnovnih pravila tog saobraćaja, kao i kontrola i poboljšanje stručnosti lica koja na profesionalan način učestvuju u javnom saobraćaju. Preventivne mere koje se preduzimaju u odnosu na sredstva javnog saobraćaja (mere objektivnog karaktera) imaju za cilj da usavršavanjem i održavanjem ovih sredstava eliminišu objektivne faktore koji doprinose saobraćajnim nesrećama ili ih prouzrokuju.

Za bezbednost javnog saobraćaja od velike je važnosti vaspitanje i disciplinovanje njegovih učesnika. Zbog toga se poslednjih godina radi na uvođenju nastave saobraćajnih

propisa u redovnu školsku nastavu, što je do sada zvanično sprovedeno samo u Hrvatskoj. Pored toga, u većim gradovima otvaraju se pionirski saobraćajni centri, u kojima deca na praktičan način stiču osnovna znanja potrebna za pravilno vladanje u javnom drumskom saobraćaju. Automoto društva, u saradnji sa organima unutrašnjih poslova, takođe organizuju specijalne kurseve za omladinu, na kojima se stiče osnovno teoretsko i praktično obrazovanje o učestvovanju u javnom drumskom saobraćaju.

Preventivni karakter u suzbijanju saobraćajnih nesreća imaju i određene propagandne mere, kao što su, na primer, organizovanje »nedelja saobraćaja«, u kojima se putem izložbi, filma, televizije, radija, štampe i drugih sredstava informacija bezbednost javnog saobraćaja propagira kroz ilustriranje saobraćajnih nesreća i ukazivanje na mere koje treba preduzimati za njihovo suzbijanje. Tu spada i stalna emisija Radio-Beograda pod nazivom »Crveni signal«, u kojoj se, svake subote, iznose saobraćajne nesreće u toku protekle nedelje, ukazuje na njihove uzroke i mere koje treba preduzeti da se one ne bi ponovile.

Alkoholisanost vozača ili pešaka je takođe jedan od uzroka saobraćajnih nesreća. Stoga i borba protiv alkoholi-zma uopšte ima preventivni karakter i u pogledu saobraćajnih delikata.

Pošto se kao vinovnici saobraćajnih nesreća najčešće pojavljuju vozači motornih vozila, od velikog je značaja preventivna briga o tome da se kao vozači motornih vozila mogu pojaviti samo ona lica koja poseduju sva telesna i duševna svojstva potrebna za upravljanje motornim vozilom. Pravnim propisima je regulisano da se vozačka dozvola može izdati samo licu koje je navršilo 18 godina i koje je telesno i duševno sposobno za upravljanje motornim vozilom, ukoliko je položilo vozački ispit. Vozačka dozvola za upravljanje motociklom čija zapremina ne prelazi 125 ccm ili vozilom za invalide može se izdati i licu koje je navršilo 16 godina, ukoliko je telesno i duševno sposobno za upravljanje vozilom i ukoliko položi vozački ispit. Za profesionalne vozače traže se, pored ovih opštih, i neki posebni uslovi koji se odnose na njihove stručne kvalifikacije.⁵

Telesna i duševna sposobnost kandidata za vozačku dozvolu utvrđuje se lekarskim pregledom. Pored opšteg lekarskog pregleda, kandidat se obavezno podvrgava pregledu specijaliste za očne i nervne bolesti.⁶ Republički državni sekretarijati za unutrašnje poslove ovlašćeni su da naredbe vršenje stalnih, povremenih ili vanrednih lekarskih pregleda svih ili pojedinih kategorija vozača motornih vozila. Nadležni organ unutrašnjih poslova može takođe uputiti na lekarski pregled vozača za koga postoji sumnja da je izgubio telesnu ili duševnu sposobnost za vozača motornog vozila.

Vozački ispit polaže se pred komisijom ili ispitivačem pojedincem. Ispitna komisija se sastoji od predsednika, dva člana i njihovih zamenika. Ispit se polaže iz praktičnog i teorijskog dela. Praktični deo obuhvata praktično upravljanje motornim vozilom, a teorijski poznavanje saobraćajnih propisa, propisa o vozačima i vozilima u saobraćaju na javnim putevima, kao i poznavanje tehnike motornih vozila. Prvo se polaže praktični deo, pa ako ga kandidat položi, ispituje se iz teorijskog dela. Ispit se smatra položenim samo ako su položeni i praktični i teorijski deo. Kandidat koji ne položi ispit, ima pravo da ga ponovo polaže posle mesec dana. Ispit se može iz opravdanih razloga odložiti.

Vozačku dozvolu izdaje sekretarijat za unutrašnje poslove narodnog odbora sreza na čijem je području prebivalište lica koje traži dozvolu. Uz zahtev za izdavanje vozačke dozvole podnosi se: lekarsko uverenje u originalu, kojim

⁵ Pravilnik o vozačima motornih vozila, »Službeni list FNRJ«, 32/59.

⁶ Upustvo za izdavanje uverenja o telesnoj i duševnoj sposobnosti za upravljanje motornim vozilom, »Službeni list FNRJ«, 28/53.

se utvrđuje da je kandidat za vozača telesno i duševno sposoban za upravljanje motornim vozilom i prijava za polaganje vozačkog ispita, ili originalno uverenje o položnom ispitu. Lekarsko uverenje koje se podnosi ne sme biti starije od 6 meseci.

Vozačka dozvola se izdaje na vreme od 5 godina, ali se posle toga vremena može produžiti još za 5 godina. Za vozače motornih vozila D kategorije⁷ produženje vozačke dozvole može se izvršiti samo na osnovu ponovo podnetog lekarskog uverenja o telesnoj i duševnoj sposobnosti za vozače motornog vozila.

Pravilnik o vozačima motornih vozila predviđa i slučajeve kada se vozačka dozvola može oduzeti. (Ove slučajeve treba razlikovati od oduzimanja vozačke dozvole kao mere bezbednosti koja se može izreći učinocu krivičnog dela protiv javnog saobraćaja.) Ti slučajevi su sledeći: 1. ako je izrečena zabrana bavljenja zanimanjem vozača motornog vozila; 2. ako je u administrativno-kaznenom postupku izrečena zaštitna mera oduzimanja vozačke dozvole; 3. ako je korisnik vozačke dozvole postao telesno i duševno nesposoban za upravljanje motornim vozilom; 4. ako bude poništen vozački ispit. Van ovih slučajeva vozačka dozvola može se oduzeti kod nekih kategorija vozača ako prestane neki od posebnih osnova koji se traže za sticanje vozačke dozvole te kategorije vozača.

U Jugoslaviji stalno raste broj lica koja poseduju vozačku dozvolu, bilo kao vozači profesionalci, bilo kao vozači amateri. (Tabela 12).

TABELA 12 — ISPITI ZA DOBIJANJE VOZAČKE DOZVOLE 1956—1961.

Godina	Profesionalni vozači			Vozači amateri		
	polagalo ispit	položilo	nije položilo	polagalo ispit	položilo	nije položilo
1956	5,650	3,818	1,832	19,834	13,974	5,860
1957	11,187	6,774	4,413	40,138	29,049	11,089
1958	20,775	11,998	8,717	59,740	40,155	19,585
1959	20,315	11,470	8,845	65,696	40,292	25,404
1960	23,573	12,253	11,320	74,942	43,784	31,158
1961	32,191	16,705	15,486	105,869	61,501	44,368

Od preventivnih mera *objektivnog karaktera* naročito značaj imaju izgradnja novih i kvalitetno poboljšanje već izgrađenih puteva, kao i njihova što kompletnija oprema saobraćajnim znacima. I povećanje broja saobraćajnih patrola deluje preventivno u sprečavanju saobraćajnih nesreća, a takođe i propisivanje većeg broja slučajeva koji se smatraju saobraćajnim prekršajem.

REPRESIVNE MERE. Mada preventivne mere po svojoj efikasnosti imaju mnogo veći značaj u suzbijanju saobraćajne delikvencije i sprečavanju saobraćajnih nesreća uopšte, protiv lica koja krše saobraćajne propise i na taj način ugrožavaju javni saobraćaj preduzimaju se i represivne mere. One su najčešće sadržane u izricanju kazni za saobraćajne prekršaje ili krivična dela ili u primeni mera bezbednosti i zaštitnih mera. U praksi se naročito primenjuju odgovarajuće mere bezbednosti, zajedno sa izrečenom kaznom ili nezavisno od nje.

Jugoslovensko krivično pravo poznaje veliki broj mera bezbednosti koje se mogu izreći učinocima krivičnih dela, ali u odnosu na učinioce saobraćajnih delikata najveći značaj ima *oduzimanje vozačke dozvole* (čl. 61v KZ). Ova mera bezbednosti uvedena je Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika od 30. juna 1959. Licu koje izvrši

krivično delo ugrožavanja javnog saobraćaja može se oduzeti dozvola za upravljanje motornim vozilom, ili zabraniti njeno izdavanje, ako sud dođe do zaključka da je opasno da to lice i dalje poseduje vozačku dozvolu, odnosno da bi bilo opasno da mu se dozvola izda. Ova mera se može izreći u trajanju od jedne do pet godina, ali sud može iz opravdanih razloga obustaviti njeno trajanje posle treće godine primene. Pošto je zavedena tek od 1960, ova mera još nije u praksi dobila onu primenu koju bi po svom značaju i nameni trebalo da ima. U toku 1960. ona je primenjena svega u 29 slučajeva, iako je u toj godini samo za krivično delo ugrožavanja javnog saobraćaja (čl. 271. i 273. KZ) osuđeno 4.609 lica. Međutim, u praksi sudova dolazi do sve češće primene ove mere.

Pre uvođenja ove mere, prema učinocima saobraćajnih krivičnih dela mogla se izreći kao mera bezbednosti *zabrana bavljenja određenim zanimanjem*. Međutim, i ova mera nije imala veliku praktičnu primenu u odnosu na saobraćajna krivična dela. Za krivično delo ugrožavanja javnog saobraćaja ova mera je izrečena: 1956. u 19 slučajeva, 1957. u 24 slučaja, 1958. u 15 slučajeva, 1959. u 18 slučajeva, i 1960. u 10 slučajeva.

Od ostalih mera bezbednosti, učinocima saobraćajnih delikata može se izricati i mera *obaveznog lečenja alkoholičara i narkomana* (čl. 61a KZ). U praksi se, međutim, ova mera ne primenjuje u odnosu na učinioce saobraćajnih delikata.

Kazna zatvorom predstavlja sankciju koja se često primenjuje protiv učinilaca saobraćajnih krivičnih dela u Jugoslaviji. Krivični zakonik predviđa različite kazne za krivično delo ugrožavanja javnog saobraćaja u zavisnosti od toga da li je ono izvršeno sa umišljajem ili iz nehata, odnosno da li je nastupila teža posledica ili ne. Za umišljajno ugrožavanje javnog saobraćaja kazna je zatvor od 3 meseca do 3 godine, a ako je delo izvršeno iz nehata — zatvor do jedne godine. Za ugrožavanje javnog saobraćaja koje nije bilo praćeno težom posledicom, sudovi su u dosadašnjoj praksi najčešće izricali kazne zatvora u granicama od 1 meseca do 1 godine.

Ukoliko je usled ugrožavanja javnog saobraćaja nastupila teža posledica (oštećenje imovine većeg obima, teška telesna povreda, ili smrt jednog odnosno više lica), može se izreći i kazna strogog zatvora do 15 godina, u zavisnosti od toga da li je osnovno krivično delo izvršeno sa umišljajem ili iz nehata. U praksi, međutim, ne primenjuju se često kazne strogog zatvora u visokom trajanju. Za poslednjih nekoliko godina strogi zatvor u trajanju od 10 do 15 godina izrečen je u svega 5 slučajeva. Za ugrožavanje javnog saobraćaja sa teškom posledicom najčešće je izricana kazna strogog zatvora od 1 do 5 godina.

Učinioci krivičnih dela ugrožavanja javnog saobraćaja u velikom broju slučajeva se kažnjavaju i *uslovno*. (Tabela 13.)

TABELA 13 — USLOVNE OSUDE IZREČENE ZA UGROŽAVANJE JAVNOG SAOBRAĆAJA* 1956—1960.

	1956	1957	1958	1959	1960
Broj izrečenih uslovnih osuda	1,478	1,766	2,363	3,042	3,160

* Čl. 271. i 273. KZ.

Stalno povećanje broja izrečenih uslovnih osuda objavljuje se i povećanjem broja krivičnih dela za koja se sudilo, ali i orijentacijom sudova da u slučaju ugrožavanja javnog saobraćaja koje nije bilo praćeno teškom posledicom, češće izriču uslovnu osudu.

⁷ Vozači autobusa.

Državni sekretarijat za unutrašnje poslove, podstaknut naročito Preporukom Savezne narodne skupštine o merama za unapređenje i bezbednost saobraćaja na javnim putevima od 2. jula 1960, preduzeo je veći broj mera u cilju šireg angažovanja nadležnih državnih organa i drugih društvenih faktora — od federacije do komune, u rešavanju pitanja bezbednosti saobraćaja i zaštite lica u sve većem saobraćajnom prometu na javnim putevima. U okviru tih mera, Savezno izvršno veće donelo je krajem 1961. Odluku o osnivanju Saveta za bezbednost saobraćaja na javnim putevima, kao stručnog saveta Državnog sekretarijata za unutrašnje poslove. Isto tako, pristupilo se formiranju odgovarajućih tela u narodnim republikama i srezovima. U istom cilju izvršene su u 1961. i znatne

izmene i dopune u propisima o kontroli tehničke ispravnosti vozila u saobraćaju.

U okviru daljih mera za unapređenje, razmatra se mogućnost osnivanja republičkih fondova za bezbednost saobraćaja, čime bi se pružile povoljnije mogućnosti za rešavanje kadrovskih problema i poboljšanje tehničke opremljenosti službe bezbednosti saobraćaja u organima unutrašnjih poslova. Prednacrt zakona o uređenju saobraćaja na javnim putevima i propisi za sprovođenje ovog zakona već su izrađeni. Donošenjem ovih propisa, kao i već izvršenim izmenama ranijih, upotpuniće se sistem propisa u oblasti uređenja i bezbednosti drumskog saobraćaja.

Dr Lj. L.

U ovom broju "Jugoslovenski Pregled" objavljuje se članak "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" koji je napisao Dr Lj. L. Članak se sastoji od dva dela: "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" i "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima".

U ovom broju "Jugoslovenski Pregled" objavljuje se članak "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" koji je napisao Dr Lj. L. Članak se sastoji od dva dela: "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" i "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima".

U ovom broju "Jugoslovenski Pregled" objavljuje se članak "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" koji je napisao Dr Lj. L. Članak se sastoji od dva dela: "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" i "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima".

U ovom broju "Jugoslovenski Pregled" objavljuje se članak "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" koji je napisao Dr Lj. L. Članak se sastoji od dva dela: "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" i "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima".

U ovom broju "Jugoslovenski Pregled" objavljuje se članak "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" koji je napisao Dr Lj. L. Članak se sastoji od dva dela: "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" i "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima".

U ovom broju "Jugoslovenski Pregled" objavljuje se članak "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" koji je napisao Dr Lj. L. Članak se sastoji od dva dela: "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima" i "Bezbednost saobraćaja na javnim putevima".

STAVOVI JUGOSLOVENSKIH SINDIKATA PREMA AKTUELNIM PROBLEMIMA MEĐUNARODNOG SINDIKALNOG POKRETA

Na Osmom plenarnom sastanku Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije, održanom 12. februara 1962, predsednik Svetozar Vukmanović podneo je referat »Aktuelni problemi međunarodnog sindikalnog pokreta«. Na osnovu ovog referata Plenum je razmotrio aktivnost i orijentaciju Saveza sindikata Jugoslavije na području međunarodne saradnje, u svetlu današnjeg stanja i aktuelnih problema u međunarodnom sindikalnom pokretu. U diskusiji je uzelo učešća više članova Veća — Josip Cazi, Ico Simčić, Milan Mirković, Paško Romac i drugi.

Konstatujući na početku da je Savez sindikata Jugoslavije postigao velike uspehe u međunarodnoj saradnji i da je ona rezultat celokupnog dosadašnjeg razvoja radničke klase i sindikata u Jugoslaviji i izraz doslednosti principima i ciljevima za koje su se sindikati decenijama borili, referat ističe sledeće:

»Iz činjenice da smo se borili za svoj sopstveni put razvitka i iz činjenice da smo ga našli — izrasta naše duboko uverenje da treba stvoriti takve međunarodne odnose i uslove da svaki pokret i svaki narod može samostalno i slobodno da traži i nalazi svoj put, koji će odgovarati uslovima i mogućnostima njegove zemlje. U borbi između kapitalizma i socijalizma, mi smo, kao pokret koji se bori za ostvarenje komunističkog društva, odlučno na strani svih onih koji su za socijalizam, ubeđeni da se problemi i istorijski zahtevi radničke klase mogu stvarno i konačno rešiti samo u socijalizmu — ali smo spremni da sarađujemo sa svim radničkim organizacijama, jer je pitanje idejne orijentacije svakog pokreta stvar radničke klase dotične zemlje. Iz ovakve saradnje i uzajamne podrške može da dođe samo do pozitivnih rezultata u najširim međunarodnim razmerama i za dalji razvoj istorijskih procesa koji se u sadašnjem periodu odvijaju«.

SAVREMENI ODNOSI U SVETU I MESTO SINDIKATA

Razmatrajući društvene i ekonomske promene u savremenom svetu, referat ističe ogroman razvitak proizvodnih snaga i tehnologije, snažan porast produktivnosti rada i posledice ovog fenomena na proširivanje svetskog tržišta i međunarodne razmene i na brži razvoj nerazvijenih područja. Ukazuje se na dubok sukob između proizvodnih snaga i vladajućih proizvodnih odnosa u velikom delu sveta. Za kapitalističko društvo je karakteristično da se »... država, ne menjajući klasnu suštinu, pojavljuje sve više kao faktor političkog života, regulator privrede i radnih odnosa...«. Među najznačajnije procese u današnjem svetu spadaju i raspad kolonijalizma, proces dekolonizacije i pojava novih država na svetskoj pozornici. Socijalizam, koji postaje svetski sistem, deluje kao element povezivanja sveta, kao što i ekonomsko jedinstvo i potreba za sve širim međunarodnom ekonomskom saradnjom deluju u istom pravcu. Ove promene u savremenom svetu odražavaju se neposredno na ulogu i strukturu radničke klase.

»Drugačije rečeno, u nizu kapitalističkih zemalja raste društveno-politička i ekonomsko-proizvodna uloga radničke klase, uprkos snažnom otporu reakcionarnih društvenih snaga, mada istovremeno, iz tendencije povezivanja državne vlasti sa sindikalnim vrhovima, izrastaju i pojave savremene birokratizacije sindikata.«

»U socijalističkim zemljama je promena karaktera vlasti dovela, razumljivo, do ostvarenja vodeće uloge radničke klase, pa samim tim i do izmena u funkcijama sindikata. Sindikati u socijalizmu predstavljaju najmasovniju organizaciju vodeće društvene klase i snažan faktor rešavanja osnovnih problema društva i pojedinca... Demokratizacija unutrašnjih odnosa, decentralizacija upravljanja, vraćanje na lenjinske norme i principe — o čemu se u socijalističkim zemljama sve više govori — predstavljaju demokratski proces u kojem raste uloga radničke klase i sindikata. Takav razvitak nailazi u našoj zemlji — koja se u svom unutrašnjem uređenju i izgradnji socijalističkih društvenih odnosa rukovodi Marksom i Lenjinom, odnosno onim težnjama koje su inspirisale borbe Pariske komune i oktobarske revolucije — na punu i nedvosmislenu podršku.«

Ukazujući na to da se sindikalni pokreti u svetu danas više nego ikad ranije neposredno bave osnovnim i ključnim pitanjima svojih zemalja, i da su prošla vremena kad su se sindikati morali ograničavati na tzv. »klasična« i »usko-sindikalna pitanja«, referat ukazuje da svi sindikati ne stoje na istim pozicijama. Niz sindikata u svetu bori se za »popravljanje« kapitalističkog sistema i zasad ne ide dalje od rešavanja zahteva radničke klase »u okviru sistema«. U socijalističkim zemljama, međutim, sindikati i radnici su neposredno angažovani u rešavanju osnovnih pitanja društvenog i ekonomskog razvoja.

»U nerazvijenim zemljama, a posebno u nedavno oslobođenim zemljama, uspešan razvoj se ne može ni zamisliti bez direktnog angažovanja radničke klase i sindikata u rešavanju takvih pitanja od kojih zavisi dalja sudbina tih novih država, u politici agrarne reforme, industrijalizacije, daljeg formiranja radničke klase, prosvetnog politici, politici otklanjanja ostataka kolonijalizma, jačanja nacionalne, političke i ekonomske samostalnosti.«

Spomenuti procesi i novostvoreni odnosi u savremenom svetu predstavljaju, ističe se u referatu, značajne razloge za proširenje međunarodne sindikalne saradnje, za širu razmenu mišljenja i iskustava, za vođenje zajedničkih akcija kad je to potrebno i moguće.

Promene koje se zbivaju u savremenom svetu stvaraju određene posledice i u samoj radničkoj klasi, u čijim redovima dolazi do diferenciranja. Jedinstvo nije više moguće očuvati na stari način, jer je prošlo vreme uniformisanih radničkih pokreta i veštačkog održavanja fiktivnog jedinstva. Nemoćnost da se u okviru »države blagostanja« u visokorazvijenim kapitalističkim zemljama rešavaju moralno-politički i društveno-ekonomski problemi, kao i nemogućnost bivših metropola da izvlače ekstraprofite iz kolonija i da na toj osnovi popuštaju pred zahtevima radničke klase, izazivaju nezadovoljstvo i razočaranja velikih delova radničke klase, a u njim redovima dolazi do pojave radikalnijih i umerenijih, progresivnijih i konzervativnijih »krila«. U komunističkom delu radničkog pokreta vidljiv je proseć jačanja socijalističkih i slabljenja birokratskih i staljinističkih snaga, kao što su vidljivi i otpori koje stare, birokratske, konzervativne snage pružaju ovim procesima.

»Međutim, za sadašnje odnose je karakteristično da se borba protiv birokratizma i preživelih birokratskih shvatanja proširuje, da se ostvaruje preovladavanje onih shvatanja koja potiču iz prošlosti, da antibirokratske i socijalističke tendencije postižu sve snažniju prevagu. Razvoj socijalizma dobija time nove impulse i u takvim uslovima antikomunistička propaganda i antikomunistička shvatanja u jednom delu rukovodstva »slobodnih« sindikata gube svoju osnovicu, sužava se njihova baza uticaja i sve manje izgleda na uspeh ima politika zaostravanja antagonizama među različitim strujanjima u sindikatima. Istovremeno se može očekivati da se u tim uslovima pojave i ožive neka tradicionalna revizionistička shvatanja u vidu

malograđanskih ili anarhoidnih interpretacija savremenih problema. Naše je duboko uverenje da međunarodne odnose svih delova radničkog i sindikalnog pokreta treba graditi i razvijati polazeći od postojanja različitih idejnih strujanja i od realnosti, tj. od činjenice da svi delovi radničke klase ne idu istim putem u rešavanju svojih i društvenih problema.»

Ističući da međunarodna sindikalna saradnja mora da polazi od razlika i različitosti koje objektivno postoje, referat ukazuje da su ove različitosti neminovne i najčešće pozitivan znak zrelosti radničkog pokreta i sve većeg prilagođavanja prakse uslovima svake zemlje.

Ukazujući na jačanje i pojavu autonomnih sindikalnih pokreta koji ne pripadaju nijednoj od međunarodnih centrala, referat konstatuje:

»Pojava autonomnih sindikata je u današnjim uslovima logičan i prirodan rezultat međunarodnih odnosa i konstelacije snaga u pojedinim zemljama. S jedne strane, autonomnost je izraz i posledica težnji naroda za samostalnošću i nezavisnošću, naroda koji postaju sve više svesni potrebe vođenja takve međunarodne i unutrašnje društveno-ekonomske politike koja će najbolje odgovarati nacionalnim i drugim osobenostima svake zemlje. S druge strane, postojanje sindikata koji ne pripadaju međunarodnim organizacijama predstavlja svojevrsan vid kritičkog odnosa prema ovim centralama i izraz nezadovoljstva određenim aspektima njihove politike. S treće strane, u nizu zemalja proces ujedinjavanja različitih struja u jedinstvene sindikalne pokrete u nacionalnim razmerama ima za rezultat, pa čak i za preduslov, nepripadnost međunarodnim organizacijama.«

»Prema tome, mora se računati sa sve širom pojavom autonomnih pokreta. Njihova uloga nije proporcionalna njihovoj brojčanoj snazi, nego im snagu daje konstruktivnost težnji koje predstavljaju, progresivan karakter shvatanja čiji su nosioci i svesna orijentacija ka zbližavanju i ujedinjavanju. Njihova je uloga u tom pravcu utoliko veća što oni objektivno predstavljaju vid prevazilaženja postojeće razjedinjenosti i što subjektivno deluju u tom pravcu. Otuda postoje svi povoljniji uslovi za porast međunarodne aktivizacije takvih sindikalnih pokreta i za njihovo neposrednije i odlučnije učešće u rešavanju krupnih radničkih i međunarodnih problema.«

Završavajući odeljak o sadašnjim odnosima u svetu i mestu sindikata, referat se zalaže za veće angažovanje sindikata u realizaciji principa miroljubive koegzistencije, ističući da je opravdano očekivati »... da afirmacija principa aktivne miroljubive koegzistencije i nezavisne politike pozitivno deluje i na sindikalne organizacije širom čitavog sveta i podrži njihova nastojanja da krče sopstvene puteve u svojoj aktivnosti, proširujući pri tome sadržinu i oblike svoje međunarodne saradnje i međunarodnog povezivanja.«

OSNOVNE KARAKTERISTIKE STANJA U MEĐUNARODNOM SINDIKALNOM POKRETU

U ovom delu referat tretira problem razjedinjenosti i različitosti shvatanja u sindikatima, napore za prevladavanje podeljenosti, kao i problem zaostajanja sindikata iza novostvorenih uslova i potreba.

Današnja razjedinjenost sindikata u mnogim zemljama i u internacionalnim razmerama, ističe referat, nije prvenstveno posledica političke razjedinjenosti savremenog sveta, već njeni uzroci leže, pre svega, u istorijskim i društvenim uslovima, u različitosti ekonomskog razvoja pojedinih zemalja, u idejnim koncepcijama pojedinih delova radničkog i sindikalnog pokreta.

»Borba za prevazilaženje postojeće razjedinjenosti spada među najpozitivnija kretanja, a ostvarenje jedinstva radničke klase među najbitnije i najplemenitije ciljeve svih naprednih snaga. To nikako nije u suprotnosti sa postojanjem i priznavanjem nužnosti razlika između pojedinih delova sindikalnog pokreta. Drugim rečima, ideološke i druge razlike — neizbežne i razumljive same po sebi — tek ukoliko dobijaju karakter naturanija shvatanja u međunarodnom radničkom pokretu, postaju baza uzajamnih sukoba, izvor poteškoća i prepreka za uzajamnu saradnju i razmenu iskustava.«

Postoje duboke i suštinske razlike između Svetske sindikalne federacije (SSF) i Međunarodne konferencije Slobodnih sindikata (MKSS), kao i između njihovih učla-njenih organizacija, jer u jednoj centrali (SSF) dominiraju sindikati koji grade socijalizam ili su orijentisani na rešavanje zahteva radničke klase kroz korenite društvene preobražaje, dok u drugoj (MKSS) dominiraju sindikati čija je ideologija vezana za vladajuće društveno uređenje i demokratiju parlamentarnog tipa, a aktivnost usmerena na popravljavanje vladajućeg sistema. Ipak, ističe se u referatu, ovakve razlike ne bi smele biti razlog za nepostojanje saradnje u nacionalnim i internacionalnim razmerama.

»Time nikako nije rečeno da nema shvatanja i pojava u međunarodnom sindikalnom pokretu, a posebno u međunarodnim sindikalnim organizacijama, koje otežavaju i usporavaju ostvarivanje široke međunarodne saradnje. Shvatanje da se socijalističko društveno uređenje može graditi samo unutar određene grupacije zemalja praktički i teoretski negira mogućnost samostalnog razvitka svih naroda i vodi ka identifikovanju »socijalističkog lagersa« sa progresivnim društveno-ekonomskim promenama u svetu. Tvrdjenje da su svi napredni, antikapitalistički i antikolonijalni pokreti u SSF-u ili da će »mirno« da mu se priključe — sužava front progresivnih i revolucionarnih snaga. Tvrdjenje, nasuprot tome, da svi koji su »za slobodu« treba da se svrstaju oko glavnih »branilaca demokratije« u MKSS-u, predstavlja neodrživo prisvajanje monopola na progresivnost i pokušaj održavanja neravnopravnih odnosa među narodima i naprednim pokretima... U međunarodnom sindikalnom pokretu postoje tendencije da se proglašavaju izvesne dogme i pravila bez kojih sindikati ne mogu biti »pravi« i »istinski«, što se u stvari svodi na pokušaje unificiranja.«

»Idejno-politička i praktična orijentacija svake sindikalne organizacije mora da bude suverena stvar dotične radničke klase i niko nema pravo da na to ili protiv toga vrši bilo kakav pritisak. Kod niza organizacija počinje da predomina takav realizam, koji je nesumnjivo koristan i doprinosi otklanjanju stvarnih i veštačkih barijera u međunarodnom sindikalnom pokretu. Saradnja jugoslovenskih sindikata sa čitavim nizom organizacija članica SSF-a i MKSS-a, uverljivo ukazuje na jedan pozitivan proces proširivanja koncepcija međunarodne saradnje. Uprkos svim pokušajima — kako od strane američkih sindikata AFL-CIO, tako i od strane Sveske federacije sindikata — da se spreči takav proces, prednost široke saradnje i neograničanih veza sa organizacijama različite idejne i političke orijentacije toliko se afirmirala da ju je sve teže i sve uzaludnije sprečavati.«

Referat ističe potrebu da se uporno i konstruktivno radi na stvaranju međusobnog poverenja, da se odbaci praksa preteranog ujednačavanja i uniformisanja stavova, da se međunarodna saradnja zasniva na zajedničkim interesima i razmeni gledišta, da se pruži pomoć i podrška sindikatima nerazvijenih i nedavno oslobođenih zemalja u njihovoj borbi za savlađivanje kolonijalizma i njegovih ostataka, kao i u nastojanjima da radnička klasa i njene organizacije postanu što značajniji faktori celokupnog razvoja tih zemalja.

Referat dalje ukazuje na niz pojava koje znače zaostajanje sindikata za potrebama koje današnji društveni razvika postavlja kako unutar pojedinih zemalja, tako i u međunarodnim razmerama. Takve pojave su konzervativizam i opiranje da se uoče, shvate i priznaju promene koje se dešavaju u svetu. Odsustvo otvorene diskusije unutar SSF o problemima, slabostima i negativnim iskustvima u izgradnji socijalizma, ne doprinosi obogaćivanju iskustava radničke klase i bržoj izgradnji socijalističkog društva. Vođe snege MKSS, veštačkim podržavanjem dogme o sindikalnom »pluralizmu« kao osnovnom preduslovu »pravog« sindikalnog razvitka, idu direktno protiv vremena i stvarnih potreba radničke klase mnogih zemalja.

»Zbog toga, negiranje ili minimiziranje izvršenih promena u kapitalizmu, neobjektivno prikazivanje pojava u nedavno oslobođenim zemljama i potcenjivanje njihovih

teškoća i rezultata, ulepšavanje dojučerašnje kolonijalne prošlosti i politike kolonijalnih sila, crno-bela koncepcija savremenog sveta i pristrasno gledanje na postignute rezultate u pojedinim njegovim delovima, negiranje ostvarenja u socijalističkim zemljama i nevođenje računa o pozitivnim procesima u njihovom razvoju, predstavljaju idejno-političke pojave koje u današnjim uslovima otežavaju prevazilaženje podeljenosti, razjedinjenosti i rascepanosti sindikalnog pokreta.«

PRINCIPI I SADRŽINA MEĐUNARODNE SINDIKALNE SARADNJE

U odeljku o principima i sadržini međunarodne sindikalne saradnje, referat ističe da je »prevazilaženje postojeće podeljenosti svakako jedan od osnovnih ciljeva međunarodne aktivnosti i saradnje radničkih organizacija...«. Da bi se to postiglo, potrebno je otkloniti one uzroke koji deluju u pravcu razjedinjavanja radničkog pokreta, odnosno stvariti nove odnose i u praksi afirmisati demokratske, progresivne principe međunarodne saradnje.

»Jedan od prvih uslova za nove odnose u radničkom pokretu je: samostalnost radničke klase svake zemlje u traženju sopstvenih puteva društvenog preobražaja, u rešavanju sopstvenih problema i razvijanju nacionalne i internacionalne aktivnosti. Svaki sindikalni pokret mora uživati punu samostalnost i nezavisnost, a radnička klasa svake zemlje ima suvereno pravo da prema sopstvenim uslovima, mogućnostima i shvatanjima izgrađuje fizionomiju svoga pokreta i orijentiše ga prema sopstvenim zahtevima i potrebama. Niko nema pravo, ili tačnije rečeno, niko ne bi smeo da ima pravo da se meša u unutrašnje stvari sindikalnih pokreta i da, mimo volje njegovih članova, nameće svoja shvatanja.«

Ističući da je jedna od osnovnih nacionalnih obaveza svakog pokreta da samostalno rešava svoje probleme i stiče svoja iskustva, a jedna od njegovih osnovnih internacionalnih obaveza da razvija solidarnost i pruža pomoć drugim organizacijama, da koristi tuđa i stavlja svoja iskustva na raspolaganje drugima, referat nastavlja:

»Princip pune dobrovoljnosti u odnosu na tuđa iskustva i shvatanja, kao i istovetnost položaja svih organizacija u odnosu na riznicu međunarodnog radničkog pokreta, predstavlja preduslov bez kojeg se ne može zamisliti razvijanje konstruktivnih veza među sindikalnim pokretima čitavog sveta.«

S obzirom na sadašnje odnose i razlike u praksi i shvatanjima pojedinih radničkih organizacija, osnovni vid međunarodne aktivnosti treba da postane uzajamna saradnja i međusobna razmena različitih iskustava i mišljenja. Taj princip je kroz svoju praksu nastojao da afirmiše Savez sindikata Jugoslavije.

»Pokazalo se da je moguće ostvariti istovremenu saradnju sa sindikatima socijalističkih i kapitalističkih zemalja, sa sindikatima pod komunističkim i socijaldemokratskim uticajem, sa pokretima u razvijenim i nerazvijenim zemljama, sa organizacijama učlanjenim u međunarodne centrale i onima koje su van njih. Međutim, ostvarenje široke saradnje bilo je moguće pre svega zato što je sve veći broj sindikalnih organizacija spreman na takve kontakte i što u tom pogledu mnogi pokreti imaju slične stavove.«

Boreći se za ove ciljeve, Savez sindikata Jugoslavije je svestan da, na primer, »... nije realno orijentisati se na direktno ostvarenje organskog jedinstva međunarodnog sindikalnog pokreta, kad nisu stvoreni prethodni uslovi i kad ne postoji uzajamno poverenje... Mi smatramo da je realan cilj: da kroz uzajamno upoznavanje radničke klase ostvarimo postepeno i što dublje zbližavanje radničkih organizacija...«, a to se može postići »samo ravnopravnim i dobrovoljnim odnosima, samo postepenim stvaranjem poverenja, zadovoljavanjem makar i delimičnim rezultatima, traženjem zajedničkih, makar i parcijalnih interesa.«

Konstatujući da je »... u čitavom svetu u toku proces jačanja uloge radničke klase i njenih organizacija u nacionalnim i međunarodnim okvirima, kao i njenog neposred-

nog uticaja na rešavanje unutrašnjih i međunarodnih problema...«, referat ističe potrebu i korisnost međusobnog upoznavanja i razmene iskustava, jer to doprinosi ubravanju ovog procesa.

Postoji niz pitanja i problema koji su od zajedničkog interesa za čitavu radničku klasu. Ističući da je radnička klasa životno zainteresovana da se spreči ratna tragedija, referat konstatuje da »mir mogu spasiti i očuvati samo svi narodi zajedno, sve društvene snage i moralno-politički faktori savremenog čovečanstva«. Zbog toga nimalo ne služe očuvanju mira politika podržavanja zategnutosti, podržavanje nuklearnih eksplozija i slične pojave u nekim sindikatima i kod nekih sindikalnih lidera. Jedina alternativa ratu je aktivna koegzistencija i radnička klasa je životno zainteresovana da podržava politiku koegzistencije.

U referatu se ističe i potreba borbe protiv kolonijalizma i neokolonijalizma. Ta borba »postala je ne samo faktor oslobođenja ugnjetenih i zavisnih naroda, nego i faktor očuvanja mira i miroljubivih odnosa u svetu uopšte«.

»Mada je proces raspada kolonijalizma nezadrživ, vodeći krugovi velikih kapitalističkih zemalja nastoje da zadrže ono što se još može održati, ili da ponovo na drugi način zauzmu pozicije koje su drugi kolonizatori izgubili. U tome je suština njihovih sadašnjih manevara u Africi, gde se već duže vremena u Kongu i oko njega vodi borba da se jedan narod spreči da ostvari i očuva svoje legitimno pravo na nezavisnost. Junačka borba naroda Alžira i Angole predstavlja ne samo primer spremnosti na žrtve, nego i dokaz da se ni oružanom intervencijom imperijalista ne mogu održati prevaziđeni odnosi. Teškoće i sukobi do kojih dolazi oko niza azijskih zemalja takođe su posledica pokušaja da se i Azija vrati natrag sa puta nezavisnosti, ili da se bar neke pozicije kolonijalizma ponovo učvrste u tom delu sveta.«

Ukazujući na procese proširivanja međunarodne ekonomske saradnje i ekonomske integracije, referat ističe potrebu jedinstva sindikalnog pokreta, kako bi se sprečilo da monopolističke grupacije izvlače jednostranu korist iz ekonomske integracije.

»Sastavni deo ekonomske saradnje predstavljaju i odnosi između razvijenih i nerazvijenih zemalja. Bilo bi normalno očekivati da radnička klasa i sindikati — u svom sopstvenom i opštem interesu — budu mnogo aktivniji u podržavanju jedne od najprogresivnijih tendencija poslednjih decenija — preliivanja dela dohotka iz razvijenih u nerazvijene zemlje, iz zemalja koje su postigle viši nivo produktivnosti u zemlje koje tek stupaju u savremene proizvodne uslove.«

NOVE MEĐUNARODNE INICIJATIVE

U odeljku o novim međunarodnim inicijativama, referat ističe potrebu preduzimanja raznih multilateralnih akcija na liniji prevazilaženja sadašnje podeljenosti.

»Savremeni društveno-ekonomski i politički uslovi povećavaju međunarodnu odgovornost radničke klase i svih sindikalnih organizacija. Polazeći od toga, može se reći da danas sazrevaju uslovi da se kao pokretači međunarodnih inicijativa i multilateralnih akcija ne pojavljuju više, kao dosad, samo međunarodne sindikalne organizacije i sindikalni pokreti malog broja zemalja. Pokretači i organizatori međunarodnih inicijativa i akcija mogu i treba da budu svi oni čiji je cilj veća uloga radničke klase u svetu, prevazilaženje postojeće razjedinjenosti i podržavanje progresivnih tendencija u društvenom, političkom i ekonomskom razvoju.«

U referatu se dalje ističe stav Saveza sindikata Jugoslavije »da zajedničkih problema i interesa ima toliko mnogo da bi bilo celishodno održavanje susreta, konferencija, sastanaka, seminara, debata skupova, otvorenih diskusija itd. o najrazličitijoj problematici za koju je radnička klasa zainteresovana. Sazivači i organizatori takvih skupova trebalo bi da budu kako međunarodne sindikalne organizacije, tako i sindikalni pokreti pojedinih zemalja. Najbitnije je da takvi međunarodni sastanci budu otvoreni svima koji su za njih zainteresovani, da se na njima što šire i slobodnije konfrontiraju shvatanja, gledišta i iskustva«.

Jugoslovenski sindikati podržavaju i inicijativu za održavanje međunarodne konferencije sindikata, da bi se i na taj način doprinelo prevazilaženju sadašnje razjedinjenosti, najširoj međunarodnoj saradnji sa svim sindikatima, nezavisnosti i samostalnosti svih sindikalnih pokreta i ostvarenju politike miroljubive koegzistencije. Jugoslovenski sindikati takođe smatraju da su stvoreni uslovi za povremeno organizovanje i drugih međunarodnih, regionalnih i sličnih konferencija i skupova.

»Održavanje ovakvih širokih međunarodnih konferencija sindikalnih pokreta nikako ne bi smelo da znači stvaranje nove međunarodne centrale, jer bi to neminovno predstavljalo samo dalje nepotrebno i štetno cepanje i razdvajanje međunarodnog sindikalnog pokreta. Saobražavajući svoju aktivnost novim uslovima i mogućnostima, radničke organizacije moraju tražiti i razvijati takve oblike svojih uzajam-

nih veza koji omogućuju demokratske odnose i najšire okupljanje sindikata na mnogobrojnim pitanjima od zajedničkog interesa.«

Na kraju, u referatu se ističe da »Savez sindikata Jugoslavije, koji se u svojoj međunarodnoj aktivnosti rukovodi željom za prevazilaženjem sadašnje podeljenosti i razjedinjenosti, smatra svojom dužnošću da bude što aktivniji faktor zbližavanja sindikalnih pokreta čitavog sveta i razvijanja ravnopravne, dobrovoljne, demokratske saradnje radničke klase i sindikata u svetuc¹

J. F.

¹ Vidi: »IV kongres Saveza sindikata Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1959, april, str. 151—158 (31—38); »Međunarodna aktivnost jugoslovenskih sindikata u 1959«, »Jug. pregled«, 1959, decembar, str. 463—466 (83—86); »Međunarodna aktivnost jugoslovenskih sindikata u 1960«, »Jug. pregled«, 1961, januar, str. 8—12 (2—6).

MEĐUNARODNA SARADNJA NARODNE OMLADINE JUGOSLAVIJE U 1961.

Zalažući se za univerzalnu, radnu i ravnopravnu saradnju između omladinskih i studentskih organizacija celoga sveta, Narodna omladina Jugoslavije je u 1961. nastojala da sarađuje sa što širim krugom nacionalnih omladinskih i studentskih organizacija i pokreta u svetu, kao i da produži ranije uspostavljene odnose.¹ Pored raznovrsne saradnje sa omladinskim organizacijama Evrope, u 1961. naročito je intenzivirana saradnja sa organizacijama Afrike i Latinske Amerike, a delimično i Azije. Zajedno sa Savezom studenata Jugoslavije i Biroom za međunarodnu razmenu omladine i studenata, Narodna omladina je u 1961. sarađivala sa preko 400 omladinskih i studentskih organizacija sa svih kontinenata.

Oblici međunarodne saradnje Narodne omladine Jugoslavije u 1961. bili su: razmena zvaničnih delegacija i studentskih grupa (u Jugoslaviji su boravile delegacije i studentske i radne grupe omladinskih organizacija iz 35 zemalja, a delegacije i grupe Narodne omladine posetile su 12 zemalja), učešće na međunarodnim omladinskim skupovima i učešće na seminarima i radnim akcijama, diskusije o aktuelnim problemima sveta i međunarodnog omladinskog pokreta, međunarodni pohodi i marševi, razmene kulturno-umetničkih ekipa, pogranična saradnja između lokalnih organizacija Narodne omladine i omladinskih organizacija nekih susednih zemalja, učešće na izložbama, organizovanje međunarodnih omladinskih i studentskih centara, saradnja sa specijalizovanim turističkim, sportskim, kulturnim, naučno-tehničkim i drugim institucijama i organizacijama, razmena publikacija, štampe i informacija, i dr.

BILATERALNA SARADNJA

EVROPA. Saradnja Narodne omladine sa omladinskim organizacijama iz socijalističkih zemalja bila je u 1961. slabija nego ranijih godina (1955—1960), iako je Narodna omladina davala predloge i pokazivala inicijativu za razvijanje i unapređenje te saradnje. Obim saradnje je sužen, a uz to su omladinske organizacije nekih socijalističkih zemalja nastojale da umanje njen politički karakter i značaj i da je svedu na učešće na radnim akcijama, razmenu kul-

turnih ansambla, i sl. Postoje ipak izvesne razlike u odnosima sa pojedinim omladinskim organizacijama socijalističkih zemalja. Tako je, na primer, sa Savezom socijalističke omladine Poljske i Savezom seoske omladine Poljske održan kontinuitet u saradnji, dok je sa sovjetskim Komsomolom, Savezom radne omladine Rumunije i Dimitrovskim savezom komunističke omladine Bugarske obim saradnje u odnosu na 1960. bio sužen. Sa Slobodnom nemačkom omladinom, Savezom komunističke omladine Mađarske i Čehoslovačkim savezom omladine u 1961. nije bilo saradnje, dok su omladinske organizacije Kine i Albanije zadržale svoj raniji stav i produžile da vrše neprincipijelne napade na Narodnu omladinu Jugoslavije.

U 1961. Narodna omladina nastavila je da sarađuje sa pojedinim komunističkim omladinskim organizacijama u Zapadnoj Evropi, naročito sa Federacijom komunističke omladine Italije, sa kojom se održava veoma plodna saradnja, i sa Slobodnom austrijskom omladinom.

Saradnja Narodne omladine sa većim brojem socijalističkih i levo orijentisanih omladinskih organizacija u Zapadnoj Evropi još više je proširena u 1961. Narodna omladina je sarađivala sa Socijalističkom omladinom Austrije, Mladom socijalističkom gardom Belgije, Nacionalnom unijom laburističkih studenata Velike Britanije, Laburističkom omladinom Velike Britanije, Omladinskom sekcijom Ujedinjene socijalističke partije Francuske, Socijaldemokratskom omladinom Holandije (Politea), Socijalističkom omladinom Islanda, Socijalističkom omladinom Italije, Socijalističkom omladinom »Die Falken« iz Zapadne Nemačke, Ljubiteljima prirode iz Zapadne Nemačke, zatim sa pokretima za razoružanje i međunarodno prijateljstvo (kao što je Britanski komitet za nuklearno razoružanje, Engleska sekcija Svetske federacije prijateljstva, i dr.), sa nizom specijalizovanih turističkih, kulturnih, naučno-tehničkih i drugih omladinskih organizacija, kao i sa organizacijama za omladinske radne logore (npr. sa organizacijom »Omladina i obnova« iz Francuske, Organizacijom međunarodnih radnih kampova iz Švedske, i dr.).

AFRIKA. Posle mnogobrojnih kontakata sa omladinskim organizacijama Afrike u 1960, Narodna omladina je u 1961. nastojala da produži veze sa organizacijama sa kojima je ranije sarađivala, da uspostavi kontakte sa organizacijama sa kojima saradnja ranije nije bila održavana, kao i uopšte da prati razvoj omladinskih pokreta na afričkom kontinentu.

Najznačajnije veze, kako po obimu, tako i po sadržini, Narodna omladina je održavala sa omladinskim organizacijama Severne Afrike — Vrhovnim svetom za staranje o omladini UAR, Omladinskom sekcijom Neodestura (Tunis) i Radničkom omladinom Maroka, a naročito

¹ Vidi: »Međunarodna saradnja Narodne omladine Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1961, april, str. 154—156 (26—28).

je intenzivirana i sadržinski obogaćena saradnja sa Generalnom unijom muslimanskih studenata Alžira. Takvoj saradnji doprineli su dobri međudržavni odnosi, intenzivne veze ostalih društveno-političkih organizacija, kao i tradicionalni i dugogodišnji međusobni kontakti. Narodna omladina proširila je saradnju i sa omladinskim organizacijama zapadne Afrike. U 1961. Jugoslaviju su posetile tri omladinske delegacije iz Gane, dve iz Gvineje i jedna iz Malija.

U Jugoslaviju su prvi put boravile i delegacije omladinskih organizacija Togo, Konga, Zanzibara i Nigera, a nastavljeni su ili uspostavljeni kontakti i sa omladinskim organizacijama Senegala, Dahomeja, bivšeg francuskog Konga, Basutolenda, Severne Rodezije, Nigerije, Kenije i Portugalske Gvineje. Saradnja sa ovim organizacijama održavana je putem studijskih putovanja i radnih akcija u Jugoslaviji, zatim razmenom materijala i informacija, susretima i razgovorima na međunarodnim omladinskim skupovima u inostranstvu, i sl.

AZIJA. Iako saradnja Narodne omladine sa omladinskim pokretima Azije po obimu i raznovrsnosti još uvek zaostaje za saradnjom sa omladinskim organizacijama ostalih kontinenata i uglavnom je koncentrisana na nekoliko zemalja, ona je u 1961. u odnosu na ranije godine proširena. Došlo je do značajne političke saradnje sa omladinskim organizacijama Indije, Indonezije, Japana i Cejlona. Ova saradnja je ukazala na sličnost pogleda i na mogućnosti za širu i intenzivniju bilateralnu saradnju. Uporedo s tim, razvijala se i dalje saradnja sa nizom specijalizovanih omladinskih organizacija azijskih zemalja.

U 1961. Narodna omladina je saradivala sa Kongresnom omladinom, Sveindijskom omladinskom konferencijom, organizacijom Kongres Seva Dal (sve tri iz Indije), Omladinskom sekcijom sindikata Soho, Ligom socijalističke omladine, Seinendan savetom (sve tri iz Japana), omladinskim sekcijama MAPAM, MAPAI i Ahdut Avoda (Izrael), Ujedinjenom demokratskom omladinom EDON (Kipar), kao i sa omladinskim organizacijama Cejlona i Indonezije. Oblici saradnje bili su: razmena delegacija i studijskih grupa, učešće omladinskih grupa na radnim akcijama, razmena publikacija i omladinske štampe, i sl.

LATINSKA AMERIKA. Saradnja Narodne omladine sa omladinskim, studentskim i sindikalnim pokretima i organizacijama Latinske Amerike u 1961. znatno je proširena zahvaljujući zajedničkim stavovima po nizu pitanja, naročito međunarodnih, njihovom interesovanju za iskustva socijalističke izgradnje u Jugoslaviji, kao i podršci koju pružaju principima ravnopravnosti i univerzalnosti i radnom karakteru međunarodne omladinske saradnje, za koje se zalaže i Narodna omladina.

U 1961. u Jugoslaviji je boravila studijska grupa socijalističkih omladinskih organizacija Argentine, Urugvaja i Čilea. Pored toga, Jugoslaviju je posetio i veći broj predstavnika socijalističkih, narodnih i narodnooslobodilačkih omladinskih organizacija i omladinskih sekcija sindikata i zadružnih pokreta Latinske Amerike: Socijalističke omladine i Građanske radikalne unije (Argentina), Socijalističke omladine i Jedinstvene centrale radnika (Čile), Omladinske sekcije Socijalističke partije i Radničke centrale (Urugvaj), Organizacije omladine Perua ORJUP, Zadružnog pokreta Bolivije, Omladinske sekcije Demokratske akcije Venecuele, i Socijalističke omladine Ekvadora. Do niza susreta i razgovora sa predstavnicima naprednih omladinskih organizacija i pokreta Latinske Amerike dolazilo je i na međunarodnim omladinskim skupovima u Štokholmu, Helsinkiju i Moskvi, koji su održani u toku 1961. Sa ovim organizacijama Narodna omladina redovno održava prepisku, razmenjuje publikacije i poziva ih na međunarodne aktivnosti koje ona organizuje.

Narodna omladina je održavala veze i sa nekim omladinskim, studentskim i specijalizovanim organizacijama u Sjedinjenim Američkim Državama, kao što su: Studentski savez za mir, Američki komitet kveker, Omladinska sekcija Nacionalnog komiteta demokrata, Savet mladih

odraslih ljudi i Pokret mladih poljoprivrednika. Predstavnici Narodne omladine učestvovali su na nekoliko specijalizovanih programa, seminara i radnih akcija koje su ove organizacije organizovale u SAD, a nekoliko njihovih predstavnika boravilo je u toku 1961. u Jugoslaviji.

DELATNOST BIROA ZA MEĐUNARODNU RAZMENU OMLADINE I STUDENATA

Preko Biroa za međunarodnu razmenu omladine i studenata organizovano je u 1961. više studijskih i turističkih putovanja, seminara i kursova, kao i zajednički boravak omladine iz inostranstva sa jugoslovenskom omladinom u međunarodnim omladinskim i studentskim centrima u Dubrovniku, Zadru, Bohinju. Na taj način Jugoslaviju je posetilo preko 6.000 omladinaca sa svih kontinenata. Studijska putovanja organizovana su za 3.056 omladinaca iz 39 zemalja (18 evropskih, 9 afričkih, 6 azijskih, 5 američkih, i iz Australije), koji su posetili veći broj preduzeća i industrijskih objekata u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i Skopju. Na ovim putovanjima učesnici su se upoznali sa društveno-političkim i privrednim razvojem Jugoslavije, kao i sa privrednim sistemom i radničkim samoupravljanjem. Za njih su organizovane i diskusije o sistemu obrazovanja u Jugoslaviji, a naročito o visokoškolskim studijama. U međunarodnim omladinskim i studentskim centrima boravilo je 3.030 omladinaca iz 51 zemlje (16 evropskih, 16 afričkih, 9 azijskih, 9 američkih, i iz Australije). Zajedno sa njima u centrima je boravilo i 2.190 jugoslovenskih omladinaca i studenata. Mada i dalje najveći broj stranih omladinaca i studenata dolazi iz Poljske, Francuske, Zapadne Nemačke, SAD i Velike Britanije, u 1961. znatno se proširila međunarodna razmena omladine i studenata sa zemljama Azije i Afrike, a delimično i Latinske Amerike. U toku 1961. u Jugoslaviji su boravile prve grupe iz Etiopije, Malija, Iraka, Gvineje, Togo, Jemena i Obale Slonovače.

Biro je u 1961. takođe organizovao putovanje i boravak u turističkim omladinskim centrima u inostranstvu za 1.100 jugoslovenskih omladinaca i studenata.

Biro sarađuje sa većim brojem međunarodnih i nacionalnih omladinskih i studentskih organizacija specijalizovanih za putovanja i turizam, naročito sa organizacijama u Zapadnoj i Istočnoj Nemačkoj, Austriji, Holandiji, Velikoj Britaniji, Švedskoj, Norveškoj, Finskoj, Poljskoj, Čehoslovačkoj, Bugarskoj i SSSR.

SARADNJA S MEĐUNARODNIM OMLADINSKIM ORGANIZACIJAMA

Iako nije pristupila nijednoj od međunarodnih omladinskih organizacija, ocenjujući da one danas odražavaju blokovsku podeljenost sveta i na taj način objektivno sužavaju mogućnosti za široku i univerzalnu saradnju u međunarodnom omladinskom pokretu, Narodna omladina održava veze i sarađuje sa njima na bazi ravnopravnosti i konstruktivnog doprinosa rešavanju pitanja od zajedničkog interesa za omladinu celog sveta.

Tako je u toku 1961. na međunarodnim skupovima i sastancima dolazilo do razgovora i susreta između predstavnika Narodne omladine i Svetske federacije demokratske omladine. Predstavnici Narodne omladine učestvovali su i na sastanku Pripremnog komiteta VIII svetskog festivala omladine i studenata u Helsinkiju, koji organizuje Svetska federacija demokratske omladine. U 1961. u Jugoslaviji je boravilo nekoliko predstavnika Svetske omladinske skupštine (WAY), sa kojima su se predstavnici Narodne omladine susretali i na međunarodnim skupovima. Saradnja sa Međunarodnim udruženjem socijalističke omladine (IUSY) bila je minimalna, usled isključive orijentacije Izvršnog komiteta IUSY protiv saradnje sa omladinskim organizacijama iz socijalističkih zemalja. Narodna omladina imala je, međutim, korisne kontakte sa većim brojem nacionalnih omladinskih organizacija i pokreta — članova IUSY, naročito sa levo orijentisanim (»Die Falken«, Politea, PSU, Mlada garda).

Narodna omladina je nastavila da učestvuje u aktivnostima nekih specijalizovanih međunarodnih omladinskih organizacija: Koordinacionog komiteta organizatora radnih omladinskih logora pri UNESCO-u (sastanci u Parizu februara i juna 1961), Međunarodnog saveza mladih zadrugara (Kongres u Zatendorf — Austrija, juna 1961), Zveker (seminari u Austriji, Engleskoj, SAD, kao i seminar »Demokratija, nova shvatanja i nove mogućnosti« u Oteševu u Makedoniji).

UČEŠĆE NA MEĐUNARODNIM OMLADINSKIM SKUPOVIMA

U toku 1961. Narodna omladina je učestvovala na nekoliko važnijih međunarodnih omladinskih skupova, što je bilo značajno kako za njenu dalju afirmaciju u međunarodnom omladinskom pokretu, tako i za uspostavljanje novih veza sa nacionalnim omladinskim organizacijama i za dublje upoznavanje sa omladinskim i studentskim pokretima u svetu.

Najznačajniji takav skup bio je Svetski omladinski forum u Moskvi, jula i avgusta 1961, koji je okupio preko 900 učesnika — predstavnika oko 300 omladinskih i studentskih organizacija iz 120 zemalja. Pored rada na plenarnim sednicama i u osam komisija, Forum je pružio priliku i za mnogobrojne bilateralne i regionalne susrete omladinskih i studentskih delegacija. Predstavnici Narodne omladine podneli su koreferat u komisiji »Omladina i razoružanje«, a učestvovali su u diskusiji u komisijama: »Akcija omladine za miroljubivu koegzistenciju, uzajamno razumevanje i saradnju«, »Učešće omladine u borbi za nezavisnost i nacionalnu obnovu«, »Omladina, njena prava i zadaci u društvu«, »Omladina i problemi vaspitanja« i »Forme saradnje i kontakti omladine«. Pored toga, delegacija Narodne omladine ostvarila je veći broj bilateralnih kontakata i razgovora, naročito sa delegacijama iz Afrike, Azije i Latinske Amerike.

Delegacija Narodne omladine učestvovala je na sastanku Međunarodnog komiteta solidarnosti sa omladinom Alžira, februara 1961. u Štokholmu, na kojem je izabrana i u Stalni sekretarijat Komiteta. Predstavnici Narodne omladine učestvovali su na sastancima Stalnog sekretarijata Komiteta, koji su u toku 1961. održani u Moskvi i Beču.

Predstavnici Narodne omladine uzeli su učešća i na nizu međunarodnih seminara, radnih kampova i drugih skupova i aktivnosti koje su u toku 1961. organizovale bilo međunarodne, bilo nacionalne omladinske i studentske organizacije i pokreti.

MEĐUNARODNE OMLADINSKE AKTIVNOSTI U JUGOSLAVIJI

MEĐUNARODNA BRIGADA NA AUTO-PUTU BRATSTVA I JEDINSTVA. Od 10. do 31. jula na Auto-putu bratstva i jedinstva, u naselju »Ivo-Lola Ribar«, radila je Međunarodna omladinska radna brigada sastavljena od 264 omladinca iz: Argentine, Brazila, Belgije, Cejlona, Čilea, Danske, Engleske, Francuske, Gane, Holandije, Indije, Islanda, Izraela, Maroka, Meksika, Zapadne Nemačke, Norveške, Poljske, SAD, Švedske, Švajcarske, Tunisa, Urugvaja i UAR. Neki od učesnika Međunarodne brigade došli su na radnu akciju individualno, a neki u grupama koje su poslale pojedine omladinske i studentske organizacije.

Strani omladinci su živeli i radili pod istim uslovima kao i jugoslovenska omladina. Program rada Međunarodne brigade bio je prilagođen interesovanju i zahtevima učesnika, a o njegovom sprovođenju starao se Savet, sastavljen od predstavnika pojedinih nacija i od jugoslovenskih omladinaca.

Za učesnike Međunarodne brigade organizovan je dvodnevni studijski boravak u Makedoniji, u okviru kojeg su omladinci posetili nekoliko industrijskih i poljoprivrednih objekata i saslušali predavanja o državnom i društvenom

uređenju Jugoslavije, o idejnim osnovama jugoslovenske spoljne politike i o sistemu radničkog samoupravljanja. Pored toga, prilikom raznih poseta, za učesnike Međunarodne brigade organizovana su predavanja o poljoprivrednoj politici Jugoslavije i o istoriji Makedonije, a u samom naselju predavanje o Narodnoj omladini Jugoslavije, razgovori o radnim akcijama, diskusije o omladini Zapada i omladini Jugoslavije, o vaspitanju mladih ljudi u socijalizmu i kapitalizmu, o putovima i načinima borbe za socijalizam u pojedinim delovima sveta, o automatizaciji proizvodnje i njenim društvenim posledicama, kao i o raznim aktuelnim spoljnopolitičkim pitanjima. U ovim diskusijama učestvovali su i jugoslovenski i strani omladinci. Takođe su organizovani: usmene novine, izleti, filmske predstave, logorske vatre, sportska takmičenja, kursovi, proslave nacionalnih praznika pojedinih zemalja i Dan Međunarodne brigade.

Po završetku radne akcije, neki strani omladinci su učestvovali na Međunarodnom omladinskom pohodu u čast 20-godišnjice revolucije naroda Jugoslavije, a za neke je organizovan studijski boravak u Jugoslaviji.

MEĐUNARODNI OMLADINSKI POHOD U ČAST 20-GODIŠNJICE REVOLUCIJE NARODA JUGOSLAVIJE. Od 16. do 23. avgusta organizovan je Međunarodni omladinski pohod u čast 20-godišnjice revolucije naroda Jugoslavije. Posle svečane akademije u Beogradu, učesnici su posetili Titovo Užice, Foču i Tjentište i za vreme marša upoznali se sa tokom i osnovnim karakteristikama narodnooslobodilačkog rata naroda Jugoslavije, naročito sa borbama na Sutjesci.

U Pohodu je učestvovalo 115 predstavnika omladinskih organizacija iz Argentine, Austrije, Belgije, Cejlona, Čilea, Danske, Ekvadora, Engleske, Francuske, Gane, Holandije, Indije, Izraela, Japana, Konga, Maroka, Nigera, Portugalske Gvineje, Poljske, Togoa, UAR, Urugvaja i Zanzibara.

IZDAVAČKA I PROPAGANDNA DELATNOST MEĐUNARODNE KOMISIJE CENTRALNOG KOMITETA NARODNE OMLADINE JUGOSLAVIJE

Međunarodna komisija Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije nastojala je da svojom izdavačkom i propagandnom delatnošću upozna međunarodni omladinski pokret sa istorijatom, organizacionom strukturom i aktivnostima Narodne omladine, a isto tako i da zadovolji interesovanje koje u mnogim omladinskim organizacijama i pokretima u svetu postoji za različita pitanja društveno-političkog, privrednog i kulturnog života Jugoslavije.

U 1961. nastavljeno je izdavanje časopisa »Youth Life« — redovne publikacije Međunarodne komisije CK NOJ, i biltena CK NOJ za inostranstvo »Jugoslovenska omladina« (u 2.000 primeraka, na španskom jeziku).

Pored ovih redovnih publikacija, u 1961. su štampani: brošura »Narodna omladina Jugoslavije« (u 3.000 primeraka, na engleskom i španskom jeziku), materijali sa XII konferencije organizatora međunarodnih dobrovoljnih omladinskih kampova, održane u Niškoj Banji 1960 (u 1.500 primeraka, na engleskom i francuskom jeziku), prospekt »Auto-put 1961« (na engleskom, francuskom, španskom, nemačkom i ruskom jeziku), letak-pismo solidarnosti sa omladinom Alžira, kao i druge publikacije.

Narodna omladina Jugoslavije je u 1961. bila zastupljena, sa odgovarajućim eksponatima, i na nekoliko izložbi u inostranstvu, razmenjivala publikacije, članke i informacije sa većim brojem omladinskih organizacija i pokreta, uputila im izvestan broj dijafilmova i fotografija i razvijala razne druge delatnosti informativno-propagandnog karaktera.

IZVOR: Dokumentacija Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije.

M. Z.

PRIVREDA U 1961.

Privredna aktivnost u 1961. bila je umerenija nego u 1960. i prethodnim godinama. Osnovne tendencije u proizvodnji, porastu zaposlenosti i produktivnosti rada ispoljene su i u 1961, ali je njihova dinamika bila usporena nepovoljnim nivoom poljoprivredne proizvodnje, koji je prouzrokovao i izvesne strukturne neusklađenosti na pojedinim sektorima privrede i tržišta, i prilagodavanjem privrede promenama vršenim u toku godine u privrednom sistemu. Izuzetno nepovoljne vremenske prilike u 1961. uslovile su opadanje poljoprivredne proizvodnje, a istovremeno su sprovedene i znatne promene u sistemu raspodele dohotka privrednih organizacija, u bankarskom mehanizmu i instrumentima kreditne politike, u deviznom i spoljnotrgovinskom režimu, u odnosima cena određenih grupa proizvoda i usluga, i dr., koje su imale za cilj da se uporedo sa daljim razvijanjem samoupravljanja u privredi pojača i efikasnost u privređivanju i što više izjednače ekonomski uslovi poslovanja privrednih organizacija, i koje su zahtevale određeno vreme za prilagodavanje privrede promenjenim uslovima. Proces prilagodavanja, koji je u širokim oblastima privrede nametnuo potrebu brzih i radikalnijih promena u strukturi proizvodnje i načinu poslovanja privrednih organizacija, nije mogao da ostane bez odgovarajućeg uticaja na obim i dinamiku proizvodnje u 1961. To se u prvom redu odrazilo u industrijskoj proizvodnji, čiji porast je bio umereniji nego u 1960.

Razvoj proizvodnje u industriji i poljoprivredi delovao je na privrednu aktivnost u ostalim oblastima. Tako je društveni proizvod ukupne privrede u 1961. realno povećan za samo 4%, a u društvenom sektoru privrede za oko 9%, dok je u 1960. porast društvenog proizvoda iznosio 8% u ukupnoj privredi i 17% u društvenom sektoru privrede.

Usled ovakvog razvoja, u 1961. se nisu mogle ostvariti materijalne pretpostavke plana, pa se potrošnja u nominalnom izrazu nije mogla odmah prilagoditi izmenjenoj situaciji, tako da je u dinamici razvoja povremeno prelazila realni okvir materijalne proizvodnje. Takav razvoj proizvodnje i potrošnje, kao i teškoće koje su se pojavljivale u izvozu, uticali su i na obim spoljnotrgovinske razmene i bilans plaćanja.

INDUSTRIJA

Ukupna industrijska proizvodnja je porasla u 1961. za 7%, prema 15% u 1960. Osim u industriji duvana, u svim ostalim granama proizvodnja je u 1961. povećana. Međutim, za skoro sve grane karakterističan je umereniji porast proizvodnje nego u 1960. To se u prvom redu odnosi na proizvodnju u metalskoj i elektroindustriji, u crnoj metalurgiji i tekstilnoj industriji, tj. u granama koje su se u prethodnim godinama brzo razvijale i znatnim delom doprinosile razvoju celokupne industrijske proizvodnje. (Tabela 1.)

U 1961. snabdevenost industrije sirovinama i reprodukcijom materijalom nije predstavljala problem, osim u nekim granama gde je periodično dolazilo do teškoća u snabdevanju ovim proizvodima iz uvoza, jer raspored deviznih sredstava nije bio uvek usklađen sa mogućnostima proizvodnje. Međutim, materijalne mogućnosti snabdevanja industrije nisu mogle biti potpuno iskorišćene, s obzirom na nedovoljnu obrtna sredstva i nedovoljnu likvidnost u privredi, usled čega je došlo do pojačanog međusobnog zaduživanja.

TABELA 1 — INDEKSI INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE PO GRANAMA 1960. I 1961.

Grana	Indeksi	
	1960 1959	1961 1960
Ukupna industrijska proizvodnja	115	107
Elektroenergija	110	111
Proizvodnja uglja	106	103
Proizvodnja nafte	133	128
Crna metalurgija	112	104
Obojena metalurgija	112	110
Nemetali	115	107
Metalska industrija	122	105
Brodogradnja	106	108
Elektroindustrija	124	112
Hemijska industrija	113	110
Industrija građevinskog materijala	115	111
Drvena industrija	115	110
Proizvodnja papira	120	123
Tekstilna industrija	114	103
Industrija kože i obuće	121	108
Industrija gume	126	107
Prehrambena industrija	118	108
Grafička industrija	116	115
Industrija duvana	99	81

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961, Indeks br. 2/62.

Problem obrtnih sredstava i neusklađenosti u proizvodnji otežavali su realizaciju roba. Teškoće su postojale i u plasmanu na stranim tržištima, a na unutrašnjem tržištu naročitu teškoću predstavljao je pad proizvodnje u poljoprivredi, čime su bile ograničene njene mogućnosti da apsorbuje deo industrijske proizvodnje.

Zaostajanje u aktiviranju novih kapaciteta u pojedinim industrijskim granama, sa čijom se proizvodnjom u 1961. računalo (obojena metalurgija, industrija nemetala, hemijska, drvena i tekstilna industrija), takođe je nepovoljno delovalo na porast industrijske proizvodnje.

Pri umerenijem porastu industrijske proizvodnje u celini, u njenoj strukturi po osnovnim namenama potrošnje je u 1961. došlo do znatnih promena. (Tabela 2).

TABELA 2 — INDEKSI INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE PO OSNOVNIM NAMENAMA POTROŠNJE 1960. I 1961.

Osnovne namene potrošnje	Indeksi	
	1960 1959	1961 1960
Ukupna industrijska proizvodnja	115	107
Sredstva rada	119	104
Reprodukcioni materijal	113	108
Potrošna roba	117	108

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; Indeks br. 2/62.

Umerenije povećanje ostvareno je u proizvodnji sredstava rada, koja je ranijih godina imala najbrži porast. Veći porast proizvodnje reprodukcionog materijala od prosečnog povećanja celokupne industrijske proizvodnje, nastao je usled povećanja proizvodnje nafte, zatim nekih sirovina i polufabrikata u hemijskoj i drvenoj industriji, tj. uglavnom proizvodnje reprodukcijonih materijala izvan sektora metala.

POLJOPRIVREDA

Pod uticajem suše i uopšte nepovoljnih vremenskih prilika, poljoprivredna proizvodnja već dve uzastopne godine (1960. i 1961) opada, tako da je njen obim u 1961. bio za 6% manji nego u 1960, a za 15% manji u odnosu na obim proizvodnje u rodnoj 1959. godini. Izuzetno nepovoljni

vremenski uslovi u 1960, a naročito u 1961, imali bi za posledicu još veće opadanje poljoprivredne proizvodnje da nisu agrotehničkim i drugim merama, koje dobijaju sve širu primenu u poljoprivredi, delimično neutralisani. Zato je obim ukupne poljoprivredne proizvodnje u 1961. ipak bio za oko 43% veći od njenog prosečnog godišnjeg obima u periodu 1951—1955, tj. pre nego što se pristupilo intenziviranju proizvodnje u poljoprivredi.

Nepovoljni vremenski uslovi u 1961. uticali su na razvoj ratarske proizvodnje, a posredno i na proizvodnju stočarstva. Međutim, za voćarstvo i vinogradarstvo vremenski uslovi u 1961. bili su povoljni, pa je, naročito u voćarstvu, ostvarena znatno veća proizvodnja nego u 1960. (Tabela 3.)

TABELA 3 — INDEKSI POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE PO GRANAMA 1951—1961.

Grana	I n d e k s i			
	1960 1959	1961 1960	1961 1959	1961 Ø1951/55
Ukupna poljoprivredna proizvodnja	91	94	85,5	143
Ratarska proizvodnja	92	80	74	139
Proizvodnja voćarstva	38	187	109	172
Proizvodnja vinogradarstva	76	123	93	107
Stočarska proizvodnja	99	105	104	158

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961, i dokumentacija uz Savezni društveni plan za 1962.

Posledice nepovoljnih vremenskih uslova jače su se ispoljile u proizvodnji na privatnom sektoru, što pokazuje činjenica da je proizvodnja društvenih gazdinstava u 1961. u odnosu na 1960. povećana za oko 9%. Nivo proizvodnje društvenih gazdinstava se u toku poslednjih pet godina stalno povećava, mada nepovoljni vremenski uslovi u pojedinim godinama znatno usporavaju i njen razvoj. (Tabela 4).

TABELA 4 — INDEKSI UKUPNE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE I PROIZVODNJE DRUŠTVENIH GAZDINSTAVA 1957—1961.

	I n d e k s i				
	1957 1956	1958 1957	1959 1958	1960 1959	1961 1960
Ukupna poljoprivredna proizvodnja	145	88	132	91	94
Proizvodnja društvenih gazdinstava	158	103	159	106	109

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961, i dokumentacija uz Savezni društveni plan za 1962.

Skoro kod svih važnijih proizvoda u ratarstvu ostvarena je u 1961. niža proizvodnja nego u 1960, ali je izuzetno dug period suše u toku 1961. naročito nepovoljno delovao na proizvodnju i prinose poznih, jesenjih kultura, u prvom redu kukuruza. (Tabela 5.)

TABELA 5 — PROIZVODNJA VAŽNIJIH RATARSKIH PROIZVODA 1959—1961.

Proizvodi	(U hiljadama tona)		
	1959	1960	1961
Pšenica i raž	4.395	3.800	3.360
Kukuruz	6.670	6.160	4.550
Šećerna repa	2.420	2.290	1.760
Duvan	45,9	30,9	16,8
Krompir	2.760	3.270	2.680

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; Indeks, br. 11/61; Statistički bilten, br. 10/62.

Proizvodnja pšenice i raži bila je u 1961. za oko 12% manja nego u 1960, što je posledica manje zasejanih površina i manjih prinosa po hektaru nego u 1960. Proizvodnja pšenice u 1961. bila je u celini za oko 23% manja od proizvodnje u 1959.

U 1961. proširene su setvene površine pod visokorodnim sortama pšenice i povećan je udeo proizvodnje ovih sorti u ukupnoj proizvodnji. Udeo površina pod visokorodnim sortama pšenice u ukupnim setvenim površinama pod pšenicom povećan je od 34,6% u 1960. na 45,5% u 1961, a udeo proizvodnje visokorodnih sorti u ukupnoj proizvodnji pšenice sa 50% u 1960 (1.791 hiljada tona) na oko 63% u 1961 (oko 2 miliona tona).

Ukupna proizvodnja kukuruza u 1961. je manja za 26% prema 1960. i za 32% prema 1959. U 1961. proizvodnja hibridnog kukuruza iznosila je 1.640 hiljada tona, prema 2.120 hiljada tona u 1960.

Proizvodnja mesa povećana je u 1961. za oko 5%, a proizvodnja mleka za oko 7% u odnosu na 1960 (proizvodnja mesa od 635 na 670 hiljada tona, a mleka od 2.434 na 2.600 hiljada tona).

Proizvodnja mesa na društvenim gazdinstvima i u kooperaciji učestvovala je u 1961. sa oko 27% u ukupnoj proizvodnji mesa, prema oko 24% u 1960. (Tabela 6.)

TABELA 6 — PROIZVODNJA MESA 1960. I 1961.

	(U hiljadama tona)		
	1960	1961	Indeks
Ukupna proizvodnja mesa	635	670	105,5
Proizvodnja društvenog sektora	150	180	120
društvena gazdinstva	75	100	133
proizvodnja u kooperaciji	75	80	107
Proizvodnja individualnih proizvođača izvan kooperacije	485	490	101

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; za 1961. podaci Sekretarijata za poljoprivredu i šumarstvo.

Podbačaj proizvodnje stočne hrane, i pored mera koje su preduzimane za ublažavanje i otklanjanje posledica takvog podbačaja,¹ imao je u 1961. uticaj na stočni fond i razvoj stočarske proizvodnje.

SAOBRAĆAJ

Usporavanje porasta proizvodnje i spoljnotrgovinske razmene u 1961. odrazilo se na obim delatnosti saobraćaja. Porast robnog prevoza je znatno blaži nego u 1960. i ranijim godinama, a obim ukupnog prevoza putnika je manji od ostvarenog u 1960. (Tabela 7.)

TABELA 7 — INDEKSI OBIMA SAOBRAĆAJNIH USLUGA 1960. I 1961.

	I n d e k s i	
	1960 1959	1961 1960
Prevoz robe	111	102
Prevoz putnika	115	96

Podaci: Statistički bilten FNRJ, 1961; Indeks, br. 2/62.

Opadanje stope rasta prevoza robe u poređenju sa 1960, nastupilo je uglavnom kod svih grana saobraćaja, pa i kod železničkog, kojim se prevozi oko dve trećine ukupnog prevoza robe. U 1961. ukupno je prevezeno 92,9 miliona tona robe, prema 90,9 miliona u 1960.

¹ U 1961. donete su mere za očuvanje stočnog fonda. Organizovan je otkup stočne hrane u zemlji, povećan je uvoz i obezbeđen otkup proizvodnje po minimalnim zaštitnim cenama. Izvoz kukuruza ograničen je na najnužnije količine, a pokrenuta je i organizacija uskladištenja većih količina mesa.

Železničkim saobraćajem prevezeno je u 1961. oko 64,3 miliona tona robe, prema 65,2 miliona tona u 1960. U poslednjih pet godina postepeno opada udeo železničkog saobraćaja u robnom prevozu, dok se povećava udeo ostalih grana, a naročito javnog auto-saobraćaja. (Tabela 8.)

TABELA 8 — STRUKTURA PREVOZA ROBE PO GRANAMA SAOBRAĆAJA 1957—1961.

Grana	(U procentima)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Železnički saobraćaj	79,2	77,1	74,3	71,7	69,2
Pomorski saobraćaj	6,7	7,0	7,5	8,6	8,8
Rečni saobraćaj	5,0	5,7	5,8	6,1	6,3
Javni auto-saobraćaj	9,1	10,2	12,4	13,6	15,7

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1958—1961; Indeks, br. 2/62.

U pomorskom saobraćaju u 1961. opao je prevoz robe između stranih luka, kao i obim prevoza robe u spoljno-trgovinskoj razmeni. Promet brodarskih preduzeća je povećan samo za 5%, prema 27% u 1960, mada su kapaciteti trgovačke mornarice u 1961. povećani, tako da je krajem godine njihova tonaža iznosila oko 820 hiljada BRT (bez brodova ispod 100 BRT), tj. dvostruko više nego u 1939.

O obim prevoza robe u rečnom saobraćaju porastao je u 1961. za oko 5%, ali se njegov udeo u ukupnom prevozu nije osetnije povećao. Nove železničke tarife, prema tome, nisu bitno uticale na preorijentaciju prevoza na rečni saobraćaj.

Razvoj javnog auto-saobraćaja je i u 1961. bio dinamičan, iako je stopa porasta prevoza nešto umerenija nego u 1960 (18% u 1961. prema 22% u 1960). U 1961. povećana je dužina puteva sa modernim kolovozom za oko 800 km, tako da je njihova ukupna dužina krajem 1961. iznosila 7.500 km.

Obim putničkog saobraćaja u 1961. je u celini niži za 4% od obima u 1960. U 1961. prevezeno je 194,7 miliona putnika, prema 212,2 miliona u 1960. Najviše je opao prevoz putnika u železničkom saobraćaju (za 8%), čiji udeo inače u ukupnom prevozu putnika iznosi preko 60%. Na opadanje prevoza putnika železnicom uglavnom je delovalo povećanje prevoznih tarifa, naročito u prigradskom saobraćaju, a u izvesnoj meri i smanjenje broja putničkih vozila.

Stopa porasta prevoza putnika u javnom auto-saobraćaju u 1961. iznosi 7%, prema 26% u 1960.

OSTALE PRIVREDNE OBLASTI

U 1961. je nastavljeno povećanje građevinske delatnosti. Građevinska proizvodnja, izražena u nominalnoj vrednosti građevinskih radova, porasla je za 31%, prema 27% u 1960. Pri tome je znatno povećana vrednost radova na objektima kapitalne izgradnje i društvenog standarda. (Tabela 9.)

TABELA 9 — INDEKSI VREDNOSTI GRAĐEVINSKIH RADOVA 1960. I 1961.

Vrsta radova	Indeksi	
	1960 1959	1961 1960
Ukupni građevinski radovi	127	131
Kapitalna izgradnja	128	131
Društveni standard	126	131

Podaci: Indeks, br. 2/62.

Visok nivo investicionih sredstava delovao je na brz razvoj građevinske delatnosti u poslednje dve godine.

Međutim, s obzirom na visok porast cena građevinskih materijala i građevinskih usluga, do kojeg je došlo u drugoj polovini 1960. i u prvom polugodi 1961. povećanje realnog obima građevinskih radova u 1961. je znatno umerenije nego porast njihove nominalne vrednosti. Realni obim građevinske proizvodnje povećan je u 1961. za oko 11%.

U oblasti unutrašnje trgovine i ugostiteljstva znatno je povećan u 1961. promet trgovine na malo i promet u ugostiteljstvu, dok je porast prometa trgovine na veliko daleko umereniji nego u 1960. To pokazuje da u prometu robe relativno opada posredovanje trgovine na veliko. (Tabela 10.)

TABELA 10 — INDEKSI PROMETA TRGOVINE I UGOSTITELJSTVA 1960. I 1961.

Vrsta prometa	Indeksi	
	1960 1959	1961 1960
Promet trgovine na veliko	125	107
Promet trgovine na malo	119	117
Promet u ugostiteljstvu	127	127

Podaci: Indeks, br. 2/62.

Obim ukupne proizvodnje zanatstva povećan je za oko 9% u 1961, prema 10% u 1960.

ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST RADA

Zaposlenost. Umerenija privredna aktivnost u 1961. delovala je na relativno manji porast zaposlenosti u privredi. U neprivrednim delatnostima zaposlenost je i u 1961. porasla sa približno istom stopom kao u 1960. i ranijim godinama. Ukupan broj zaposlenih u 1961. povećan je za oko 180 hiljada, ili za 6% (prema 241 hiljadu, ili za 8,5% u 1960).

Broj novozaposlenih u privredi u 1961. iznosi oko 143 hiljade, ili 5,8%, dok je u 1960. iznosio 205 hiljada, ili 9,1%. Gotovo u svim privrednim oblastima porast zaposlenosti je blaži nego u 1960. (Tabela 11.)

TABELA 11 — ZAPOSLENOST U PRIVREDI PO OBLASTIMA 1960. I 1961.

Oblast	Broj zaposlenih u hiljadama		Indeksi	
	1960 1959	1961 1960	1960 1959	1961 1960
Ukupna privreda	2.464	2.607	109,1	105,8
Industrija	1.103	1.153	107	105
Poljoprivreda	277	300	113	108
Šumarstvo	43	44	116	102
Građevinarstvo	276	298	113	108
Saobraćaj	218	222	107	102
Trgovina i ugostiteljstvo	250	266	108	106
Zanatstvo i ostalo	297	324	110	109

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; Indeks, br. 3/62.

Povećanje zaposlenih u neprivrednim delatnostima iznosi u 1961. oko 38 hiljada, ili 6%.

Pri porastu proizvodnje u društvenom sektoru (bez poljoprivrede) od 6%, produktivnost rada je u 1961. povećana za oko 2%, dok je u 1960. pri porastu proizvodnje od 14%, povećanje produktivnosti iznosilo oko 5%. U industriji stopa porasta produktivnosti rada je nešto viša: u 1961. je iznosila 3,3%. U prethodne četiri godine, pri gotovo dvostruko bržoj stopi rasta proizvodnje, produktivnost rada u industriji je povećavana po prosečnoj stopi od 5,4%, a u 1960. njen porast je iznosio oko 6%.

SPOLJNA TRGOVINA

Na spoljnotrgovinsku razmenu i bilans plaćanja u 1961. jako je uticao nepovoljan razvoj poljoprivredne proizvodnje. Njeno opadanje u poslednje dve godine smanjilo je mogućnosti izvoza poljoprivrednih proizvoda u 1961. i istovremeno nametnulo potrebu ponovnog uvoza hrane, a naročito žitarica. Pored toga, u 1961. je bilo teškoća u izvozu i zbog primene devizne reforme i potrebe prilagođavanja promenama u spoljnotrgovinskom režimu, kao i usled integracije pojedinih područja tržišta u kojima se realizuje pretežan deo jugoslovenskog izvoza.

Ukupna spoljnotrgovinska razmena u protekloj godini je povećana za 6%, dok je u 1960. njen porast iznosio 20%. Za razliku od 1960, kada je i kod izvoza i kod uvoza zabeležena skoro ista stopa rasta, u 1961. povećanje ukupne spoljnotrgovinske razmene rezultira gotovo u celini iz povećanog uvoza.

Izvoz. Vrednost ukupnog izvoza u 1961. iznosi 170,7 milijardi din., prema 169,8 milijardi din. u 1960.

Izvoz proizvoda industrije i poljoprivrede u 1961. je niži u odnosu na 1960, a izvoz proizvoda šumarstva je iznad nivoa iz 1960. za oko 21%. (Tabela 12.)

TABELA 12 — STRUKTURA IZVOZA PO OSNOVNIM GRUPAMA PROIZVODA 1960. I 1961.

Grupa proizvoda	Vrednost izvoza u milijardama din.		Indeksi	
	1960	1961	1959	1960
Ukupan izvoz	169,8	170,7	119	100
Industrijski proizvodi	126,9	127,4	117	100
Poljoprivredni proizvodi	39,5	39,1	128	100
Proizvodi šumarstva	3,4	4,1	85	121

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; Indeksi, br. 3/62.

U 1961. u odnosu na prethodnu godinu povećan je izvoz nafte za 68%, proizvoda elektroindustrije i tekstilne industrije za po 8%, objekata brodogradnje za 49%, i proizvoda grafičke industrije za nešto više od tri puta.

Na sektoru industrijskog izvoza, u poređenju sa 1960, od važnijih izvoznih grana smanjile su izvoz crna i obojena metalurgija, hemijska industrija, drvena industrija, i industrija duvana. Učešće izvoza proizvoda ovih grana u ukupnom izvozu industrijskih proizvoda u 1960. je iznosilo 36%, a u 1961. 33%.

Kod poljoprivrednog izvoza značajniji je jedino porast izvoza proizvoda stočarstva od 4,7 milijardi din., ili za oko 26%, dok je izvoz ribarstva povećan neznatno. Izvoz ostalih grana poljoprivrede bio je niži nego u 1960, a naročito je bio smanjen, zbog slabije poljoprivredne proizvodnje, izvoz proizvoda ratarstva (za oko 26%).

Uvoz. Vrednost ukupnog uvoza robe u 1961. iznosila je 273,1 milijardi din., tj. bila je za 25,2 milijardi din. ili za 10% viša nego u 1960. Uvoz je povećan uglavnom zbog većeg uvoza hrane i opreme. (Tabela 13.)

Od reproduktionog materijala i sirovina, povećan je uvoz tekstilnih vlakana, metalne rude i otpadaka od metala, dok je uvoz ostalih materijala ispod ili oko nivoa 1960. Znatno je smanjen, zbog povećane proizvodnje u zemlji, uvoz veštačkih đubriva za potrebe poljoprivrede.

Visok porast uvoza opreme ostvaren je zbog većeg uvoza transportnih sredstava i raznih mašina.

Na povećanje ukupnog uvoza najviše je uticao uvoz osnovnih prehrambenih artikala (pšenice).

TABELA 13 — STRUKTURA UVOZA PO OSNOVNOJ NAMENI POTROŠNJE 1960. I 1961.

Namena	Vrednost uvoza u milijardama din.		Indeksi	
	1960	1961	1959	1960
Ukupan uvoz	247,9	273,1	120	110
Prehrambeni proizvodi	22,7	35,9	57	158
Piće i duvan	0,0	0,3	52	—
Sirove materije, izuzev goriva	35,5	38,9	124	110
Mineralna goriva i maziva	13,5	12,1	99	90
Životinjska i biljna ulja i masti	3,5	4,6	73	132
Hemijski proizvodi	21,5	19,1	95	89
Proizvodi klasifikovani pretežno po materijalu	51,5	55,4	160	108
Mašine i transportni uređaj	91,3	97,3	159	107
Razni gotovi proizvodi	8,1	9,4	131	115
Razne transakcije i nepomenuta roba	0,3	0,1	60	33

Regionalni raspored izvoza i uvoza. U 1961. izvoz u azijsko-afričko područje povećan je za oko 4%, izvoz u zemlje Istočne Evrope opao je za 8%, dok je izvoz u područje konvertibilnih valuta bio na nivou 1960. U 1961. smanjen je uvoz sa azijsko-afričkog i istočnoevropskog područja za oko 24%, dok je uvoz sa područja konvertibilnih valuta porastao za 29%. Takav regionalni raspored izvoza i uvoza doveo je do promena u učešću pojedinih područja u ukupnom izvozu odnosno uvozu u odnosu na 1960. (Tabela 14.)

TABELA 14 — REGIONALNI RASPORED IZVOZA I UVOZA 1960. I 1961.

Područje	(U procentima)			
	1960		1961	
	izvoz	uvoz	izvoz	uvoz
Zapadna Evropa	45	48	46	50
Istočna Evropa	32	26	30	19
Azija	8	5	10	5
Afrika	6	6	5	2
Severna Amerika	7	11	8	21
Južna Amerika	2	2	1	2
Okeanija	—	2	—	1

Podaci: Statistika spoljne trgovine.

Prihodima iz *nerobnog poslovanja* sa inostranstvom poboljšana je situacija u bilansu plaćanja. Aktivan saldo nerobnih poslovanja u 1961. iznosi oko 26 milijardi din. odnosno nešto preko 86 miliona dolara.

INVESTICIJE

U 1961. ukupno je investirano u osnovna sredstva oko 1.064 milijarde din. tj. 21% više nego u 1960. Time je nastavljen visok nominalni porast investicija iz ranijih godina (u periodu 1957—1960. prosečna godišnja stopa porasta investicija iznosila je oko 23%). Međutim, intenzivna investiciona tražnja izazvala je u 1961. naročito u oblasti građevinarstva i građevinskih materijala, veći porast cena nego što se predviđalo, pa su zbog toga realne investicije u 1961. povećane u odnosu na 1960. za 5—6%.

Investicije iz sredstava federacije povećane su u 1961. za 16%, a investicije iz decentralizovanih sredstava za 24%. Odnos između investicija federacije i investicija iz decentralizovanih fondova je dalje promenjen. U 1961. investicije iz sredstava federacije iznose 36% od ukupnih investicija u osnovna sredstva, dok su u 1960. iznosile 38%, a u 1959. godini 43%. (Tabela 15.)

TABELA 15 — STRUKTURA INVESTICIJA U OSNOVNA SREDSTVA PO IZVORIMA 1960. I 1961.

Izvori	Iznos investicija u milijardama din.		Indeksi	
	1960	1961	1959	1960
Ukupne investicije	879,5	1.063,8	125	121
Savezne investicije	333,8	385,9	109	116
Investicije iz decentralizovanih sredstava	545,7	677,9	137	124
U tome:				
Investicije iz sredstava narodnih republika	61,3	79,9	109	130
Investicije iz sredstava narodnih odbora	154,2	190,4	126	123
Investicije iz amortizacionih fondova	141,3	161,3	134	114
Investicije iz ostalih fondova	139,2	163,4	162	117
Ostale investicije	49,7	82,9	173	166

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, 1960—1962.

Od ukupnih investicija iz sredstava federacije u 1961. investirano je 50% u industriju, oko 18% u poljoprivredu, 19% u saobraćaj, 4% u ostale privredne oblasti i 9% u neprivredne svrhe.

U investicijama iz sredstava narodnih republika i narodnih odbora pretežan deo čine neprivredne investicije (oko 61% u 1960. i 1961.). U okviru privrednih investicija iz ovih sredstava, orijentacija je u 1961. bila ka povećanju ulaganja u industriju i trgovinu (njihov se udeo od 16,7% odnosno 4,1% u 1960. povećao na 17,8% odnosno 6,5% u 1961.). Relativni udeo ulaganja iz ovih sredstava u ostale privredne oblasti je smanjen. (Udeo poljoprivrednih investicija od 9,2% u 1960. smanjen je na 6% u 1961.)

Iz sredstava privrednih organizacija u 1961. su samo u oblasti industrije i građevinarstva povećana ulaganja u osnovne fondove. Iz ovih sredstava povećane su neprivredne investicije u svim privrednim oblastima, i one su u 1961. činile 19,7% od ukupnih investicija iz sredstava privrednih organizacija, prema 12% u 1960.

U 1961. nastavljen je brži porast neprivrednih investicija, koji traje već pet godina i koji je uglavnom rezultat politike brzog podizanja društvenog standarda. U periodu 1957—1961. neprivredne investicije su rasle sa prosečnom stopom od 33% godišnje, tako da je njihov nivo u 1961. za 4,2 puta veći nego u 1956. Privredne investicije su u istom periodu rasle prosečno godišnje za 20%, a njihov nivo u 1961. povećan je za 2,4 puta u odnosu na 1956. Udeo neprivrednih investicija u ukupnim investicijama u osnovna sredstva povećao se u 1961. više nego što je planirano i iznosio je blizu 30%, prema oko 27% u 1960. U odgovarajućoj srazmeri smanjio se udeo privrednih investicija. (Tabela 16.)

TABELA 16 — EKONOMSKA STRUKTURA INVESTICIJA U OSNOVNA SREDSTVA 1960. I 1961.

Namena	1960		1961		Indeksi	
	iznos u milijardama din.	struktura u %	iznos u milijardama din.	struktura u %	1959	1960
Ukupne investicije	879,5	100,0	1.063,8	100,0	125	121
Neprivredne	239,2	27,1	314,9	29,6	133	132
Privredne	640,3	72,9	748,9	70,4	123	117
Industrija i rudar.	297,5	33,9	382,4	36,0	139	128
Poljoprivreda	106,5	12,1	105,5	9,9	96	99
Šumarstvo	11,4	1,3	11,2	1,1	123	98
Građevinarstvo	19,3	2,2	24,2	2,2	134	125
Saobraćaj	150,4	17,1	163,0	15,3	117	108
Trgovina i ugostiteljstvo	43,4	5,0	50,3	4,7	123	116
Zanatstvo	12,1	1,3	12,3	1,2	141	102

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, 1960—1962.

U 1961. su povećane investicije u industriju. Time se njihov udeo u ukupnim investicijama dalje povećao u poređenju sa 1960. i ranijim godinama, kada je bio znatno opao (u periodu 1957—1960. udeo industrijskih u ukupnim investicijama iznosio je prosečno oko 33%). Investicije u industriju su u 1961. povećane iz svih izvora.

Investicije u oblasti poljoprivrede se i dalje pretežnim delom finansiraju iz sredstava federacije (učesće Opšteg investicionog fonda u ukupnim poljoprivrednim investicijama iznosi u 1961. oko 65%, prema 60,7% u 1960), dok su ulaganja u ovu privrednu oblast iz sredstava narodnih republika i narodnih odbora, kao i iz sredstava privrednih organizacija, manja nego u 1960.

U okviru *neprivrednih investicija*, visok porast zabeležen je kod svih delatnosti. (Tabela 17.)

TABELA 17 — NAMENSKA STRUKTURA NEPRIVREDNIH INVESTICIJA 1960. I 1961.

Namena	Iznos investicija u milijardama din.		Indeksi	
	1960	1961	1959	1960
Ukupne neprivredne investicije	239,3	314,9	132	132
Investicije za stambeno-komunalnu delatnost	155,9	200,3	134	128
Investicije za kulturno-socijalnu delatnost	53,0	73,8	155	139
Investicije za delatnost državnih organa i drugo	30,4	40,8	100	134

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, 1960—1962.

Investicije za stambeno-komunalnu delatnost povećane su iz svih izvora, a naročito iz stambenih fondova i fondova privrednih organizacija. Porast investicija za kulturno-socijalnu delatnost omogućen je povećanjem sredstava državnih organa i fondova za školstvo.

KREDITI I OBRтна SREDSTVA PRIVREDE

U 1961. pojavljivali su se problemi u vezi sa obrtnim sredstvima i kreditiranjem privrede, jer je bio potreban period prilagođavanja izvršenim promenama u sistemu kreditiranja i bankarstva. Finansiranje obrtnih sredstava privrede vršeno je u toku poslednjih godina pretežno iz bankarskih kredita, dok su ulaganja iz sredstava privrednih organizacija i društvenih investicionih fondova bila nedovoljna. U novom sistemu, obrtna sredstva treba da obezbeđuju u prvom redu privredne organizacije i lokalni fondovi, odnosno komunalne banke. Međutim, novi kreditni sistem nije bio u toku 1961. do kraja sproveden, tako da su se pojavili problemi nedovoljnih obrtnih sredstava kod određenih grana i grupa preduzeća. Zbog toga su u drugom polugodu 1961. povećani krediti iz centralnih izvora radi otklanjanja smetnji za razvoj proizvodnje i prometa. U drugom polugodu 1961. znatno su porasla ulaganja u obrtna sredstva iz bankarskih kredita i društvenih investicionih fondova.

Krediti iz bankarskih sredstava i društvenih investicionih fondova odobreni privredi za obrtna sredstva u 1961. iznosili su krajem 1961. godine 242,2 milijarde din. U 1960. odobreni krediti su iznosili 192,4 milijarde din. Ukupna obrtna sredstva privrede porasla su u 1961. u većoj meri, jer su i privredne organizacije ulagale deo sopstvenih sredstava u obrtnu fondove, ali podaci o tim izdvajanjima biće poznati tek kada budu sastavljeni završni računi privrednih organizacija. Pretežan deo kredita koje privreda koristi za obrtnu fondove čine bankarska sredstva. (Tabela 18.)

Iz Opšteg investicionog fonda dato je u 1961. za obrtna sredstva 46,7 milijardi din., prema 34,9 milijardi u 1960.

Krajem 1961. ukupni krediti koje je koristila privreda iznosili su 1.863 milijarde din., od čega je industrija koristila 47,9%, trgovina 34,6%, poljoprivreda 9,5%, a sve druge privredne oblasti 8%. (Tabela 19.)

TABELA 18 — STRUKTURA KREDITA ZA OBRtnA SREDSTVA PO IZVORIMA FINANSIRANJA 1960. I 1961.

(U milijardama din.)

Izvori	Stanje	Ulaganja	
	31. XII 1961	1960	1961
Ukupni krediti	1.863,4	192,4	242,6
Kreditni za isplatu početnog fonda obrtnih sredstava	263,4	—	—
Kreditni iz društvenih investicionih fondova	160,3	39,4	55,1
Kreditni iz bankarskih sredstava	1.439,7	153,0	187,5

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, 1960—1962.

TABELA 19 — STRUKTURA KREDITA ZA OBRtnA SREDSTVA PO PRIVREDNIM OBLASTIMA 1960. I 1961.

(U milijardama din.)

Oblast	Stanje	Ulaganja	
	31. XII 1961	1960	1961
Ukupni krediti	1.863,4	192,4	242,6
Industrija i rudarstvo	891,7	117,3	141,3
Poljoprivreda	177,1	35,2	29,4
Građevinarstvo	40,8	3,3	8,0
Saobraćaj	27,6	— 9,4	3,1
Trgovina i ugostiteljstvo	644,2	38,2	62,9
Zanatstvo	42,2	4,8	3,9
Ostale oblasti privrede	27,5	4,0	7,8
Neraspoređena sredstva	12,3	— 1,0	2,2

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, 1960—1962.

U 1961. povećani su krediti u svim privrednim oblastima izuzev građevinarstva, a najviše u industriji i trgovini. Smanjenje kredita u oblasti građevinarstva postignuto je uvođenjem avansa građevinskim preduzećima od strane investitora.

BUDŽETI I FONDOVI SOCIJALNOG OSIGURANJA

Budžetski rashodi i rashodi socijalnog osiguranja znatno su povećani u 1961. Ukupni *budžetski rashodi* iznosili su 864 milijarde din., i bili su veći nego u 1960. za 161 milijardu din., ili za 23%. Međutim, zajedno sa dotacijama fondovima za školstvo (koje su u 1961. neposredno izdvajane iz prihoda lokalnih budžeta), porast ukupnih budžetskih rashoda iznosi 26%.

Rashodi saveznog budžeta, bez dotacija narodnim republikama, povećani su u odnosu na 1960. za oko 28%. Porast je najvećim delom rezultat povećanih budžetskih izdataka za privredne funkcije federacije. (Tabela 20.)

TABELA 20 — NAMENSKA STRUKTURA RASHODA SAVEZNOG BUDŽETA 1960. I 1961*

Namena	Iznosi rashoda u milijardama din.		Indeksi	
	1960	1961	1960	1961
			1959	1960
Ukupni rashodi (bez dotacija)	401,8	516,2	124	128
Rashodi za privredne funkcije federacije	130,8	184,3	171	141
Narodna odbrana	207,5	247,3	106	119
Ostali rashodi	63,5	84,6	121	133

* Za 1961. privremeni podaci.

Podaci: Statistički bilten, 1960—1962, i druge publikacije Narodne banke FNRJ.

Budžetski rashodi narodnih republika i narodnih odbora u 1961. bili su veći od rashoda u 1960. za 47 milijardi din., ili za 16%, bez fondova za školstvo, odnosno za 67 milijardi din., ili za 22%, sa fondovima za školstvo (Tabela 21.)

TABELA 21 — RASHODI BUDŽETA NARODNIH REPUBLIKA I NARODNIH ODBORA 1960. I 1961*

	Iznosi rashoda u milijardama din.		Indeksi	
	1960	1961	1960	1961
			1959	1960
Ukupni rashodi budžeta narodnih republika i narodnih odbora	300,9	348,0	122	116
Rashodi budžeta narodnih republika	94,7	110,3	118	116
Rashodi budžeta narodnih odbora (bez fondova za školstvo)	206,2	237,7	123	115

* Za 1961. privremeni podaci.

Podaci: Statistički bilten, 1960—1962, i druge publikacije Narodne banke FNRJ.

Rashodi fondova socijalnog osiguranja su i u 1961. visoko porasli: za 85 milijardi dinara, ili za 30%. U tome su izdaci za zdravstveno osiguranje porasli za 37%, i to dobrim delom zbog povećanja cena zdravstvenih usluga, a izdaci za penzije, invalidnine i druge oblike dugoročnog osiguranja za 25%. Rashodi su bili iznad ostvarivanih prihoda, tako da su jednim delom pokriveni kreditima.

PRIHODI I RASHODI STANOVNIŠTVA

Ukupni lični dohoci povećani su u 1961. za 22% u odnosu na 1960. Prihodi poljoprivrednih proizvođača od prodaje poljoprivrednih proizvoda porasli su za svega oko 3%.

Zajedno sa potrošačkim kreditima, *ukupna raspoloživa sredstva stanovništva* u 1961. povećana su za 280,3 milijarde din., ili za 20% u odnosu na 1960. (Tabela 22.)

TABELA 22 — STRUKTURA PRIHODA STANOVNIŠTVA* PO IZVORIMA 1960. I 1961.

Izvori prihoda	Iznosi u milijardama din.		Indeksi	
	1960	1961	1960	1961
			1959	1960
Ukupna raspoloživa sredstva	1.369,6	1.649,7	118	129
Lični dohoci radnika i službenika	766,9	934,9	119	122
Socijalna primanja	196,8	239,8	116	122
Prihodi od prodaje poljoprivrednih proizvoda	207,5	213,3	104	103
Ostali prihodi	183,3	223,0	141	122
Ukupni novčani prihodi stanovništva	1.354,5	1.611,0	119	119
Potrošački krediti	+15,1	+38,7		

* Nisu obuhvaćeni prihodi koje stanovništvo realizuje iz inostranstva, kao i prihodi iz međusobnih odnosa stanovništva.

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/62.

U 1961. ukupni lični dohoci povećani su više nego u 1960, mada je porast zaposlenih bio manji (u 1961. ukupna zaposlenost u društvenom sektoru je povećana za 5,8%, a u 1960. za 8,4%). Zbog očekivanog porasta troškova života u 1961. bio je i planiran porast ličnih dohodaka za oko 10%.

Lični dohoci u 1961. relativno su najviše porasli u oblasti poljoprivrede, jer je u prethodne četiri godine prosečna stopa porasta ukupnih ličnih dohodaka u poljoprivredi bila niža od stope porasta u ostalim privrednim oblastima. Međutim, u 1961. lični dohoci su znatno povećani i u industriji, gde su i u prethodne četiri godine brzo rasli. (Tabela 23.)

TABELA 23 — INDEKSI PORASTA LIČNIH DOHODAKA PO OBLASTIMA 1960. I 1961.

Oblast	Indeksi	
	1960	1961
	1959	1960
Ukupni lični dohoci	110	122
Industrija i rudarstvo	125	121
Poljoprivreda i šumarstvo	108	127
Građevinarstvo	127	116
Saobraćaj	110	116
Trgovina i ugostiteljstvo	121	112
Zanatstvo i ostale privredne delatnosti	119	122
Državni organi, druge javne službe i ostalo	117	128

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, 1960—1961. i br. 2/62.

Lični dohoci u 1961. po zaposlenom u društvenom sektoru privrede, brže su rasli od porasta produktivnosti rada. Produktivnost rada u proizvodnji (bez poljoprivrede) povećana je za oko 2%, dok su lični dohoci zaposlenih u proizvodnji porasli za 16%.

Pod dejstvom visoke kupovne moći došlo je do znatnog povećanja cena robe za ličnu potrošnju, što je izraženo u porastu troškova života za 10%. To je dovelo do većeg raskoraka između nominalnog i realnog porasta ličnih dohodaka. Realni lični dohoci po zaposlenom u 1961. veći su za 5% u odnosu na 1960.

Izdaci stanovništva za robu, ugostiteljstvo i usluge porasli su u 1961. za 20%. (Tabela 24.)

TABELA 24 — STRUKTURA IZDATAKA STANOVNIŠTVA ZA ROBU I USLUGE 1960. I 1961.

Namena	Iznosi u milijardama din.		Indeksi	
	1960	1961	1960	1961
	1959	1960	1959	1960
Ukupni izdaci za robu i usluge	1.189,0	1.428,1	123	120
Izdaci za robu	960,6	1.084,9	119	119
Izdaci za ugostiteljstvo	121,2	154,2	127	127
Izdaci za usluge	157,2	189,0	148	120

Podaci: Indeks, br. 2/62; Statistički bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/62.

Maloprodajne cene robe porasle su u 1961. za 8%, pa su realne kupovine roba u 1961. povećane za oko 10% u odnosu na 1960.

TRŽIŠTE I CENE

U 1961. ostvarena je dalja ekspanzija tržišta u skladu sa povećanjem proizvodnje, ali na pojedinim sektorima bilo je izrazite neusklađenosti između obima proizvodnje i tražnje, što se odrazilo u nestabilnim kretanjima na tržištu i znatnim pomeranjima cena. Proizvođačke cene u industriji porasle su za 4%, otkupne cene poljoprivrednih proizvoda za 12%, a opšti nivo maloprodajnih cena za 8%. (Tabela 25.)

TABELA 25 — INDEKSI CENA 1960. I 1961.

	Indeksi	
	1960	1961
	1959	1960
Proizvođačke cene u industriji	102	104
Otkupne cene poljoprivrednih proizvoda	109	112
Opšti indeks maloprodajnih cena	107	108
Cene industrijskih proizvoda	103	105
Cene poljoprivrednih proizvoda	110	112
Cene usluga	139	111

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961; Indeks, br. 2/62.

Porast cena u 1961. bio je jednim delom i rezultat planske politike (promene deviznog kursa, korekture cena u određenim područjima privrede, i dr.). Znatnije korekture cena izvršene su naročito za poljoprivredne proizvode u cilju poboljšanja ekonomskog položaja poljoprivrede i stvaranja stimulativnijih uslova za razvoj poljoprivredne proizvodnje. Pored toga, porast cena u 1961. bio je izazvan i dejstvom tržišnih faktora, što je u izvesnoj meri bilo karakteristično i za 1960.

Uслед usporenijeg porasta industrijske proizvodnje, a naročito usled nepovoljnog razvoja proizvodnje u poljoprivredi, visoka kupovna moć i tražnja, koje su se u svim vidovima potrošnje formirale u 1961, nisu imale, i pored povećanog uvoza, materijalno pokriće u raspoloživim robnim fondovima. U takvim uslovima su jače došle do izražaja i strukturne neusklađenosti proizvodnje. To su bile objektivne smetnje, zbog kojih su određena politika cena i pretpostavljeni odnos u cenama nepotpuno realizovani, a cene i troškovi života porasli iznad predviđenog nivoa.

IZVOR: Statistički godišnjak FNRJ, 1959, 1960. i 1961; »Indeks« i druge publikacije Saveznog zavoda za statistiku o poljoprivrednoj proizvodnji, prometu, spolnoj trgovini, i dr.; Statistički bilten Narodne banke FNRJ, 1960, 1961. i 1962; statistički pregled Jugoslovenske investicione banke, 1961. i 1962; dokumentacija uz Savezni društveni plan za 1961. i Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965; dokumentacija Saveznog zavoda za socijalno osiguranje; dokumentacija Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za poljoprivredu i šumarstvo.

S. R. — P. K.

DRVNA INDUSTRIJA 1958—1961.

Porast proizvodnje drvene industrije u posleratnom periodu u odnosu na proizvodnju u 1939. znatno je manji od porasta celokupne industrijske proizvodnje. U 1957. proizvodnja drvene industrije bila je 1,7 puta veća od proizvodnje u 1939, a ukupna industrijska proizvodnja 3,1 puta. Međutim, u periodu 1958—1961. razvoj drvene industrije bio je brži od prosečne stope porasta ukupne industrijske proizvodnje: prosečan godišnji porast drvene industrije iznosio je 13,3%, a celokupne industrije 12,5%. Visok porast proizvodnje drvene industrije u periodu 1958—1961. ostvaren je i pored mnogo sporijeg porasta proizvodnje osnovnih sirovina, koja je rasla prosečno godišnje za 7,5%. Veći porast proizvodnje drvene industrije u tim godinama ostvaren je najviše zbog porasta proizvodnje furnira, ploča i finalnih proizvoda.

SIROVINSKA BAZA¹

Novi popis šuma, izvršen u 1958, pokazao je da drvena zaliha u šumama iznosi 886.189 hiljada m³, što je za 15% više od ranije utvrđene mase (773.600 hiljada m³), a novijim istraživanjima u prirastu utvrđeno je da je on veći nego što se ranije pretpostavljalo. Pored blagog povećanja seče, koje je time omogućeno, sirovinna baza je obogaćena još i na taj način što je posećena masa bolje korišćena, jer se povećao udeo industrijskog drveta, i to u prvom redu trupaca za furnir i ljuštenje, a zatim i trupaca za rezanje. Od ukupno proizvedenog drveta u 1957. drvo za industrijsku preradu iznosilo je 53,0%, a u 1961. godini 60,1%. (Tabela 1.)

Pored sirovina spomenutih u tabeli, drvena industrija se snabdevala još iz neevidentirane proizvodnje zadržnog i privatnog sektora, koja je u proseku iznosila za trupce za rezanje 4%, a za trupce za furnir i ljuštenje 39% od količina spomenutih u tabeli. Veće količine neevidentirane proizvodnje otpadaju i na celulozno i taninsko drvo, kao i na drvo za suhu destilaciju.

INVESTICIJE I KAPACITETI

Investicije u osnovna sredstva, posle osetnog pada u 1958, znatno su porasle u narednim godinama. Povećana sredstva u poslednje tri godine korišćena su najviše za velike rekonstrukcije i proširenja, kao i za podizanje novih kapaciteta.

TABELA 1 — PROIZVODNJA OSNOVNIH SIROVINA 1957—1961.

	1957		1958		1959		1960		1961	
	proizvodnja	%	proizvodnja	%	proizvodnja	%	proizvodnja	%	proizvodnja	%
Ukupna proizvodnja	7.718	100,0	6.998	100,0	7.479	100,0	8.569	100,0	8.686	100,0
Od toga:										
trupci za rezanje	2.863	37,1	3.011	43,0	3.266	43,7	3.710	43,2	3.695	42,7
trupci za furnir i ljuštenje	69	0,9	74	1,1	104	1,4	165	1,9	176	1,9
celulozno drvo	940	12,2	626	9,0	824	11,0	985	11,5	1.094	12,6
drvo za suhu destilaciju	91	1,2	57	0,8	46	0,6	95	1,1	98	1,1
taninsko drvo	122	1,6	111	1,6	135	1,8	151	1,8	157	1,8
Industrijsko drvo ukupno	4.085	53,0	3.879	55,5	4.375	58,5	5.106	59,5	5.220	60,1

Podaci: Bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 169/60. i 205/61.

¹ Opširnije o sirovinskoj bazi vidi: »Šumsko bogatstvo i njegovo iskorišćavanje«, »Jug. pregled«, 1961, septembar, str. 364—372 (90—99).

² Do kraja 1961. rekonstrukcije nisu još potpuno dovršene u Novoj Gradišci i Novoj Gorici, ali se do tada izvršenim rekonstrukcijama kapacitet znatno povećao.

Rekonstrukcijama su povećani kapaciteti i modernizovane su sve fabrike šperploča i ploča vlaknatice, osvojena je nova proizvodnja oplemenjenih ploča, znatno je povećana proizvodnja furnira i proširene su i modernizovane mnoge fabrike nameštaja. Povećani su kapaciteti i za ostale finalne proizvode, kao što je parket, građevinska stolarija, i dr., a osvojena je i nova proizvodnja ambalaže od ljuštenog i sečenog drveta.

U periodu 1958—1961. podignuti su ovi najvažniji novi kapaciteti (za sve proizvode kapaciteti obračunati za rad u dve smene, osim za lesomit, suhu destilaciju i tanin, kod kojih su obračunati u tri smene):

— 10 fabrika šperploča: Kavadarci (2.500 m³), Kuršumlija (4.000 m³), Kruševac (4.000 m³), Gospić (4.500 m³), Bjelovar (4.500 m³), Vrginmost (4.500 m³), Novo Mesto (4.500 m³), Sanica (5.500 m³) i Bosanski Novi (4.500 m³). Pored toga, rekonstruisane su sve stare fabrike šperploča, pri čemu je povećan njihov kapacitet za oko 9.000 m³;

— 11 fabrika panel ploča: Novi Pazar (3.500 m³), Zrenjanin (4.000 m³), Slavonski Brod (4.000 m³), Nova Gradiška (2.000 m³), Delnice (2.000 m³), Koprivnica (4.000 m³), Zavidovići (3.000 m³), Donji Vakuf (4.000 m³), Foča (4.000 m³), Sanski Most (4.000 m³) i Nikšić (2.500 m³);

— 7 fabrika ploča iverica: Petrinja (5.000 m³), Srpske Moravice (10.000 m³), Cerknica (10.000 m³), Zavidovići (17.000 m³), Kavadarci (6.500 m³), Mojkovac (10.000 m³) i Pljevlja (10.000 m³).

Rekonstrukcijom svih fabrika ploča vlaknatice (Ilirska Bistrica, Blažuj i Foča) povećan je njihov kapacitet za 33,5 hiljada tona.

Rekonstrukcijama, kao i osnivanjem novih pogona u fabrikama, znatno su povećani kapaciteti za proizvodnju furnira, ambalaže od ljuštenog i sečenog drveta, zatim nameštaja, parketa, kao i ostalih finalnih proizvoda, i modernizovan je veći broj pilana. Najveće rekonstrukcije izvršene su u fabrikama nameštaja u Novoj Gradišci, Cerknici, Novoj Gorici i Sarajevu.² Ovim rekonstrukcijama te fabrike su došle u red najmodernijih i najvećih fabrika u Evropi. Izvršene su velike rekonstrukcije u pilanama u Glamoču, Livnu, Grahovu i Mariboru, gde su u stvari podignute nove pilane, a od starih pilana iskorišćene su samo neke najbolje očuvane mašine i uređaji.

U izgradnji se nalazi više raznih novih fabrika i velikih rekonstrukcija, od kojih će najveći deo stupiti u pogon 1962, a ostale u prvom polугоду 1963. Najvažniji su ovi objekti:

— 4 fabrike šperploča, ukupnog kapaciteta 18.500 m³, i to: Kučevo (4.000 m³), Zvornik (6.500 m³), Živinice (4.000 m³) i Mostar (4.000 m³);

— fabrika ploča vlaknatice u Ivangradu, kapaciteta 15.000 tona, koja je početkom 1962. počela rad;

— 17 fabrika ploča iverica, ukupnog kapaciteta 160.000 m³, i to:

- a) kapaciteta 5.000 m³: Senta, Mali Idoš i Nova Gorica,
 b) kapaciteta 10.000 m³: Sremska Mitrovica, Kruševac, Peć, Ivanjica, Bogočrad, Gospić, Delnice, Nova Gradiška, Vinkovci, Sanski Most, Bosanska Krupa, Bosansko Grahovo i Sokolac,
 c) kapaciteta 15.000 m³: Bačka Topola.

Fabrike u Senti, Malom Idošu i Bačkoj Topoli izrađivale ploče od kudžalnog i lanenog pozdera, a sve ostale od drveta, uglavnom od industrijskih otpadaka na pilanama i fabrikama šperploča i furnira;

— 2 fabrike nameštaja, ukupnog kapaciteta 20.000 garnitura (Vranje i Bosanska Gradiška), i 1 fabrika stolica u Uroševcu (300.000 kom.);

— 5 fabrika ambalaže od sečenog drveta, ukupnog kapaciteta 30.000 m³, i to: Osijek, Delnice, Nazarje, Ptuj i Mirevci (poslednja je počela proizvodnju).

Puštanjem u proizvodnju ovih fabrika kapaciteti drvene industrije znatno će se povećati, a naročito za šperploče i ploče iverice. Kapaciteti za šperploče biće povećani za 24% i iznosiće ukupno 95.500 m³, a za iverice za 234% i iznosiće ukupno 228.500 m³. Povećanje kapaciteta kod šperploča veće je nego što je predviđeno povećanje unutrašnje potrošnje, ali postoje realne mogućnosti da se viškovi plasiraju na strana tržišta. Naprotiv, povećanjem kapaciteta kod ploča iverica — nastaju problemi. Ako bi se kapaciteti potpuno koristili, na 1.000 stanovnika dolazilo bi 12,0 m³, dok je prosečna evropska proizvodnja u 1960. iznosila svega 4,8 m³, a za 1965. predviđa³ se 9,6 m³. Pošto je potrošnja osnovnih proizvoda (rezane građe četinara, šper i panel ploča, ploča vlaknata i iverica) znatno manja od prosečne evropske potrošnje, opravdano se pretpostavlja da će i potrošnja iverica biti niža od evropske, pa će se znatan deo ovih proizvoda plasirati na strana tržišta. S obzirom da su iverice nov proizvod, pa je svetska trgovina tim artiklom tek u začetku, očekuju se u početku teškoće. Zbog toga se kapaciteti za proizvodnju iverica neće odmah koristiti u punom obimu, što će uticati na rentabilnost fabrika. Problem je utoliko teži što se fabrike iverica podižu u privredno zaostalim krajevima, a najveći deo investicija za njih finansira se iz fondova preduzeća i lokalnih izvora. (Tabela 2.)

Novim investicijama povećani su kapaciteti drvene industrije. (Tabela 3.)

Kapaciteti su manje povećani i za ostale finalne proizvode, dok je kapacitet ostao nepromenjen za nameštaj od savijenog drveta, za šibice i tanina, a neznatno je povećan kod suve destilacije.

Usled boljeg snabdevanja sirovinama i bolje organizacije rada, kapaciteti se sve racionalnije koriste. Kod pilana je procent korišćenja porastao od 51% u 1957. na 65% u 1961, a kod fabrika nameštaja od 85% na 90%. Kod ploča korišćenje je bilo oko 90% sve do 1961, kada

GRAFIKON 1 — UKUPNA INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA, PROIZVODNJA DRVNE INDUSTRIJE I PROIZVODNJA SIROVINA ZA DRVNU INDUSTRIJU 1947—1961.

(1939 = 100)

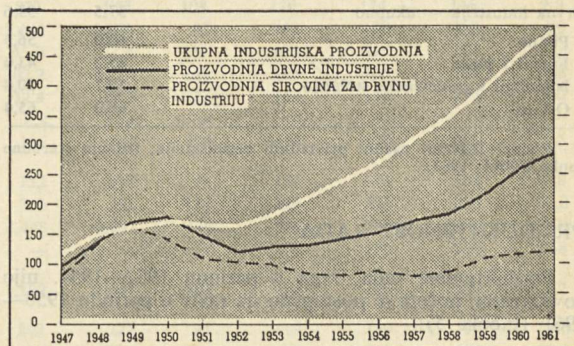

TABELA 3 — KAPACITETI DRVNE INDUSTRIJE 1957—1961.

Proizvodi	Jedinica mere	Broj smena	1957	1961	1957
Pilane*	000 m ³	2	3.650	3.650	100,0
Furnir	"	2	17,9	86,0	480
Šperploče	"	2	28,0	77,0	266
Panel ploče**	"	2	18,0	69,5	386
Lesonit	000 t	3	19,5	53,0	272
Ploče iverice	000 m ³	3	—	68,5	—
Šperket puni	000 m ³	2	42	81	193
Parquet lamelirani	000 m ³	2	120	750	625
Nameštaj kućni	000 garn.	1	187	328	176

* Ne postoje tačniji podaci o promenama kapaciteta pilana. Rekonstrukcijama su kod nekih pilana smanjeni kapaciteti, a kod drugih povećani, pa se može uzeti da su kapaciteti ostali uglavnom nepromenjeni.

** U 1957. iz evidencije su izostali kapaciteti koji su bili u sastavu većih fabrika nameštaja. Ceni se da su ukupni kapaciteti iznosili 32,0 hiljada m³, tako da je stvarni indeks porasta 218, a ne 386.

je opalo na 60%, i to najviše zbog toga što je većina novih kapaciteta puštena u proizvodnju krajem 1961.

Kod ostalih proizvoda korišćenje kapaciteta se kreće od 80% do 95%, tj. u proseku blizu 90%.

Povećana ulaganja delovala su i na smanjenje istrošenosti opreme⁵ (tabela 4):

Visok stepen istrošenosti opreme jedan je od glavnih uzroka niske produktivnosti rada. Istrošenost je najveća u grupi pilana i nameštaja, dok je u grupi furnira i ploča stanje povoljno. U grupi «ostalo» visok stepen istrošenosti dolazi uglavnom zbog stare opreme u fabrikama tanina, suve destilacije i šibica.

TABELA 2 — BRUTO INVESTICIJE U OSNOVNA SREDSTVA⁴ 1957—1961.

Godina	Ukupno		Amortizacija		Samostalna sredstva privrednih organizacija		Društveni fondovi		Ostalo (budžetska, bankarska sredstva)	
	miliona din.	%	miliona din.	%	miliona din.	%	miliona din.	%	miliona din.	%
1957	7.547	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—
1958	5.557	100,0	2.074	37,3	726	13,1	2.751	49,5	6	0,1
1959	8.297	100,0	2.342	28,2	1.508	18,2	4.431	53,4	16	0,2
1960	12.435	100,0	2.983	24,0	2.505	20,1	6.888	55,4	59	0,5
1961	11.900	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1958—1961. Za 1961. ocena autora.

³ Prognoza Evropske ekonomske komisije, Ženeva, na zasjedanju Komiteta za drvo oktobra 1961.

⁴ Veći deo preduzeća drvene industrije bavi se i eksploatacijom šuma, pa se deo navedenih ulaganja odnosi na investicije u eksploataciju šuma (šumske puteve, prevozna sredstva, i sl.). Ceni se da taj deo iznosi oko 20% od ukupnih ulaganja.

⁵ Istrošenost predstavlja odnos nabavne vrednosti opreme i otpisa vrednosti.

TABELA 4 — ISTROŠENOST OPREME U DRVNOJ INDUSTRIJI 1959. I 1960.

Grupa delatnosti	(U procentima)	
	1959	1960
Drvena industrija — ukupno	57,5	53,6
Pilane	60,0	56,3
Furnir i ploče	45,2	43,4
Nameštaj i građevinska stolarija	52,7	50,4
Ostalo	65,0	65,4

Podaci: Završni računi privrednih organizacija, izdanje Narodne banke FNRJ, 1961.

PRODUKTIVNOST RADA

Produktivnost rada, koja u periodu 1952—1957. nije povećavana, počela je postepeno da raste u periodu 1958—1961 (tabela 5):

TABELA 5 — ZAPOSLENOST, PROIZVODNJA I PRODUKTIVNOST RADA U DRVNOJ INDUSTRIJI 1957—1961.

	1957	1958	1959	1960	1961
Indeks zaposlenih	100	107	119	127	135
Indeks proizvodnje	100	108	131	152	165
Indeks produktivnosti rada	100	101	110	120	127

Prosečan godišnji porast produktivnosti rada iznosio je u periodu 1957—1961. godine 5,1%. Ovaj porast predstavlja napredak prema situaciji u prethodnom periodu, ali on još znatno zaostaje iza realnih mogućnosti. Smanjenjem broja zaposlenih na stvarno potreban broj, kao i boljem organizacijom rada, produktivnost bi se mogla mnogo više povećati.

PROIZVODNJA

U poređenju sa porastom proizvodnje u periodu 1952—1957 (pročesno 7,0% godišnje), u periodu 1958—1961. proizvodnja se snažnije razvijala. Prosečan godišnji porast iznosio je u ovom periodu 13,3%.

Karakterističan je odnos porasta industrijske proizvodnje prema porastu proizvodnje osnovnih sirovina. U periodu 1947—1951. obim industrijske proizvodnje zavisio je uglavnom samo od snabdevanja osnovnim sirovinama (trupcima za rezanje, furnir i ljuštenje). U periodu 1952—1957. došlo je u tom pogledu do znatnih promena, jer je, i pored opadanja proizvodnje osnovnih sirovina, ostvaren porast industrijske proizvodnje, a u periodu 1958—1961, uz manji porast osnovnih sirovina, ostvaren je snažan porast industrijske proizvodnje. (Tabela 6.)

TABELA 6 — PROSEČNE GODIŠNJE STOPE PORASTA PROIZVODNJE INDUSTRIJSKIH PROIZVODA I OSNOVNIH SIROVINA 1952—1961.

	1952 1957	1958 1961
Industrijska proizvodnja	7,0	13,3
Proizvodnja osnovnih sirovina	—0,6	8,9

Ovakav razvoj bio je omogućen znatnim promenama u strukturi proizvodnje u najvažnijim grupama delatnosti: stalno opada udeo rezane građe, a raste udeo furnira i ploča, kao i finalnih proizvoda, među kojima je najveći porast proizvodnje nameštaja. Opadanje udela primarnih proizvoda niskog stepena obrade (rezana građa) i porast udela primarnih proizvoda višeg stepena obrade (furnir i ploče) i finalnih proizvoda, predstavlja pozitivan razvoj,

jer se iz iste količine osnovnih sirovina izrađuju proizvodi sve veće vrednosti i proširuje se proizvodnja, naročito za široku potrošnju i građevinarstvo.

Računajući sa nepromenjenim cenama iz 1960, vrednost od 1.000 din. osnovnih sredstava dala je u 1952. vrednost industrijske proizvodnje od 3.060 din., u 1957. vrednost od 3.900 din., a u 1961. vrednost od 4.300 din.

U periodu 1958—1961. u odnosu na period 1953—1957. nastale su sledeće razlike: prestaje opadanje proizvodnje rezane građe i dolazi do umerenijeg porasta; visok porast proizvodnje furnira i ploča je dalje ubrzan; porast proizvodnje nameštaja i ostalih proizvoda relativno opada, iako je u apsolutnom iznosu znatno veći. Promene u strukturi proizvodnje mnogo su izrazitije u periodu 1953—1957, jer je u tom periodu počela da se menja struktura koja je u 1957. bila mnogo povoljnija. (Tabela 7.)

TABELA 7 — STRUKTURA PROIZVODNJE 1952—1961.

Grupa proizvoda*	Struktura proizvodnje u %			Indeks porasta		
	1952	1957	1961	1952 1957	1952 1961	1957 1961
Ukupno	100,0	100,0	100,0	139	228	164
Rezana građa i pragovi	55,4	38,1	30,2	96	120	125
Furnir i ploče	4,3	8,4	14,7	275	789	283
Nameštaj i građevinska stolarija	15,7	28,4	33,7	252	491	195
Ostalo	24,6	25,1	21,4	142	198	139

* Ovakva podela na grupe proizvoda usvojena je u Saveznom zavodu za privredno planiranje. Udeo u ukupnoj proizvodnji izračunat je po sistemu ponderacionih iznosa na bazi novododatnog rada. Usled popravke ponderacionih iznosa, koja je izvršena u 1961, udeo rezane građe za 1957. u ovoj tabeli ne slaže se sa udelom u tabeli na str. 32 »Jug. pregleda«, od januara 1958.

U periodu 1957—1961. među najvažnijim proizvodima drvene industrije najviše je povećana proizvodnja lameliranog parketa, furnira, nameštaja i šper i panel ploča, dok je proizvodnja nameštaja od savijenog drveta neznatno povećana, a proizvodnja tanina opala. (Tabela 8.)

Proizvodnja rezane građe lišćara u konstantnom je porastu, i to godišnje blizu 10%. Zalihe su sve do 1960. opadale, jer je potrošnja bila nešto veća od proizvodnje. U 1961. zalihe su opet porasle, i to za 56 hiljada m³, zbog toga što izvoz nije ostvaren u predviđenom obimu.

Neprekidan i jak pad proizvodnje rezane građe četinaru, koji je trajao od 1950. do 1957, zaustavljen je, i u periodu 1958—1961. ostvaren je prosečan godišnji porast od 4%. Pri tome su porasle i zalihe, koje su ranijih godina bile vrlo niske.

Najveći porast proizvodnje u periodu 1958—1961. bio je kod furnira — blizu 40% godišnje. Tržište je lako apsorbovalo povećanu potrošnju. Vrlo visok je porast proizvodnje šper i panel ploča — blizu 27% godišnje. Povećana proizvodnja je sve do 1960. nailazila na povoljan plasman, ali u 1961. tržište je već bilo zasićeno i zalihe su porasle za oko 9 puta u odnosu na stanje 1957.

Proizvodnja ploča vlaknatica sporije je rasla nego proizvodnja šper i panel ploča, mada u Evropi brže raste proizvodnja vlaknatica. Tome je uzrok što Jugoslavija ima povoljniju sirovinu bazu za šperploče nego većina evropskih zemalja.

Osvojena je nova proizvodnja ploča iverica, koja je počela 1959. godine,⁶ i proizvodnja oplemenjenih ploča vlaknatica, koja je u 1961. iznosila blizu 500.000 m².

Karakterističan je slab porast proizvodnje sanduka. U 1961. proizvodnja sanduka je opala u odnosu na proizvodnju u 1960, iako je izvoz porastao. Domaća potrošnja sanduka je u padu. Opadanje proizvodnje sanduka ne predstavlja negativnu pojavu, jer se u ranijim godinama

⁶ Opširniji prikaz o proizvodnji ploča iverica vidi u »Jug. pregledu«, od septembra 1960, str. 166.

TABELA 8 — PROIZVODNJA NAJVAŽNIJIH PROIZVODA 1957—1961.

Proizvod	Jedinica mere	1957	1958	1959	1960	1961	Indeks 1957 = 100				Prosečan godišnji porast u %
							1958	1959	1960	1961	
Rezana građa lišćara i pragovi*	000 m ³	650	705	780	873	948	108	120	134	146	9,9
Rezana građa četinara	000 m ³	1.210	1.189	1.360	1.448	1.425	97	112	120	117	4,0
Furnir	000 m ³	19,5	25,6	36,4	45,9	74,4	131	146	235	381	39,6
Šper i panel ploče	000 m ³	45,4	55,5	83,7	102,2	115,3	122	184	225	254	26,8
Ploče vlaknatice	000 t	18,4	23,3	30,2	32,4	32,2	127	164	176	175	15,0
Ploče iverice	000 m ³	—	—	3,6	8,2	13,6	—	—	—	—	—
Sanduci	000 m ³	154	162	182	186	162	105	118	120	105	1,2
Kućni nameštaj kompletni	000 garn.	109	102	143	152	177	94	131	140	162	12,8
Kućni nameštaj krupni	000 kom.	348	456	554	710	821	131	159	204	236	24,0
Kućni nameštaj sitni	000 kom.	1.234	1.813	2.910	3.448	4.091	146	228	280	331	34,8
Kućni nameštaj ukupno**	—	—	—	—	—	—	118	152	180	213	20,8
Nameštaj od savijenog drveta	000 kom.	1.161	1.195	1.225	1.199	1.241	103	105	103	107	1,7
Kancelarijski i školski nameštaj	000 kom.	112	109	133	202	222	97	119	180	198	18,6
Građevinska stolarija	000 m ³	38,9	40,3	53,4	62,6	78,6	104	137	161	202	19,2
Parket normalni	000 m ³	41,7	46,9	52,0	67,8	68,5	112	125	163	164	13,1
Parket lamelirani	000 m ³	25	46	88	271	453	184	352	1.085	1.820	106,0
Tanin	000 t	11,1	10,7	11,7	11,9	10,5	97	105	107	95	— 1,3
Drveni retortni ugalj	000 t	23,6	24,3	24,7	26,0	27,1	103	105	110	115	3,6

* Od rezane građe lišćara na hrast otpada u proseku 16%, na bukvu 70%, a na ostale lišćare 14%.

** Zbog različitih jedinica mera, porast ukupne proizvodnje može se samo indeksno pokazati, na osnovu ponderacionih iznosa.

za izradu sanduka trošila i kvalitetna rezana građa četinarara, koja se mogla korisnije upotrebiti. Smanjenjem proizvodnje sanduka i osvajanjem nove proizvodnje od ljuštenih lišćara, uštedeju se veće količine rezane građe četinarara. Uzroci smanjenja proizvodnje leže u smanjenju potrošnje zbog sve veće upotrebe kartonske ambalaže, koja je za mnoge svrhe podesnija i jeftinija. Proces zamene ambalaže u ovom pravcu u Jugoslaviji je tek u začetku, dok se u većini evropskih zemalja u posleratnim godinama ovaj proces vrlo brzo razvijao.

Proizvodnja kućnog nameštaja, koja se počela brže razvijati posle 1952, pokazuje i u periodu 1958—1961. znatan porast — godišnje 20,8%. Proizvodnja nameštaja u kompletnim garniturama mnogo sporije raste nego proizvodnja pojedinačnih komada nameštaja.

Proizvodnja nameštaja od savijenog drveta (uglavnom stolice) je neznatno porasla. Ova vrsta nameštaja sve se manje traži kako na unutrašnjem, tako i na spoljnom tržištu, pa nema izgleda da bi se proizvodnja mogla znatnije povećati.

Proizvodnja građevinske stolarije rasla je brže (godišnje 19,2%) nego stambena izgradnja (oko 15%). Glavni snabdevači građevinarstva su zanatska preduzeća, ali industrija postepeno istiskuje zanatsku proizvodnju. Uvođenjem standarda za izradu vrata i prozora u 1960, industrijska proizvodnja sve će više potiskivati zanatsku proizvodnju.

Proizvodnja normalnog parketa rasla je nešto sporije od stambene izgradnje, usled sve veće upotrebe drugih načina pokrivanja podova (guma, plastične mase, linoleum, i sl.), kao i zbog osvajanja proizvodnje lameliranog parketa. Neznatan porast proizvodnje u 1961, kao i povećanje zaliha, ukazuju na opadanje interesovanja za normalni parket. Nova proizvodnja lameliranog parketa, koja je počela 1957, ispočetka se sporo razvijala, ali je u poslednje dve godine imala brz razvoj. Zbog svojih prednosti, u prvom redu zbog niže cene, lamelirani parket sve više potiskuje upotrebu normalnog parketa.⁷

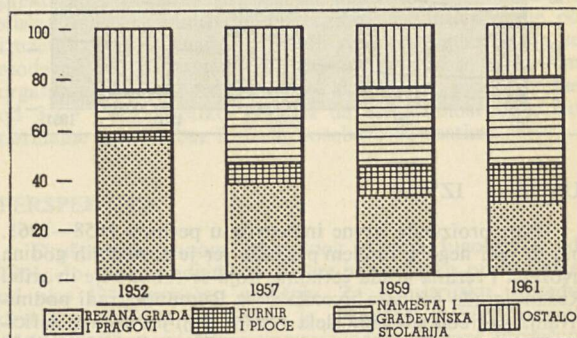
Proizvodnja tanina je opala u 1961, uz istovremen jak porast zaliha, koje su u 1961. iznosile 27% godišnje proizvodnje (u 1957. svega 8%). To je nastalo usled opadanja izvoza zbog visokih domaćih cena, kao i zbog porasta uvoza prirodnih i sintetičnih štavinih materija.

⁷ Normalni parket ima debljinu od 24 mm, a lamelirani od 9 mm, te se neposredno lepi na betonsku podlogu, usled čega su i troškovi ugrađivanja manji nego kod normalnog parketa.

Proizvodnja produkata suve destilacije neznatno je porasla, jer nisu podignuti nikakvi značajniji novi kapaciteti.

GRAFIKON 2 — STRUKTURA PROIZVODNJE DRVNE INDUSTRIJE 1952—1961.

(U procentima)

POTROŠNJA⁸

Potrošnja osnovnih proizvoda (rezane građe i svih vrsta ploča) u stalnom je porastu. Porast potrošnje rezane građe četinarara je umeren: godišnji porast u periodu 1958—1961. iznosio je samo 3,1%. Znatno je veći porast potrošnje rezane građe lišćara — godišnje 13,5%. Znatno je i porast potrošnje ploča: kod šper i panel ploča iznosio je 18,8%, a kod ploča vlaknatice 28,6% godišnje. Rezana građa četinarara sve više se zamenjuje rezanom građom lišćara i pločama.

U poređenju sa prosečnom evropskom potrošnjom, kao i sa potrošnjom u razvijenijim zemljama, potrošnja u Jugoslaviji je znatno niža. U 1960. specifična potrošnja (potrošnja na 1.000 stanovnika) iznosila je sledeći deo prosečne evropske potrošnje: rezana građa četinarara 48%, rezana građa lišćara 81%, šper i panel ploče 77%, ploče vlaknatice 44%, i ploče iverice 19%. U poređenju sa razvi-

⁸ Potrošnja je izračunata iz proizvodnje, razlike uvoza i izvoza i razlike zaliha kod proizvođača. To još ne daje tačan iznos potrošnje, jer nema evidencije o zalihama kod potrošača.

jenim zemljama, potrošnja u Jugoslaviji je još manja.⁹ (Tabela 9.)

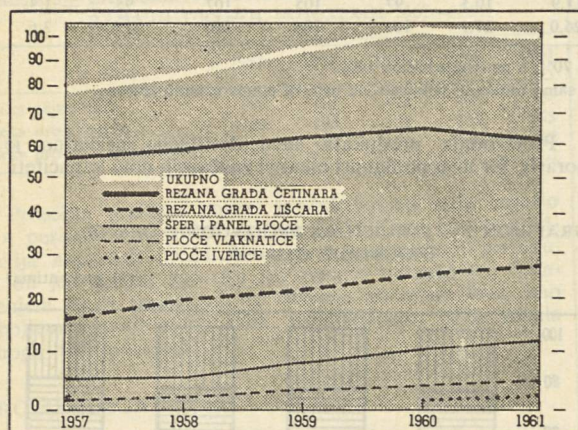
TABELA 9 — POTROŠNJA NEKIH PROIZVODA DRVNE INDUSTRIJE NA 1.000 STANOVNIKA U JUGOSLAVIJI U % OD POTROŠNJE U NEKIM RAZVIJENIM EVROPSKIM ZEMLJAMA 1960.

Zemlja	Rezana građa		Šper i panel ploče	Ploče vlaknate	Ploče iverice
	četinara	lišćara			
Švedska	14	66	70	5	12
Velika Britanija	39	78	38	24	63
Francuska	62	55	68	54	20

Ukupna potrošnja osnovnih proizvoda drvne industrije u stalnom je porastu. Od 1957. do 1961. najbrže je rasla potrošnja ploča iverice. (Tabela 10.)

GRAFIKON 3 — POTROŠNJA PROIZVODA DRVNE INDUSTRIJE NA 1.000 STANOVNIKA 1957—1961.

(Ploče preračunate u ekvivalent rezane građe)
(U procentima)

UVOZ I IZVOZ

Uvoz proizvoda drvne industrije u periodu 1958—1961. bio je veći nego u ranijem periodu, jer je posljednjih godina uvožena i rezana građa četinara, koja se ranije nije uvozila. Rezana građa četinara uvozila se iz Rumunije, radi podmirivanja potreba istočnog dela zemlje, koji je izrazito deficitaran u četinarima. Uvezeno je u 1957. godini 13, u 1958 — 39, u 1960 — 25, i u 1961 — 15 hiljada m³. U 1959. nije bilo uvoza rezane građe četinara.

Od ostalih proizvoda uvozile su se manje količine egzotične rezane građe (uglavnom za brodogradnju) i egzotičnih furnira, zatim kolofonij, ekstrakti za štavljenje, aceton i formaldehid. (Tabela 11.)

TABELA 10 — POTROŠNJA OSNOVNIH PROIZVODA DRVNE INDUSTRIJE 1957—1961.

Proizvod	Jedinica mere	Ukupna potrošnja					Indeks 1957=100			
		1957	1958	1959	1960	1961	1958	1959	1960	1961
Rezana građa četinara*	000 m ³	1,037	1,057	1,113	1,205	1,171	102	107	116	113
Rezana građa lišćara	"	300	359	403	474	499	120	134	158	166
Šper i panel ploče	"	46,6	50,8	83,7	102,2	115,3	108	180	220	248
Ploče vlaknate	000 t	11,2	17,9	21,6	25,2	30,4	160	193	225	272
Ploče iverice	000 m ³	—	1,1	3,1	8,1	12,5	—	100	282	1,148

* Kod rezane građe četinara stvarna potrošnja je veća, jer nije evidentirana celokupna proizvodnja (proizvodnja nekih građevinskih preduzeća i sitna proizvodnja privatnih i zadrugnih potočara). Ceni se da je stvarna potrošnja za oko 10% veća.

⁹ Za upoređenje su uzete: Švedska, kao najjača izvozna zemlja, Velika Britanija, kao najjača uvozna zemlja, i Francuska, kod koje je uvoz i izvoz od manjeg značaja i koja ima slične klimatske prilike kao Jugoslavija.

¹⁰ Opširniji prikaz o izvozu drveta vidi u »Jug. pregledu« od januara 1962, str. 30—34 (30—34).

TABELA 11 — VREDNOST UVOZA PROIZVODA DRVNE INDUSTRIJE 1957—1961.

(U milionima din. po kursu
1 SAD dolar = 300 din.)

	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	565	826	363	808	1,114
Indeks	100	146	62	143	197
% od ukupnog uvoza	0,3	0,4	0,2	0,3	0,4
% od uvoza industrijskih proizvoda	0,4	0,5	0,2	0,4	0,5

Podaci: Statistika spoljne trgovine.

Izvoz je i dalje visok, i u apsolutnom iznosu nešto je porastao, ali je njegovo učešće u ukupnom izvozu u opadanju. (Tabela 12.)

Zbog neznatnog uvoza, aktivni saldo je vrlo visok, relativno mnogo veći od salda bilo koje druge industrijske grane ili oblasti privrede. U periodu 1957—1961. aktivni saldo iznosio je 68% od aktivnog salda ostalih šest aktivnih industrijskih grana.¹⁰

TABELA 12 — VREDNOST IZVOZA PROIZVODA DRVNE INDUSTRIJE 1957—1961.

(U milionima din. po kursu
1 SAD dolar = 300 din.)

	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	16,415	16,516	17,920	20,587	19,742
Indeks	100	101	109	125	120
% od ukupnog izvoza	13,8	12,5	12,5	12,2	12,1
% od izvoza industrijskih proizvoda	19,6	18,3	16,6	16,2	16,4

RENTABILNOST

Rentabilnost drvne industrije je niska, a ogleda se naročito u niskom ostatku čistog prihoda za fondove privrednih organizacija — i pored toga što su lični dohodi u ovoj grani među najnižim u industriji.

Najniža je rentabilnost u preduzećima za proizvodnju rezane građe i za proizvodnju nameštaja. U 1959. i 1960. za ovu grupaciju bila je snižena kamata na osnovna i obrtna sredstva od 6% na 2%, a za 1961. i 1962. Savezna narodna skupština donela je Odluku (»Službeni list FNRJ«, br. 52/61) kojom se preduzeća koja se bave industrijskom eksploatacijom šuma, privredne organizacije za proizvodnju rezane građe (pilane) i privredne organizacije za proizvodnju nameštaja oslobađaju doprinosa iz dohotka privrednih organizacija.

Rentabilnost pilana je niska iako su cene rezane građe u poređenju sa predratnim cenama znatno porasle, odnosno znatno više od prosečnog porasta cena industrijskih pro-

izvoda. Cena rezane građe četinaru porasla je za oko 80 puta, a rezane građe lišćara za 40—50 puta u odnosu na cene u 1939. Uzroci niskoj rentabilnosti leže u još većem porastu cena osnovnih sirovina, jer su trupci četinaru poskupeli za oko 90—100 puta, a lišćara za oko 50—55 puta u odnosu na 1939, zatim u zastareloj i slaboj opremi pilana, kao i u previsokom broju zaposlenih.

U proizvodnji nameštaja, uzroci niskoj rentabilnosti leže u niskim prodajnim cenama, naročito za nameštaj najboljeg kvaliteta namenjen za izvoz, zatim u zastarelosti opreme, ali najviše u slaboj organizaciji rada, jer u većem broju fabrika još uvek nije zavedena serijska proizvodnja. Specijalizacija i kooperacija fabrika znatno bi doprinele povećanju rentabilnosti.

Nisku rentabilnost, kao i opštu zaostalost opreme drvene industrije, ilustruju ovi osnovni pokazatelji iz 1960. godine, koji se odnose na 1 radnika:¹¹

a) vrednost oruđa za rad iznosi 354 hiljade din., a za celokupnu industriju 1.268 hiljada din. U drvenoj industriji je nizak stepen mehanizacije i uopšte slaba opremljenost. Usled toga na jednog radnika dolazi i nizak nacionalni dohodak (622 hiljade din.), kao i dohodak privredne organizacije (470 hiljada din.), dok za celokupnu industriju nacionalni dohodak po radniku iznosi 1.172, a dohodak privredne organizacije 793 hiljade din. Usled niskog stepena mehanizacije, veliko je učešće živoga rada. Na lične dohotke u drvenoj industriji otpada 50,3% od nacionalnog dohotka, a kod celokupne industrije svega 33,6%;

b) bruto godišnji lični dohodak iznosi 313 hiljada din., što je za 17% niže od proseka za celu industriju, koji iznosi 376 hiljada din.;

c) ostatak čistog prihoda (deo za fondove) iznosi 63 hiljade din., a kod celokupne industrije 132 hiljade din., tj. više nego dvostruko. Struktura čistog prihoda u 1960. nije se mnogo promenila u odnosu na 1959. Čist prihod u 1960. iznosio je skoro isti procent od nacionalnog dohotka, kao i u 1959. Struktura ukupnog prihoda prema obračunu za prvih devet meseci 1961. pokazuje veće razlike u odnosu na njegovu strukturu 1960. usled dejstva novog privrednog sistema. Porastao je udeo dela nacionalnog dohotka na troškovima poslovanja (od 16,0% na 20,0%), i to uglavnom stoga što je niža kamata na poslovne fondove za pilane i fabrike nameštaja iz 1960. povećana u 1961. Udeo poreza na promet smanjio se od 8,9% na 8,0%, a isto tako se smanjio i doprinos iz dohotka zajedno sa doprinosom na vanredni prihod (od 15,0% na 13,7%). (Tabela 13.)

Ako se eliminiše uticaj povećanja kamata na poslovne fondove, tj. pod pretpostavkom da je kamata ostala na nivou 1960, novi privredni propisi su uticali neposredno na podizanje rentabiliteta poslovanja usled smanjenja poreza na promet i doprinosa iz dohotka. S druge strane, posredno delovanje novog privrednog sistema, kao i nov izvozni režim, nepovoljno utiču na rentabilnost, jer se smanjuju cene onih proizvoda koji su ranije imali visoke izvozne koeficijente.

Oslobađanjem od doprinosa iz dohotka određenih grupacija, znatno će se povećati čist prihod privrednih organizacija. Za sada se još ne može izračunati efekat, jer još nije odlučeno da li će se oslobodjenje odnositi na celu privrednu organizaciju prema pretežnoj delatnosti, ili će se u kombinacijama od plaćanja doprinosa osloboditi samo pogoni određenih delatnosti. Ceni se da će se čist prihod pilana i fabrika nameštaja povećati za oko 15%. Ovo će svakako povoljno uticati na dalji razvoj drvene industrije, jer će se povećati i poslovni fondovi preduzeća u najkritičnijim delatnostima, pa će ona usled toga imati veća sredstva za modernizaciju i racionalizaciju.

¹¹ Izračunato prema završnim računima privrednih organizacija, izdanje Narodne banke FNRJ.

TABELA 13 — STRUKTURA UKUPNOG PRIHODA PREDUZEĆA DRVNE INDUSTRIJE 1959—1961.

	1 9 5 9		1 9 6 0		1961 (devet meseci)	
	miliona din.	%	miliona din.	%	miliona din.	%
Ukupan prihod	166,265		203,046		141,117	
Dohodak opšti	71,032	100,0	89,231	100,0	64,008	100,0
Deo dohotka u troškovima poslovanja	11,325	16,0	14,273	16,0	12,773	20,0
Porez na promet	7,745	10,8	7,873	8,9	5,119	8,0
Dohodak privrednih organizacija	51,962	73,2	67,085	75,1	46,116	72,0
Doprinos iz dohotka	8,936	12,6	13,391	15,0	6,857	10,7
Ostvaren čist prihod	42,996	60,6	53,694	60,1	39,259	61,3
Doprinos na vanredni prihod	—	—	—	—	1,999	3,1
Ostali prihodi	226	0,3	177	0,2	127	0,2
Čist prihod za raspoloženje	43,226	60,9	53,871	60,3	37,387	58,4
Deo za lične dohotke (bruto)	36,982	52,1	44,883	50,2	30,553	47,7
Deo za fondove	6,240	8,8	8,988	10,1	6,834	10,7
Prosečan lični dohodak (bruto) po 1 radniku	277		313		326*	
Prosečan iznos fondova po 1 radniku	47		63		72*	

* Iznosi preračunati na celu godinu. Do kraja godine povećaću se lični dohodak, jer se u poslednjem kvartalu lični dohoci povećavaju, a smanjuje se udeo za fondove.

Ova mera smatra se privremenom, jer drvena industrija, a naročito spomenute kritične grupacije, imaju mogućnosti da sopstvenim snagama poboljšaju rentabilnost poslovanja, i to putem povećanja produktivnosti rada. U grani u kojoj preko 50% dohotka otpada na lične dohotke, kakav je slučaj u drvenoj industriji, povećanje produktivnosti je od izuzetno velikog značaja. Postoji realna mogućnost da se modernizacijom zastarelog mašinskog parka i boljom organizacijom rada produktivnost za relativno kratko vreme od 3—5 godina toliko popravi da rentabilnost dođe do normalne granice bez ikakvih posebnih povlastica.

PERSPEKTIVA

Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. predviđa se porast industrijske proizvodnje od oko 13% prosečno godišnje. Za industrijsku preradu drveta i celulozu predviđen je prosečan godišnji porast od 15,4%. Zbog većeg porasta proizvodnje celuloze, prosečan godišnji porast drvene industrije biće 14,5%. To je veći porast nego u prethodnom periodu 1957—1960, kada je iznosio 13,3%. (Tabela 14.)

TABELA 14 — PLANIRANI PORAST PROIZVODNJE NAJVAŽNIJIH PROIZVODA DRVNE INDUSTRIJE 1960—1965.

Proizvod	Jedinica mere	Prosečan godišnji porast u %				
		1960	1965	Indeks 1965/1960	1961—1965	1958—1960
Rezana građa	000 m ³	2,321	2,840	122	4,1	4,2
Šper i panel ploče	„	102	237	231	18,2	15,0
Ploče vlaknatice i iverice*	000 t	41	221	540	40,1	4,9
Kućni nameštaj kompletni	000 garn.	152	360	237	18,8	12,8

* Količina ploča iverica preračunata je u težinsku meru, računajući da 1 m³ iverica teži 0,6 tona.

Podaci: Dokumentacija uz Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965.

U svim najvažnijim proizvodima predviđa se veći porast nego što je ostvaren u prethodnom periodu. Kod rezane građe povećanje porasta je beznačajno, dok je vrlo veliko kod ploča vlaknatica i iverica. Međutim, proizvodnja u 1961. i plan za 1962. govore da će doći do odstupanja u odnosu na proizvodnju predviđenu Društvenim planom privrednog razvoja od 1961. do 1965.

Planom za 1962. proizvodnja rezane građe predviđena je u visini od 2.800 m³, tj. već 1962. biće postignut predviđeni nivo za 1965.

Usled toga će u 1965. proizvodnja rezane građe biti veća od predviđene, pa će za rezanu građu biti potreban rebalans petogodišnjeg plana.

Kapaciteti za proizvodnju ploča vlaknatica i iverica, povećani za kapacitetima koji su izgrađeni, biće polovinom 1962. sledeći: kod ploča vlaknatica 68.000 tona i kod ploča iverica 137.100 tona,¹² tj. ukupno 205.100 tona. Za dostignuće predviđene proizvodnje od 221.000 t, trebalo bi započeti izgradnju novih kapaciteta za svega 16.000 t.

Kapaciteti za proizvodnju ploča iverica dva puta su veći od kapaciteta za proizvodnju ploča vlaknatica. Pod pretpostavkom da će se kapaciteti jednako koristiti, bila

¹³ Količina ploča iverica preračunata je u težinsku meru, računajući da 1 m³ iverica teži 0,6 tona.

bi i proizvodnja ploča iverica dva puta veća od proizvodnje ploča vlaknata. Evropska proizvodnja ploča vlaknata iznosila je u 1960. godini 1.722 hiljade, a ploča iverica 1.325 hiljada tona. Zbog toga je teško očekivati da bi Jugoslavija mogla imati toliko različiti odnos proizvodnje jedne i druge vrste ploča. Zato se predviđa da će se pitanje proizvodnje, kao i podizanja novih kapaciteta za ove vrste ploča, ponovo svestrano razmotriti i doneti odgovarajuće odluke.

Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. ne predviđa obim investicija zasebno za drvenu industriju, već za širu grupu »Industrijska prerada poljoprivrednih proizvoda i drveta«. Za ovu grupu predviđa se da će se u periodu 1961—1965. ulagati prosečno godišnje 64 milijarde din., dok se u prethodnom periodu ulagalo 35 milijardi din. To znači da će se i u drvenu industriju ulagati znatno više nego u prethodnom periodu.

Predviđeno povećanje produktivnosti rada za celokupnu industriju iznosi 6,4% prosečno godišnje, a za drvenu industriju 7,1%. To je znatno veći porast nego u periodu 1958—1961, kada je iznosio 5,1%.

IZVOR: Statistički godišnjak FNRJ 1958, 1959, 1960. i 1961; Indeks Saveznog zavoda za statistiku 2/61; dokumentacije uz Društveni plan 1961—1965, i uz Društveni plan 1962; Završni računi privrednih organizacija, izdanje Narodne banke FNRJ.

Inž. St. Š.

RAZVOJ JUGOSLOVENSKIH POMORSKIH LUKA

Pred drugi svetski rat jugoslovenske jadranske luke¹ bile su po tehničkoj opremljenosti na vrlo niskom nivou. Luka Rijeka, koja je pripadala Italiji, nije se razvila jer Italiji nije išlo u račun da stvara konkurenciju lukama u Trstu i Veneciji.

U nekoliko poslednjih godina pred drugi svetski rat preko jugoslovenskih pomorskih luka ostvarivan je prosečan godišnji promet robe od oko 2,300.000 tona.

U toku 1939, tj. poslednje relativno normalne godine za privredu predratne Jugoslavije, ostvaren je sledeći promet preko svih jugoslovenskih luka:

prispeli brodovi	18,416.000 NRT
promet putnika	2,758.000 putnika
promet robe	2,358.000 tona

KAPACITET LUKA POSLE OSLOBOĐENJA

Jugoslovenske pomorske luke pretrpele su za vreme drugog svetskog rata velika razaranja i oštećenja. Okupatori su uništili ili teško oštetili oko 6.313 m operativnih obala za pristajanje brodova duge i velike obalne plovidbe i oko 9.825 m za pristajanje brodova male obalne plovidbe. Od ukupne dužine dubokih operativnih obala potpuno je uništeno ili teško oštećeno oko 83%. Najveći deo kapaciteta okupator je uništio miniranjem neposredno pred kraj rata. U Rijeci, najvećoj luci, bilo je razoreno 90% operativne obale i 35% lučkih skladišta, dok je lučka mehanizacija u potpunosti uništena. I ostale glavne luke, sa izuzetkom Dubrovnika, bile su takođe skoro potpuno razorene u toku rata. (Tabela 1.)

TABELA 1 — KAPACITETI JADRANSKIH LUKA PRE DRUGOG SVETSKOG RATA I NA DAN OSLOBOĐENJA

Luka	Dužina obale sposobne za eksploataciju (u m)					
	ukupno		za brodove duge i velike obalne plovidbe		za brodove male obalne plovidbe	
	pre rata	na dan oslobođenja	pre rata	na dan oslobođenja	pre rata	na dan oslobođenja
Rijeka (sa Sušakom)	6.727	1.088	4.729	270	1.998	818
Šibenik	1.517	190	724	—	793	190
Split	1.896	615	756	—	1.140	615
Dubrovnik	1.908	1.385	1.138	1.018	770	367

Podaci: »Pomorski godišnjak 1945—1951«.

Na dan oslobođenja zatečeno je u ispravnom stanju u svim jugoslovenskim pomorskim lukama svega oko 3.000 m operativnih obala za pristajanje brodova duge i velike obalne plovidbe, a od toga u glavnim izvozno-uvoznim lukama svega 1.288 m. Pored toga, u lukama nije ostala nijedna upotrebljiva lučka dizalica, a većina lučkih skladišta bila je porušena ili oštećena.

¹ Vidi: »Trgovačka mornarica i luke«, »Jug. pregled«, 1957, februar, str. 81—84 (17—20).

OBNOVA I IZGRADNJA LUKA

Stanje u kojem su luke zatečene posle oslobođenja zahtevalo je njihovu što hitniju obnovu, kako bi se što pre uspostavio i pomorski saobraćaj, kao jedan od važnih preduslova za pristupanje obnovi zemlje i oživljavanju i razvijanju privrede. Već u toku 1945. i 1946. obnovljena su i osposobljena za eksploataciju ukupno 4.923 m obale, od čega za prihvatanje brodova duge i velike obalne plovidbe 1.778 m.

Obnovom su stvoreni osnovni uslovi za oživljavanje pomorskog saobraćaja duž jugoslovenske jadranske obale i za početak razvoja spoljnotrgovinske razmene sa prekomorskim zemljama, tako da već u 1946. lučki promet počinje da biva intenzivniji.

Obnova razorenih i oštećenih lučkih kapaciteta nastavljena je intenzivnim tempom i posle 1946. Do kraja 1951. obnovljeno je ukupno 5.448 m operativnih obala za brodove duge i velike obalne plovidbe i oko 5.200 m za brodove male obalne plovidbe. Istovremeno je većina operativnih obala modernizovana i usklađena sa novim uslovima i zahtevima savremenog pomorskog prometa.

Uporedo sa nastavljanim obnovom porušenih i oštećenih obala u starim lukama, započeta je i izgradnja nove luke Ploče. Do kraja 1951. izgrađeno je u ovoj luci 411 m obale za brodove duge i velike obalne plovidbe i 118 m za brodove male obalne plovidbe. Time je operativna obala za brodove duge i velike obalne plovidbe u periodu od 1945. do 1951. povećana za ukupno 5.859 m.

Međutim, sve što je postignuto u razvoju luka do kraja 1951. predstavlja uglavnom obnovu starih luka, a naročito Rijeke, pa je glavni problem u razvoju jugoslovenskog pomorskog saobraćaja — neusklađenost lokacije glavnih lučkih kapaciteta sa postojećom i perspektivnom mrežom kopnenih saobraćajnica (pruga i puteva) kojima se jugoslovenska jadranska obala povezuje sa zaleđem — ostao i dalje nerešen. Rešavanju tog problema pristupilo se tek posle 1951.

Riječka luka odigrala je u periodu do kraja 1951. važnu ulogu u stvaranju uslova za preorijentaciju jugoslovenske spoljne trgovine na nova tržišta. Rijeka je u tom periodu bila najopterećenija luka na evropskom kontinentu, ali je ona srazmerno svojim kapacitetima sa uspehom savladala promet koji je, po međunarodnim normativima, prevazilazio njene stvarne mogućnosti. Pored riječke, i ostale glavne izvozno-uvozne luke (Split, Šibenik, Ploče i Dubrovnik) doprinele su u tom periodu stvaranju uslova za preorijentaciju jugoslovenske spoljnotrgovinske razmene na nova tržišta.

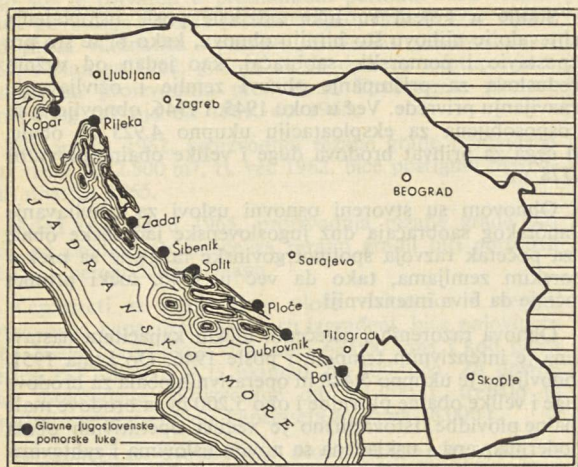
Lokacija lučkih kapaciteta, nasleđena od predratne Jugoslavije, nije bila u ovom periodu usklađena sa najkraćim robnim tokovima, tako da je dobar deo uvozne i izvozne robe usmeravan preko Rijeke, Splita i Šibenika, mada je pri tome morao da se prevozi zaobilaznim železničkim prugama. To se odnosi na najveći deo robe čija je potrošnja (uvoz) ili proizvodnja (izvoz) vršena na području NR Srbije, NR Makedonije i istočnog dela NR Bosne i Hercegovine.

Luka Ploče, koja je samo delimično izgrađena u ovom periodu, nije mogla preuzeti odgovarajući deo one količine robe koja bi joj gravitirala, jer su prevozna i propusna moć pruge uzanog koloseka Sarajevo—Ploče, kao i kapaciteti same luke, bili nedovoljni.

Razvoj industrijske i poljoprivredne proizvodnje posle 1952, a naročito velik porast spoljnotrgovinske robne razmene Jugoslavije sa prekomorskim zemljama, nametnuli su potrebu što aktivnijeg i bržeg razvoja lučkih kapaciteta.

U ovom periodu aktivnije se pristupilo izgradnji novih luka Ploče i Bar, a kasnije i luka Kopar i Zadar, kao i modernizaciji raspoloživih kapaciteta u starim lukama uvođenjem lučke mehanizacije.

KARTOGRAM — GLAVNE JUGOSLOVENSKE POMORSKE LUKE

Ukupna ulaganja za obnovu, izgradnju, modernizaciju i mehanizaciju jugoslovenskih luka u periodu od oslobođenja do kraja 1960. iz svih izvora finansiranja (Opšti investicioni fond, savezni budžet, fondovi narodnih republika i narodnih odbora i fondovi privrednih organizacija), iznosila su, po cenama iz 1957, oko 33 milijarde din. (Tabela 2.)

TABELA 2 — ULAGANJA U LUKE 1945—1960.

(U milionima din., po cenama 1957)

Luka	Ukupno uložena sredstva			
	1945—1960	1945—1958	1959	1960
Sve luke	32.920	24.073	4.478	4.369
od toga:				
Rijeka	9.192	6.707	1.212	1.273
Šibenik	2.831	2.061	313	457
Split	3.484	2.458	693	333
Ploče	6.686	2.810	420	456
Bar	5.875	4.075	900	900
Ostale luke	7.852	5.962	940	950

Najveći deo sredstava uloženi su u glavne izvozno-uvodne luke, a u okviru toga najviše je uloženo u luke Rijeku, Bar i Ploče.

Posle 1951. počela je i intenzivnija izgradnja novih luka Bar i Ploče, što je bilo u skladu sa perspektivnim programom za usklađivanje lokacije lučkih kapaciteta sa perspektivnom mrežom kopnenih saobraćajnica u zemlji. Tako su u periodu od nekoliko godina u izgradnju luka Bar i Ploče investirana znatna sredstva. U 1958. započeta je izgradnja kapaciteta za prihvatanje brodova duge i velike obalne plovidbe i u lukama Kopar i Zadar.

Od ukupno uložених sredstava u posleratnom periodu (zaključno sa 1960) u jugoslovenske pomorske luke, za izgradnju operativne obale i svu hidrogradnju uloženo je 22.020 miliona din., a za lučku opremu, skladišta, koloseke, i sl. 10.900 miliona din.

S obzirom da je za lučku opremu i izgradnju skladišta intenzivnije ulaganje započeto tek 1956, politiku investicija u ovu granu privrede karakterišu visoka ulaganja u hidrograđevinske objekte u prvih deset posleratnih godina i brz tempo ulaganja u nadgradnje i opremu u narednih nekoliko godina, tj. u drugoj etapi razvoja lučkih kapaciteta.

Investicije za obnovu i izgradnju lučkih kapaciteta u glavnim pomorskim lukama u periodu 1945—1960, iako jedan deo tih ulaganja u hidrograđevinske radove u novim

lukama Bar i Ploče još nije dao odgovarajući efekat (pošto su u pitanju dugoročne investicije), dovele su do znatnog porasta kapaciteta luka. (Tabela 3.)

TABELA 3 — DUŽINA UKUPNE OPERATIVNE OBALE U GLAVNIM LUKAMA 1940—1960.

Luka	31. XII 1940	9. V 1945	31. XII 1951	31. XII 1960
Rijeka	6.727	1.088	4.500	7.765
Šibenik	1.517	190	1.425	2.264
Split	1.896	615	2.087	3.720
Ploče	—	—	529	1.014
Dubrovnik	1.908	1.385	1.908	3.110
Bar	254	—	149	530

Podaci: za 1940, 1945. i 1951. »Pomorski godišnjak 1945—1951«; za 1960. Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 218.

Posle 1956. u stalnom je porastu broj obalskih lučkih dizalica kojima raspolažu specijalizovane lučko-pretovarne privredne organizacije (tzv. preduzeća luka i skladišta). (Tabela 4.)

TABELA 4 — BROJ OBALSKIH LUČKIH DIZALICA KOD PREDUZEĆA LUKE I SKLADIŠTA 1956. I 1960.

Preduzeća luka i skladišta	1956	1960
Rijeka	44	48
Šibenik	—	4
Split	1	6
Ploče	1	4
Dubrovnik	2	4

Podaci: Godišnji izveštaj Udruženja jugoslovenskih pomorskih luka za 1960.

Uložena sredstva za poslednjih nekoliko godina omogućila su da se specijalizovane lučko-pretovarne privredne organizacije u lukama opreme i pokretnom lučkom mehanizacijom. Krajem 1960. ove organizacije (14 preduzeća) raspolagale su sa 39 auto-dizalica, 54 auto-lifta, 124 traktora i 310 prikolica.

Obalska lučka mehanizacija, koja se krajem 1960. sastojala od 66 lučkih dizalica, kao i pomenuta pokretna mehanizacija omogućile su da se naporan fizički rad lučkih radnika olakša i da se znatno ublaži ranija tehnička zaostalost jugoslovenskih luka. Dok je, na primer, u 1948. učešće lučke mehanizacije u ukupnom pretovaru robe koji je ostvarilo pet glavnih lučko-pretovarnih privrednih organizacija iznosilo 44%, dotle se u 1960. taj procent povećao na 68%.

PROMET U LUKAMA

Uporedo sa razvojem kapaciteta razvijao se i promet preko jugoslovenskih pomorskih luka. (Tabela 5.)

Promet putnika i robe preko jugoslovenskih pomorskih luka u 1960. bio je skoro četiri puta veći od prometa u 1939, što ilustruje razvoj lučko-pretovarne delatnosti i cele privrede. To pokazuju i indeksi fizičkog obima izvoza i uvoza robe preko luka. U 1960. u odnosu na 1939. godinu indeks izvoza iznosio je 163, a indeks uvoza 564.²

Već u 1948. i 1949. ostvaren je preko riječke luke znatan tranzit inostrane uvozno-izvozne robe, uglavnom mađarske i čehoslovačke robe, odnosno robe iz prekomorske robne razmene tih zemalja. Međutim, u 1950. i 1951. usled

² Indeksi fizičkog obima izvoza i uvoza robe preko luka, nisu stvaran odraz spolnotrgovinskog bilansa zemlje, jer je u strukturi izvoza po vrstama robe učešće finalnih proizvoda i poluproizvoda domaće industrije, koji predstavljaju najskuplju robu, znatno veće nego u 1939.

TABELA 5 — PROMET U LUKAMA 1939—1960.

Godina	Prispeli brodovi u hiljadama NRT	Ukupni promet putnika u hiljadama	Promet robe u hiljadama tona				
			ukupno	razvoz	izvoz	uvoz	tranzit
1939	18.416	2.758	2.358	1.517	1.367	526	—
1946	4.879	4.492	3.097	2.147	406	544	—
1947	6.408	6.147	3.521	2.239	923	359	—
1948	8.974	8.378	5.066	2.907	1.471	525	163
1949	10.052	9.318	6.136	3.133	1.993	910	100
1950	10.721	9.482	6.204	3.105	1.956	1.141	2
1951	10.022	8.197	5.818	2.710	1.766	1.336	6
1952	11.180	6.189	5.688	2.375	1.690	1.616	7
1953	13.960	7.072	6.038	2.198	1.441	2.361	38
1954	14.549	7.427	6.480	2.364	1.540	2.470	106
1955	17.442	7.952	7.657	2.642	1.462	2.931	622
1956	18.194	8.243	7.796	2.253	1.597	3.140	806
1957	18.875	9.285	8.915	2.538	1.707	3.696	974
1958	19.989	9.850	8.509	2.375	2.006	3.116	1.012
1959	21.247	10.275	9.309	2.474	2.022	3.892	921
1960	23.602	10.675	9.371	2.738	2.231	2.966	1.436

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 218

ekonomske blokade od strane istočnoevropskih zemalja, tranzit robe preko jugoslovenskih luka je skoro potpuno prestao, a 1952. i 1953. takođe nije predstavljao neku značajniju stavku u ukupnom prometu.

U poslednjih nekoliko godina tranzit inostrane izvozne robe preko jugoslovenskih luka naglo se razvija. U 1960. tranzit robe preko Rijeke u oba pravca iznosio je 1.436.000 tona robe, od čega na austrijsku tranzitnu robu otpada 778.000, na čehoslovačku 408.000 i na mađarsku 236.000 tona.

Riječka luka već se afirmisala na evropskom tržištu lučkih usluga kao tranzitna luka za robu srednjoevropskih kontinentalnih zemalja, a naročito Austrije, Čehoslovačke i Mađarske, tako da ona već sada uspešno konkuriše drugim sredozemnim i zapadnoevropskim lukama u privlačenju tranzitne robe.

Najveći deo lučkog prometa, a naročito prometa robe, vrši se preko pet glavnih uvoznih-luk: Rijeke, Šibenika, Splita, Ploče i Dubrovnika. U 1960. na ove luke otpada 43% od prometa brodova, 40% od prometa putnika i 75% od prometa robe ostvarenog u svim jugoslovenskim lukama. (Tabela 6.)

TABELA 6 — PROMET U GLAVNIM LUKAMA 1939—1960.

Godina	Prispeli brodovi u hiljadama NRT	Ukupan promet putnika u hiljadama	Promet robe u hiljadama tona				
			ukupno	razvoz	izvoz	uvoz	tranzit
Rijeka*							
1939	1.244	318	568	68	300	200	—
1946	525	346	623	460	18	145	—
1951	1.954	1.018	2.298	555	686	1.051	6
1956	3.272	1.052	3.693	339	305	2.243	806
1958	3.705	1.183	3.817	336	553	1.919	1.009
1960	4.279	1.112	4.054	353	564	1.701	1.436
Šibenik							
1939	914	252	222	24	169	29	—
1946	213	360	190	66	52	72	—
1951	422	384	314	91	195	28	—
1956	1.075	751	635	91	234	310	—
1958	1.231	1.104	742	126	279	337	—
1960	1.488	1.250	725	96	303	326	—

(nastavak tabele 6)

Godina	Prispeli brodovi u hiljadama NRT	Ukupan promet putnika u hiljadama	Promet robe u hiljadama tona				
			ukupno	razvoz	izvoz	uvoz	tranzit
Split (sa severnim basenom)**							
1939	3.466	476	589	88	374	127	—
1946	885	779	693	397	122	174	—
1951	1.065	1.104	856	309	370	177	—
1956	1.736	997	1.300	434	395	471	—
1958	2.056	1.174	1.485	471	421	593	—
1960	2.329	1.232	1.690	628	417	645	—
Ploče							
1939	—	—	—	—	—	—	—
1946	104	48	150	150	—	—	—
1951	171	86	220	84	96	40	—
1956	349	136	361	51	255	55	—
1958	464	247	525	72	262	191	—
1960	549	158	439	63	362	14	—
Dubrovnik							
1939	2.408	191	389	35	248	106	—
1946	270	146	237	118	5	114	—
1951	471	266	263	82	156	25	—
1956	1.028	419	236	129	101	6	—
1958	1.160	492	249	132	88	26	3
1960	1.499	536	381	186	140	55	—

* Podaci za 1939. obuhvataju samo promet luke Sušaka.

** U severni splitski basen ulaze Vranjic, Sveti Kajo i Kaštel Sućurac.
Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku »Saobraćaj veze« za 1954, 1956, 1958. i 1960.

ORGANIZACIJA PRIVREDNOG ISKORIŠĆAVANJA LUKA

Eksploataciju lučkih kapaciteta u većim lukama vršile su u 1946. i 1947. špedicijske privredne organizacije u vidu svoje pomoćne delatnosti, jer lučko-pretovarna delatnost, kao posebno organizovana grana privređivanja, u tom periodu nije postojala.

U oktobru 1947. rešenjem vlade FNRJ, osnovane su u glavnim lukama četiri specijalizovane proizvodne organizacije pod nazivom »preduzeća luka i javnih skladišta«, sa nekoliko pogona u drugim većim lukama, i to: u Rijeci (sa pogonima Pula i Bakar), Splitu, Šibeniku i Dubrovniku (sa pogonom u Pločama). Njihov administrativno-operativni rukovodilac bila je Glavna direkcija luka i javnih skladišta Ministarstva pomorstva FNRJ, sa sedištem u Beogradu.

Ovakva organizacija privrednog iskorišćavanja luka funkcionisala je samo godinu i po dana. U aprilu 1949, posebnom Uredbom vlade FNRJ, osnovane su tri direkcije luka, koje su u svom delokrugu imale i pomorsko-upravne i privredne funkcije. Tom prilikom su svi poslovi privrednog iskorišćavanja luka, koje su do tada vršila preduzeća luka i javnih skladišta, preneti sa tih preduzeća, koja su likvidirana, na novoosnovane direkcije luka. Istovremeno je ukinuta i Glavna direkcija luka i javnih skladišta u Beogradu, a osnovane su Direkcija luka severnog Jadrana, sa sedištem u Rijeci i ispostavom u Bakru, Direkcija luka srednjeg Jadrana, sa sedištem u Splitu i ispostavom u Šibeniku, i Direkcija luka južnog Jadrana, sa sedištem u Dubrovniku i ispostavom u Pločama.

Takvom organizacijom delimično je započeta decentralizacija privrednog iskorišćavanja luka, jer je ukinuto centralno administrativno-operativno rukovodstvo, ali je Ministarstvo pomorstva FNRJ i dalje zadržalo u svojoj kompetenciji rukovođenje lučko-pretovarnom delatnošću kao celinom (planiranje izgradnje i održavanje luka, plan pretovara, pa i plan materijalnih troškova, i dr.).

Pošto je u praksi bilo vrlo teško objedinjavati u istoj direkciji pomorsko-upravne poslove sa poslovima privrednog iskorišćavanja luka, i ovakva organizacija bila je relativno kratkog veka. Već od 1. januara 1952. počele su rad novonostovane uprave pomorskih oblasti severnog, srednjeg i južnog Jadrana, na koje su, posebnom Uredbom vlade FNRJ, preneti svi pomorsko-upravni poslovi. Privredno iskorišćavanje većih luka preneto je tada na nove privredne organizacije, koje su nastavile rad pod nazivom »preduzeća luka i skladišta«. Takva preduzeća osnovana su u pet glavnih jugoslovenskih luka: Rijeci, Šibeniku, Splitu, Pločama i Dubrovniku.

U ovom periodu uvedeno je radničko samoupravljanje i u lučko-pretovarnoj delatnosti. Prvi lučki radnički savet izabran je u radnom kolektivu Direkcije luka severnog Jadrana u Rijeci 6. novembra 1950. To je bio početak likvidacije administrativno-centralističkog sistema rukovođenja lučko-pretovarnom privrednom delatnošću. Lučki radni kolektivi preuzeli su rukovođenje, a novoizabrani organi radničkog samoupravljanja pokazali su u relativno kratkom periodu da mogu uspešno upravljati lučkim kapacitetima.

Uporedo sa razvojem lučkih kapaciteta razvijala se u periodu posle 1951. i lučko-pretovarna privredna delatnost. U jugoslovenskim pomorskim lukama radilo je u 1960. godini 18 lučko-pretovarnih privrednih organizacija i samostalnih pogona, dok ih je u 1951. bilo svega šest. U tim privrednim organizacijama bilo je krajem 1960. zaposleno oko 8.500 radnika.

Bruto proizvod lučko-pretovarnih privrednih organizacija dostigao je u 1960. iznos od 7,5 milijardi din., a dohodak preko 4,6 milijardi din. Ukupna neotpisana vrednost osnovnih sredstava kojima su raspolagale ove organizacije iznosila je u 1960. blizu 15 milijardi din., ne računajući u tome operativne obale, čija je vrednost vrlo visoka, jer one spadaju među najskuplje hidrograđevinske objekte.

PERSPEKTIVE

DALJEG RAZVOJA LUKA

Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije za period 1961—1965. predviđa da se za dalji razvoj kapaciteta u lukama investira suma od 21,5 milijardi din., od čega je za izgradnju obala namenjeno 12,3, za izgradnju skladišta

i dovršenje izgradnje silosa u Rijeci 2,9 i za nabavku lučke opreme i ostala ulaganja 6,3 milijarde din.

Ulaganjem planiranih sredstava omogućice se dalje proširenje kapaciteta luka, modernizacija lučkih uređaja i nastavak izgradnje novih luka Bar, Ploče, Kopar i Zadar.

U skladu sa perspektivnim razvojem kopnene saobraćajne mreže (izgradnjom pruga Sarajevo—Ploče, Beograd—Bar, Knin—Zadar i Nikšić—Titograd, kao i dovršenjem mreže auto-puteva i modernih puteva I reda), u narednom periodu će doći i do preorijentacije nekih sada zaobilaznih robnih tokova u transportu jugoslovenske izvozno-uvodne robe u pravcu novih luka, čija se izgradnja već intenzivno vrši. Pored starih luka koje su bile glavni punktovi preko kojih se kretala roba iz razmene sa prekomorskim zemljama, ubrzano se izgrađuju i nove luke Bar i Ploče, a takođe i Kopar i Zadar. Za relativno kratko vreme glavne jugoslovenske izvozno-uvodne luke biće Rijeka, Bar, Ploče, Split, Šibenik, Dubrovnik, Kopar i Zadar. S obzirom na svoj geografski položaj, Rijeka i Kopar imaće u perspektivi i karakter tranzitnih luka za područje srednje Evrope, a i nove luke Ploče i Bar moći će da privlače deo tranzita susednih istočnih i severoistočnih zemalja.

U bliskoj perspektivi treba očekivati da će se privredno iskorišćavanje luka proširiti na znatno veći broj jugoslovenskih luka nego do sada. Novi Zakon o iskorišćavanju luka i pristaništa, donet polovinom 1961, kojim je izvršena definitivna decentralizacija upravljanja u svim jugoslovenskim lukama i sve kompetencije prenete na narodne odbore opština, stalno razvijanje i jačanje materijalne baze komuna, kao i dalje razvijanje i proširivanje aktivnosti privrednih organizacija koje se bave lučko-pretovarnom delatnošću, omogućice da se ova delatnost sve brže razvija i da sama, putem sopstvene akumulacije, stvara sredstva za ulaganja i dalji razvoj luka.

IZVOR: »Pomorski godišnjak 1945—1951«; Statistički bilteni Saveznog zavoda za statistiku »Saobraćaj i veze«; Uredba o prenosu poslova javnih skladišta u pomorskim lukama u nadležnost Ministarstva pomorstva FNRJ i o osnivanju Glavne direkcije luka i javnih skladišta Ministarstva pomorstva FNRJ (»Službeni list FNRJ«, 88/47); Uredba o osnivanju Direkcije luka (»Službeni list FNRJ«, 34/49); Uredba o osnivanju Uprave pomorskih oblasti (»Službeni list FNRJ«, 1/52); Zakon o iskorišćavanju luka i pristaništa (»Službeni list FNRJ«, 24/61); Godišnji izveštaj Udruženja pomorskih luka i skladišta za 1960; Dokumentacija Udruženja pomorskih luka i skladišta.

A. Sp.

TARIFE U SAOBRAĆAJU

Nivo i sistem tarifa u saobraćaju zavise od specifičnih uslova svake zemlje, a u prvom redu od društveno-ekonomskih odnosa, razvijenosti privrede i saobraćaja kako u celini, tako i pojedinih njegovih grana.

Tarife u saobraćaju imaju višestruk značaj. One su instrument kojim se obezbeđuje odgovarajuća naknada za izvršavanje prevoznih i drugih saobraćajnih usluga; jedan od instrumenata opšte privredne politike i regulisanja životnog standarda stanovništva; i instrument za racionalnu raspodelu putnika i robe između pojedinih grana saobraćaja, tj. za njihovu koordinaciju.

Uloga i nivo tarifa u Jugoslaviji menjali su se posle rata u zavisnosti od opštih privrednih i društvenih kretanja, u čemu se razlikuju četiri karakteristična perioda: period administrativnog upravljanja privredom 1945—1951; period prelaska na novi privredni sistem 1952—1956; period izvršavanja petogodišnjeg plana privrednog razvoja 1957—1961; i period daljeg usavršavanja sistema privredivanja, koji je započeo od 1961, kada su doneti i novi zakoni o organizaciji i upravljanju Jugoslovenskim železnicama,¹ JPPT,² javnim putevima, aerodromima i lukama i pristaništima.³

PERIOD 1945—1961.

Ovaj period obnove i prvog petogodišnjeg plana (od 1947) karakterišu uski proizvodni kapaciteti, koncentrisani samo u nekim delovima zemlje, dok su široka područja bila gotovo bez ikakve industrije. Prinosi u poljoprivredi bili su niski, pa se hrana dobrim delom uvozila. Ovakvo stanje je zahtevalo brzu i intenzivnu obnovu porušenih i izgradnju novih proizvodnih kapaciteta.

U ovom periodu saobraćaj je bio značajan faktor za povezivanje proizvodnje i potrošnje. Glavni nosilac prevoza bila je železnica. Drumski saobraćaj bio je sasvim nerazvijen, dok se rečni još oporavljao od teških ratnih gubitaka. Nabavku i izgradnju transportnih sredstava u ovom periodu obezbeđivala je uglavnom država.

U takvim uslovima, tarife u saobraćaju nisu mogle imati funkcije koje imaju u normalnim prilikama. U železničkom robnom saobraćaju čak je važio sistem prosečnog podvoznog stava: svaka privredna organizacija uračunavala je u cenu svojih proizvoda određeni procenat na ime transportnih troškova, a na kraju godine obračun razlike između stvarno isplaćenih prevoznih troškova i troškova uračunatih u cenu po prosečnom podvoznom stavu, vršio se preko budžeta. Prema tome, razlika između uračunatih i stvarno plaćenih prevoznih troškova nije išla ni u korist niti na teret privrednih organizacija.

ZA PREVOZ ROBE u ovom periodu su primenjivane sledeće tarife:

— u *železničkom saobraćaju* prva posleratna tarifa, koja je stupila na snagu 1945, nije se po svojim osnovnim odredbama razlikovala od tarife pre rata. U novoj tarifi izmenjen je samo nivo tarifnih stavova, koji su utvrđeni

¹ Vidi: »Razvoj prevoza i organizacija jugoslovenskih železnica«, »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 253—256 (57—60).

² Vidi: »PTT saobraćaj 1957—1960. i nova organizacija JPPT«, »Jug. pregled«, 1961, januar, str. 18—23 (6—11).

³ Vidi u ovom broju »Pomorske luke«, str. 75—78 (49—52).

na bazi povišenja od 30% prema cenama iz 1939, odnosno od oko 34% prema cenama iz 1938. Pored toga, ukinut je Aneks, koji je sadržavao niz povlašćenih tarifa donetih pre rata. Računa se da je ukidanjem Aneksa opšti nivo tarifa povišen za daljih oko 3%. Ova tarifa izmenjena je krajem 1945, kada su vozarinski stavovi povišeni linearno za 10%, i 1948, kada su vozarinskim stavovima dodati iznosi na ime premija za osiguranje robe;

— u *pomorskom saobraćaju* predratna tarifa je posle oslobođenja povišena za 50%. Ova tarifa primenljivana je i u linijskoj i u slobodnoj plovidbi;

— u *rečnom saobraćaju* vozarinski stavovi tarife iz 1931. povišeni su za 30%;

— u *drumskom saobraćaju* prevozne cene su u 1946. iznosile 6 do 9 dinara po 1 tona/kilometru, u zavisnosti od vrste robe.

Za prevoz putnika primenjivane su sledeće tarife:

— u *železničkom saobraćaju* prva posleratna tarifa iz 1945. bila je utvrđena na nivou koji je bio za 81% viši od nivoa u 1938. Ovaj je nivo korigovan za iznos premije za osiguranje putnika, koja je uračunata u vozne cene, tako da je nivo tarifa u 1947. bio za oko 82% viši nego u 1938. U 1949, radi usklađivanja sa cenama u ostaloj privredi, kao i zbog nesrazmernog povećanja broja putnika u odnosu na kapacitete za prevoz, nivo tarifa je povećan, tako da je prema tarifi iz 1938. iznosio 369%. U 1950. nivo je dalje povećan, tako da je iznosio 400% prema nivou u 1938;

— u *pomorskom saobraćaju* posle oslobođenja tarifa iz 1939. važila je sve do 1947, kada je njen nivo povišen za oko 16%. Do znatnijeg povišenja došlo je zatim u maju 1949 — za 100%, i u junu 1950 — za daljih 10%;

— u *rečnom saobraćaju* tarifa za prevoz putnika je u 1945. postavljena na nivo koji je bio za 35% viši od nivoa u 1938. U 1948. ovaj nivo je dalje povišen za 2%, zbog uračunavanja u vožnu cenu premije za osiguranje putnika. Do 1951. nivo tarife je povišavan dva puta, i to u aprilu 1948 — za 50%, i u maju 1950 — za 30%, tako da je krajem 1950. bio za oko tri puta viši od nivoa u 1938;

— u *drumskom saobraćaju* nivo tarife u 1946. iznosio je 1 dinar za 1 putni kilometar. Povlastice u ovoj grani saobraćaja bile su uže nego u železničkom saobraćaju;

— u *ptt saobraćaju* tarifni stavovi u 1946. povećani su u proseku za oko dva puta u odnosu na 1938.

Nadležnost za donošenje tarifa u železničkom, pomorskom, rečnom, vazdušnom i ptt saobraćaju posle oslobođenja bila je prvi put regulisana propisima donetim u novembru 1950, kojima je ovlašćenje za donošenje tarifa u železničkom, pomorskom i ptt saobraćaju, kao i manjih izmena u tarifama za koje je bila nadležna vlada FNRJ, dato Savetu za saobraćaj i veze. Savet je ove tarife mogao donositi uz saglasnost Ministarstva finansija FNRJ. Oktobra 1951. proširena su prava Saveta u pogledu donošenja tarifa, a posle njegovog ukidanja 1952, nadležnost za donošenje tarifa u železničkom, pomorskom, rečnom, vazdušnom i ptt saobraćaju preneti su na Privredni savet.

PERIOD 1952—1956.

U ovom periodu razvijanja proizvodnih snaga zemlje, uvođenja radničkog samoupravljanja u privredi i decentralizacije državne uprave, privredne organizacije su postale samostalne ekonomsko-pravne jedinice sa poslovanjem prilagođenim zahtevima tržišta, na kojim, u okvirima privrednog plana, slobodnije deluju ekonomski zakoni. Administrativna raspodela zamenjena je raspodelom putem tržišta, a propisane cene slobodno formiranim cenama. Ukinut je i fond za izravnavanje transportnih troškova.

U novim uslovima, sve privredne organizacije nastojale su da obezbede što širu materijalnu bazu svog poslovanja, postale su neposredno zainteresovane za ostvarenje što većeg dohotka, a time i za smanjenje transportnih troškova.

Saobraćajne tarife su na taj način postale značajan ekonomski faktor kako u kalkulacijama privrednih organizacija-korisnika transporta, tako i na tržištu roba.

Uvođenje radničkog samoupravljanja u saobraćaju zahtevalo je i u ovoj privrednoj oblasti stvaranje potrebnih uslova za samostalno ekonomsko poslovanje privrednih organizacija i za njihov dalji razvoj. Ekonomsko osamostaljenje transportnih organizacija uticalo je na njihovu zainteresovanost za nivo i sistem tarifa, jer su od njih zavisili rentabilitet poslovanja i visina dobiti.

U nastojanju da saobraćajne tarife dobiju odgovarajući ekonomski karakter, izvršeno je izvesno usklađivanje nivoa tarifa sa nivoom cena robe i kupovnom moći stanovništva. Krajem 1951. osetno su povišene tarife za prevoz robe, za prevoz putnika i za ptt usluge. Tarife za prevoz robe u železničkom saobraćaju povišene su za oko 7 puta, tarife za prevoz putnika za oko 3, a tarife za ptt usluge, u zavisnosti od vrste usluga, za 2,5 do 7 puta. Nivoi tarifa u drugim granama saobraćaja (rečnom, pomorskom, drumskom i vazdušnom) usklađeni su sa nivoom tarifa u železničkom saobraćaju.

Tarife su u toku 1952, 1953. i 1954. prilagođene potrebama proizvodnje i tržišta robe, kupovnoj moći korisnika prevoza i raspoloživim saobraćajnim kapacitetima. Najznačajnije među ovim prilagođavanjima je donošenje, u toku 1952, niza izuzetnih (povlašćenih) železničkih tarifa za unutrašnji saobraćaj i izvoz (tarife za povrće, ogrevni materijal za široku potrošnju, veštačka gnojiva, stočnu hranu, i dr.), kao i sniženje tarifa izvršeno u 1953, za 34 vrste robe, među kojima i za više vrsta robe koja se prevozi u masovnim količinama (ugalj, gvozdena ruda, olovno-cinkova ruda, boksit, pirit, kreč, kamen, cigla, crep, šećerna repa, uljani plodovi, i dr.). Ove izmene su donete u cilju brzog razvoja privrede, proširenja tržišta i stvaranja povoljnijih uslova za snabdevanje stanovništva, i njihov finansijski efekat iznosio je oko 12% od opšteg nivoa tarifa.

U daljem razvoju, usled porasta cena robe, smanjivalo se učešće vozarine u tim cenama, čime je i tarifa sve više gubila značaj u ekonomici prevoza, a naročito za one vrste robe za koje su izvršena veća sniženja. S druge strane, usled porasta cena materijala i opreme, troškovi prevoza su porasli, i železnica je poslovnu 1954. završila sa negativnim finansijskim rezultatom. Zato je u 1955. došlo do povišenja tarifa, odnosno do sužavanja ili ukidanja povlašćenih tarifa za više vrsta robe, kao i do povišenja tarife za prevoz putnika.

Izmenama železničkih tarifa u 1955. opšti nivo tarifa za prevoz robe je povišen za oko 23%, a za prevoz putnika za oko 20%. Ovo povišenje doprinelo je normalnijem poslovanju železnice, tako da je bila u mogućnosti da ostvarenim prihodima pokrije troškove prevoza i postigne izvesnu dobit, koju je upotrebila za manje rekonstrukcije i za proširenja kapaciteta. Međutim, nivo tarifa u to vreme još nije pokrивao troškove čak ni proste reprodukcije.

Poboljšanju ekonomsko-finansijskog položaja saobraćajnih preduzeća doprinele su i olakšice u obavezama prema društvenoj zajednici. Ove olakšice su date da bi se tarife održale na nivou koji bi, s jedne strane, obezbeđivao dovoljno široko tržište robe i sprovođenje opšte privredne politike, a s druge strane, omogućio normalnije ekonomsko poslovanje saobraćajnih preduzeća. Pored toga, društvena zajednica je davala direktne dotacije i regrese za prevoz putnika u pomorskom, rečnom, vazdušnom i drumskom saobraćaju, kako bi obezbedila potreban razvoj putničkog saobraćaja u ovim granama, čiji su troškovi prevoza bili iznad nivoa propisanih tarifa. Deficit je postojao i u železničkom putničkom saobraćaju, ali se on nadoknađivao prihodima od prevoza robe.

Ekonomsko-finansijski položaj saobraćajnih preduzeća poboljšao se i izmenama u načinu formiranja cena prevoza i transportnih usluga u nekim granama saobraćaja. Tako je nadležnost za donošenje tarifa u drumskom saobraćaju prenet sa saveznih organa na organe narodnih republika

i narodnih odbora, a nadležnost za donošenje tarifa u rečnom saobraćaju na radničke savete brodarskih preduzeća. Nadležnost za donošenje tarifa pretovarnih i drugih usluga u pomorskim lukama i rečnim pristaništima takođe je prenet na radničke savete ovih preduzeća. Donošenje tarifa za prevoz putnika u svim granama (izuzev drumskog) i tarifa za prevoz robe u železničkom i pomorskom saobraćaju, kao i tarife za ptt usluge, ostalo je u nadležnosti federacije, odnosno Saveznog izvršnog veća (umesto ukinutog Privrednog saveta).

I pored ovih povišenja tarifa, posebnih olakšica u obavezama prema zajednici, regresa, dotacija, koeficijenta, premija i izmena u načinu formiranja cena prevoza, ukupan prihod saobraćajnih preduzeća još nije obezbeđivao njihovo normalno ekonomsko poslovanje, što je uticalo na zaostajanje razvoja saobraćaja za opštim privrednim razvojem. Učešćem sredstava društvene zajednice u finansiranju investicija u oblasti saobraćaja delimično je ublaženo zaostajanje razvoja saobraćaja. Međutim, teškoće u podmirivanju potreba u saobraćajnim uslugama, naročito u železničkom saobraćaju, nisu bile u potpunosti otklonjene.

Pored toga, pojavio se i problem racionalne raspodele prevoza robe i putnika između pojedinih grana saobraćaja, pošto su kapaciteti rečnog saobraćaja zaostajali, a drumskog saobraćaja rasli brzim tempom.

PERIOD 1957—1960.

Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije za period 1957—1961. postavio je značajne zadatke u pogledu izmena tarifa za prevoz putnika i robe i za druge transportne usluge.

Dostignuti stepen razvoja proizvodnih snaga, dalji razvoj pojedinih grana saobraćaja i postojanje dispariteta između pojedinih cena i stvarnog koštanja saobraćajnih usluga, uslovili su potrebu dalje izmene i modernizovanja tariškog sistema u smislu sužavanja tariškog raspona i klasifikacije robe i približavanja prevoznih cena prosečnom koštanju prevoza, kako bi se pojačalo ekonomsko dejstvo tarifa i omogućilo usklađivanje i pravilna raspodela prevoza između pojedinih grana saobraćaja.

Odnose prevoznih cena između grana saobraćaja trebalo je postaviti tako da korisnici prevoza budu stimulirani na prvenstveno korišćenje jevtinije vrste transporta u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju.

U cilju što većeg smanjivanja dotacija u putničkom saobraćaju, nivo voznih cena trebalo je usklađivati sa stvarnim koštanjem prevoza, raspoloživim saobraćajnim kapacitetima i opštim nivoom lične potrošnje.

Predviđena je i izmena opšteg nivoa tarifa radi uklanjanja dispariteta između opšteg nivoa cena robe i nivoa tarifa, usklađivanja prihoda sa troškovima transporta, kao i u vezi sa postepenom revalorizacijom vrednosti osnovnih sredstava.

Ovim izmenama trebalo je ostvariti sledeće ciljeve:

1. Dovođenje tarifa na nivo koji će omogućiti normalno ekonomsko poslovanje transportnih privrednih organizacija i jačanje materijalne baze radničkog samoupravljanja u oblasti saobraćaja. Nivo tarifa trebalo je da omogućiti pokrivanje stvarnih troškova prevoza i propisanih društvenih obaveza, kao i stvaranje dela potrebnih fondova privrednih organizacija, naročito za rekonstrukcije kapaciteta iz njihovih sopstvenih sredstava;

2. Usklađivanje tarifa sa nivoom cena robe i kupovnom moći stanovništva, kako bi tarife u odgovarajućoj meri bile ekonomski činilac u razmeštaju proizvodnje i potrošnje robe, kao i u racionalnoj upotrebi i korišćenju transportnih kapaciteta;

3. Usklađivanje tarifa između pojedinih grana saobraćaja u cilju racionalne raspodele prevoza robe, kao i pravilnije orijentacije putnika u izboru vrste transportnih sredstava, što bi uticalo na sniženje troškova za transport u ukupnoj

privredi, a istovremeno i na pravilniji raspored i obim investicija u skladu sa privrednim i društvenim potrebama za prevoznim uslugama, kao i u skladu sa ekonomskim i tehničkim osobenostima pojedinih grana saobraćaja, odnosno vrstama transportnih sredstava; i

4. Smanjivanje regresa i dotacija za prevoz putnika.

U periodu od 1957. do 1960. izvršene su znatne promene u sistemu i nivou tarifa.

Tarife za prevoz putnika. Januara 1957. donete su nove železničke tarife za prevoz putnika. Ukinuta je posebna cena za brzi voz (koja je bila za 50% veća od cene za putnički voz) i uvedene dodatne cene za brzi i ekspresni voz, koje iznose 300, odnosno 600 din. Na taj način putnici su stimulirani na veće korišćenje brzih vozova; stvoreni su povoljniji uslovi za ubrzanje cirkulacije kola i za bolje korišćenje transportnih kapaciteta, kao i za skraćanje vremena putovanja korisnika prevoza.

Krajem 1958. i početkom 1959. izmenjen je nivo tarifa za prevoz putnika u železničkom, pomorskom, rečnom i vazdušnom saobraćaju, kao i nivo ptt tarifa. Železničke tarife su povišene za 15% (liniarno). Povišenje tarifa u pomorskom saobraćaju iznosilo je u proseku 12% za dugu i 18% za obalnu plovību. U rečnom saobraćaju tarife su povišene za 22%, a u vazdušnom, prema dužini relacija, od 20% do 30%. Različitim povišenjem putničkih tarifa u pojedinim granama saobraćaja postignuti su skladniji odnosi voznih cena između železničkog, pomorskog, rečnog i vazdušnog saobraćaja. U drumskom saobraćaju, tarife za prevoz putnika ostale su najvećim delom na ranijem nivou, koji je već obezbeđivao rentabilitet poslovanja.

Izmjenama putničkih tarifa smanjeni su gubici u putničkom saobraćaju, jer su vozne cene u većoj mjeri nego ranije pokrivale stvarne troškove prevoza. Međutim, stepen pokrivanja troškova prihodima je još bio nizak, naročito zbog raznih vrsta povlastica, pa je razlika bila pokrivena regresima i dotacijama. U 1960. regressi i dotacije za prevoz putnika iznosili su ukupno u oblasti saobraćaja oko 15,6 milijardi din. (u železničkom saobraćaju oko 10, u pomorskom oko 2,4, u vazdušnom oko 1,0, u drumskom oko 2,2 milijarde dinara i u rečnom saobraćaju 70 miliona din.), što čini oko 25% ukupnih prihoda iz putničkog saobraćaja.

Tarife za prevoz robe. U periodu 1957—1960. najvažnije promene u tarifi za prevoz robe izvršene su početkom 1960. kada su stupili na snagu reforma sistema i povišenje opšteg nivoa železničkih robnih tarifa. Ovom reformom povišen je opšti nivo železničkih robnih tarifa za oko 15%, pri čemu su tarife za sirovine i druge robu koja ima nisku tarifu znatnije povišene, a tarife za finalne proizvode i drugu robu koja ima visoku tarifu — snižene. Tako je, na primer, tarifa za lignit povišena za 84%, za mrki ugalj 24%, kamzani ugalj 22%, koks 47%, rude 25—74%, kreč, šljunak i pesak 44%, veštačko dubrivo 178%, ogревно drvo 55%, voće 41%, sveže povrće 81%—130%, dok je tarifa za bakar snižena za 14%, za aluminijum 30%, fazonirano gvožđe i čelik 14%, staklo i šećer 25%, masti i ulja 15%, itd. Tarife za meso i žitarice, kao i za druge proizvode čije su prevozne cene bile bliže nivou prosečnih cena prevoza, povišene su u manjoj meri. Povišenje tarifa za nisko tarifiranu robu bilo je zasnovano na usvojenom načelu da nivo tarifa ni za jednu vrstu robe ne može biti niži od direktnih troškova prevoza, tako da saobraćajna preduzeća budu materijalno stimulirana za povećanje obima prevoza i one robe koja je nisko tarifirana.

Povišenje i sniženje tarifa, posmatrano na gornjoj i donjoj granici tarifnog sistema, izraženo u prevoznim cenama po 1 tona/kilometru na prosečnom odstojanju od 200 km, iznosilo je (tabela 1):

TABELA 1 — POVIŠENJE I SNIŽENJE TARIFA U 1960.

(U dinarima)

Tarifni razred	Prevozne cene po 1 t/km robe	
	tarife iz 1956	tarife iz 1960
Najviši tarifni razred	21,50	18,0
Najniži tarifni razred	1,60	3,0

Tarifni raspon između najnižeg i najvišeg razreda smanjen je sa 1:13,4 na 1:6, a broj tarifnih razreda sa 25 na 12.

Izmjenama tarifa promenjen je i odnos između gornje i donje granice železničkih tarifa i prosečne cene prevoza. (Tabela 2.)

TABELA 2 — NIVO GORNJE I DONJE GRANICE TARIFNOG SISTEMA PO TARIFI 1956. I 1960.

Tarifni razred	(Prosečna cena prevoza na odstojanju od 200 km=100)	
	Tarife iz 1956	Tarife iz 1960
Najviši tarifni razred	290	216
Najniži tarifni razred	21	36

S obzirom na još uvek visok nivo tarifa u višim tarifnim razredima u odnosu na prosečnu prodajnu cenu, železnici je dato pravo da iz komercijalnih razloga može snižavati propisane tarife. Time joj je omogućeno elastičnije prilagođavanje uslovima na tržištu saobraćajnih usluga.

Reformom železničke robne tarife i povišenjem njenog opšteg nivoa smanjen je disparitet između opšteg nivoa cena robe i cena prevoznih usluga, kao i disparitet između cena koštanja i prodajnih cena prevoznih usluga. Međutim, ovom reformom dispariteti još nisu potpuno otklonjeni.

Tarifni raspon je još uvek veliki da bi se ekonomskim merama postigla potrebna koordinacija između pojedinih grana saobraćaja na tržištu saobraćajnih usluga. Isto tako, odstupanja pojedinih prevoznih cena naviše ili naniže od prosečnih prevoznih cena, još uvek su veoma velika. Nivo najvišeg tarifnog razreda je preko dva puta viši od prosečne prodajne cene, a nivo najnižeg razreda iznosi svega oko 1/3 od prosečne prodajne cene. Prevozne cene u drugim granama saobraćaja (rečnom i drumskom) u vremenu od 1957. do 1960. formirale su se u zavisnosti od nivoa železničkih tarifa i od nivoa stvarnih troškova prevoza u tim granama saobraćaja, izuzev u pomorskom obalnom robnom saobraćaju, gde je tarifa od 1952. bila uglavnom u važnosti sve do 1961. Uticaj železničkih tarifa na nivo prevoznih cena u rečnom i drumskom saobraćaju je naročito značajan na linijama na kojima postoji mogućnost konkurencije. Pored toga, na nivo prevoznih cena u rečnom i drumskom saobraćaju uticala je i visina troškova dovoza, odvoza i pretovara robe. S obzirom na raspored linija i mogućnost konkurencije, nivo prevoznih cena u drumskom i rečnom saobraćaju je za iste vrste robe i na istim odstojanjima veoma različit.

Ptt tarife. Tarife za ptt usluge su u vremenu od 1957. do 1960. povišene u proseku za 12%, s tim što je povišenje bilo različito po pojedinim vrstama usluga, u zavisnosti od odnosa između potražnje usluga i raspoloživih ptt kapaciteta, kao i od kupovne moći korisnika ptt usluga.

IZMENE TARIFA U 1961.

U 1961. u okviru promena u sistemu formiranja i raspodele ukupnog prihoda i dohotka i nove organizacije i decentralizacije upravljanja u saobraćaju, izvršene su znatne izmene tarifa u putničkom, robnom i ptt saobraćaju. Ove izmene je pratio i niz drugih promena koje imaju uticaj na uslove poslovanja i ekonomsko-finansijski položaj privrednih organizacija u oblasti saobraćaja. Među ovim izmenama su naročito značajne sledeće:

— povišenje cena reprodukcionog materijala, u prvom redu pogonskog goriva;

— uvođenje kamate na poslovni fond u železničkom i drumskom saobraćaju po stopi od 2%, od čijeg su plaćanja ove grane po ranijim propisima bile oslobođene;

— povećanje stope amortizacije za vozna sredstva u železničkom saobraćaju;

— ukidanje ustupanja doprinosa iz dohotka u drumskom saobraćaju;

— uvođenje doprinosa na vanredni prihod;

— uvođenje novih doprinosa iz ličnog dohotka;

— uvođenje doprinosa društvenim investicionim fondovima narodnih republika i narodnih odbora;

— uvođenje izdvajanja za obavezne rezervne fondove;

— izmene u deviznom režimu (novi obračunski kurs, carinske stope, izvozna stimulacija, i dr.).

Na uslove poslovanja transportnih preduzeća su uticale i izmene Zakona o organizaciji Jugoslovenskih železnica i Zakona o organizaciji Jugoslovenskih pošta, telegrafa i telefona, kao i donošenje novih zakona o iskorišćavanju luka i pristaništa, o javnim putevima, o preduzećima za puteve i o preduzećima za aerodromske usluge.

Sve navedene mere i izmene, uključujući i izmene saobraćajnih tarifa, imale su za cilj potpunije uključivanje saobraćaja u opšti sistem privređivanja, uspostavljanje realnijih i usklađenijih cena transportnih usluga, kao i postepeno obezbeđivanje uslova za normalno ekonomsko poslovanje i razvoj transportnih privrednih organizacija.

Nivo *železničkih tarifa za prevoz putnika* povišen je za 15%, sa važnošću od 1. aprila 1961. Ovo povišenje je sprovedeno povećanjem normalnih voznih cena i sužavanjem ili ukidanjem nekih povlastica za prevoz putnika. Povlastice za godišnji odmor radnika i službenika u iznosu od 75% od normalnih voznih cena ostale su i dalje u važnosti, s tim što je za ove, kao i za druge povlastice određene saveznim ili republičkim propisima, železnici dato pravo na regres. Među povlastice za koje železnica ima pravo na regres spadaju i mesečne pretplatne karte za dake. Železnici je takođe dato pravo da iz komercijalnih razloga može odobravati povlastice za prevoz putnika, s tim što za ove povlastice nema pravo na regres. Među ove povlastice spadaju, pored ostalih, i nedeljne povratne karte (vikend), kao i pretplatne karte radnika i službenika za putovanja od mesta stanovanja do mesta rada i obratno.

Koristeći pravo na određivanje povlastica koje se daju iz komercijalnih razloga železnica je smanjila povlasticu za vikend-karte sa oko 40% na oko 35%, a povlastice za pretplatne karte za radnike i službenike za putovanje od mesta stanovanja do mesta rada i obratno sa oko 88% na 50%.

U cilju očuvanja životnog standarda radnika i službenika koji koriste pretplatne karte, posebnim propisima ranije dato ovlašćenje privrednim organizacijama prošireno je i na radnike i službenike državnih organa i ustanova, tako da ovi organi i ustanove mogu davati naknadu za prevoz svojih radnika i službenika ukoliko mesečni troškovi za njihov prevoz prelaze određeni iznos (za radnike i službenike saveznih organa 600 din.).

Povišenje redovnih voznih cena izvršeno je tako da su više povećane cene na dužim, a manje na kraćim relacijama.

U zavisnosti od izmena tarifa za prevoz putnika u železničkom saobraćaju, kao i od specifičnih potreba i uslova rada u drugim granama saobraćaja, izmenjene su cene prevoza putnika i u pomorskom, rečnom, drumskom i vazdušnom saobraćaju. Povećanje prevoznih cena je izvršeno različito po pojedinim teritorijalnim područjima (narodnim republikama), granama saobraćaja, odstojanjima ili linijama. Izvršena povišenja tarifa po granama saobraćaja kreću se u proseku od 16% (vazdušni saobraćaj) do 33% (rečni saobraćaj).

U okviru izmena u sistemu raspodele, donošenje putničkih tarifa u pomorskom, rečnom i jezerskom saobraćaju izuzeto je iz nadležnosti federacije i preneto u nadležnost narodnih republika. U nadležnosti federacije su ostale samo tarife železničkog i vazdušnog putničkog saobraćaja.

Tarife za prevoz robe u železničkom saobraćaju povišene su od 1. aprila 1961. u proseku za 12,7%. Pored toga, uvedeno je pravo železnice na regres za prevoz lignita u iznosu od 2 din. po svakom tona/kilometru prevezenog lignita.

Povišenje tarifa je izvršeno tako da su znatnije povećane prevozne cene za nisko tarifiranu robu (sirovine, polufabrikati), dok tarife za finalne proizvode (I tarifni razred) nisu menjane. Povišenje tarifa je najveće kod sledećih vrsta robe koja se prevozi u masovnom obimu: lignit 50%, maki ugalj 36%, kameni ugalj 23%, koks 27%, koncentrat pirita 26%, superfosfat 49%, šljunak i pesak 49%, kreč 27%, cigla 49%, crep 37%, rezana građa 27%, drvo za ogrev 49%, povrće i voće 50%—60%. Tarife za druge vrste robe povišene su u znatno manjoj meri, ili su ostale na ranijem nivou.

Pored redovnih tarifa, izmenjene su i povlašćene tarife, i to u smislu sužavanja spiska robe koja se prevozi po povlašćenim prevoznim cenama, kao i u smislu blažeg povišenja tarifa za one vrste robe i za one relacije koje ne bi mogle podneti primenu nove redovne tarife.

Izmena redovnih tarifa sprovedena je putem sužavanja tarifnog raspona, smanjivanja broja tarifnih razreda i putem nove klasifikacije robe. Pored toga, izmenjeno je i kretanje jediničnih prevoznih cena, u zavisnosti od odstojanja prevoza (tarifska progresija i regresija).⁴

Tarifni raspon između najnižih i najviših prevoznih cena je smanjen od 1:6 na 1:2,76, odnosno na 1:4 ako se uračuna i izuzetna tarifa za lignit.

Gornja granica tarifnog sistema postavljena je na 18,0 din., a donja podignuta sa 3,0 na 6,5 din. za 1 tona/kilometar, mereno na prosečnom odstojanju od 200 km. Izuzetak na donjoj granici je učinjen za lignit, za koji je na prosečnom odstojanju od 200 km određena prevozna cena 4,5 din. po 1 tona/kilometru.

Broj tarifnih razreda je smanjen sa 12 na 10.

Izmena tarifne progresije i regresije je izvršena kod niže tarifiranih vrsta robe, tako da je povišenje tarifa veće na prosečnim, a nešto manje na kraćim i dužim odstojanjima.⁵

U skladu sa izmenama tarifa u železničkom saobraćaju, kao i sa uslovima poslovanja u novom sistemu formiranja i raspodele ukupnog prihoda i dohotka, izmenile su se i prevozne cene u rečnom i drumskom saobraćaju. U ovim granama se prevozne cene slobodno formiraju. Do promena u nivou prevoznih cena došlo je i u pomorskom obalnom saobraćaju. Novim propisima (mart 1961) stavljena je var snage Tarifa za prevoz robe između luka FNRJ i u Skadarskom jezeru, doneta još početkom 1952, tako da se i u ovoj grani prevozne cene slobodno formiraju.

Podizanjem donje granice železničkih tarifa pojačana je zainteresovanost železničkih preduzeća za prevoz nisko tarifirane robe. Pre izvršenih izmena nivo ovih tarifa nije pokrivaovao ni direktne troškove prevoza. Nivo tarifa od 6,50 din. po 1 tona/kilometru još ne pokriva cenu koštanja prevoza, ali za sada zadovoljava najnužnije uslove ekonomike prevoza transportnih preduzeća. Povišenjem železničkih tarifa za sirovine i poluproizvode iznad 6,50 din. za 1 tonu/kilometar omogućeno je veće angažovanje rečnog saobraćaja u prevozu robe. Ova preraspodela između železnice i rečnog saobraćaja značiće izvesno rasterećenje za železnicu, čija je tarifa ranije bila isuviše niska u odnosu na cenu koštanja prevoza u rečnom saobraćaju.⁶ Podizanje donje granice železničkih tarifa omogućava i drumskom saobraćaju da se šire uključi u prevoz svih vrsta robe na kraćim relacijama, na kojima je prevoz sredstvima drumskog saobraćaja znatno ekonomičniji. Zadržavanjem gornje

⁴ Pod tarifskom progresijom podrazumeva se povećanje cene prevoza po 1 tonskom kilometru od prosečnog (200 km) ka početnim (kraćim) odstojanjima.

Pod tarifskom regresijom podrazumeva se smanjenje cene prevoza po 1 tonskom kilometru od prosečnog ka dužim odstojanjima.

⁵ Povišenje tarifa po 1 tonskom kilometru u najnižem tarifskom razredu na prosečnom odstojanju od 200 km iznosi 117% (indeks 217); na odstojanju od 10 km 96% (indeks 196); na odstojanju od 600 km 106% (indeks 206).

⁶ Na nekim relacijama i za izvesne vrste robe nove železničke tarife za prevoz do i od rečnih pristaništa suviše su visoke. Međutim, rešavanje ovih problema zahteva posebno, pojedinačno ispitivanje ekonomske opravdanosti prevoza u kombinovanom železničkom i rečnom saobraćaju u odnosu na direktni železnički prevoz.

granice železničkih tarifa na ranijem nivou, uz povećanje troškova prevoza u drumskom saobraćaju, koje je nastupilo usled drugačije raspodele ukupnog prihoda, stvoreni su povoljniji uslovi za ekonomski pravilniju raspodelu prevoza visoko tarifirane robe na dugim relacijama.

Povišenjem donje granice železničkih tarifa i smanjivanjem tarifnog raspona, pojedine prevozne cene postale su bliže prosečnim cenama koštanja prevoza. Na taj način prevozne cene odražavaju, u većoj meri nego dosad, stvarno uloženi rad, što omogućava korisnicima da prilikom odlučivanja o mestu nabavke robe ili o lokaciji novih proizvodnih kapaciteta računaju sa realnijim troškovima transporta. Ovaj činilac treba da utiče i na veće ekonomisanje u upotrebi transporta i na određivanje relacija prevoza.

Ptt tarife. U 1961. doneta je Jedinstvena ptt tarifa za unutrašnji saobraćaj. Tarifom su obuhvaćene sve vrste ptt usluga koje imaju širi društveni i teritorijalni značaj. U isto vreme doneta je i Jedinstvena ptt tarifa za međunarodni saobraćaj.

Ovim izmenama povišene su cene ptt usluga. Značajnije izmene odnose se na pisma u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju, na pakete i međumese telefonske razgovore u unutrašnjem, kao i na dopisnice u međunarodnom saobraćaju.

Po novim propisima, cene za one vrste usluga koje nisu obuhvaćene jedinstvenom tarifom za ptt usluge u unutrašnjem saobraćaju (usluge lokalnog karaktera), određuju narodni odbori za ptt preduzeća na svom području. Ovde u prvom redu spadaju cene usluga za masnu telefoniju. Donošenje ovih tarifa je u toku.

Povišenje cena ptt usluga omogućilo je da se u ovoj grani saobraćaja primene ekonomski instrumenti koji važe za ostalu privredu, kao i da se prihvati ptt preduzeća u većoj meri usklade sa stvarnim troškovima i sa potrebama razvoja kapaciteta ptt saobraćaja.

PROMENE OPŠTEG

NIVOA TARIFA OD 1938. DO 1961.

Tarife za prevoz putnika. Kretanje opšteg nivoa tarifa za prevoz putnika u železničkom saobraćaju u posleratnom periodu bilo je sledeće (tabela 3):

TABELA 3 — OPŠTI NIVO TARIFA ZA PREVOZ PUTNIKA U ŽELEZNIČKOM SAOBRAĆAJU 1938—1961.

Godina	1938	1947	1949	1950	1952	1953	1954	1955	1959	1960	1961
Indeks	100	182	369	400	1.200	1.090	849	1.022	1.175	1.175	1.350

Tarife za prevoz robe. Kretanje opšteg nivoa tarifa za prevoz robe u železničkom saobraćaju bilo je u istom periodu sledeće (tabela 4):

TABELA 4 — OPŠTI NIVO TARIFA ZA PREVOZ ROBE U ŽELEZNIČKOM SAOBRAĆAJU 1938—1961.

Godina	1938	1945	1946	1952	1954	1955	1958	1960	1961
Indeks	100	138	159	1070	940	1.156	1.196*	1.374	1.550

* Uključeno i povišenje naknada za sporedne usluge, koje je izvršeno u avgustu 1958.

Ne uzimajući u obzir izmenu strukture prevoza koja je nastajala u međuvremenu od jednog do drugog povećanja ili sniženja tarifa, opšti nivo tarifa za prevoz putnika je u 1961. za 13,5 puta veći nego u 1938, a opšti nivo tarifa za prevoz robe za 15,5 puta.

PERSPEKTIVE DALJIH PROMENA TARIFA

Promene tarifa u 1961. pored toga što su izvršene u sklopu daljeg usavršavanja sistema raspodele, istovremeno ulaze i u okvire izvršavanja Društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije u periodu od 1961. do 1965, koji je predvideo da će se u sklopu rešavanja problema usklađivanja cena u privredi, daljeg razvijanja sistema radničkog samoupravljanja u svim granama saobraćaja, uspostavljanja pravilnih ekonomskih odnosa između saobraćaja i njegovih korisnika, kao i između pojedinih grana saobraćaja, — nastaviti sistematske i postepene izmene tarifa i regulisanje transportnih tržišta. Istovremeno, Plan određuje da ovim regulisanjem treba nastojati da pojedine grane saobraćaja posluju i razvijaju se prema svojim ekonomskim i tehničkim osobnostima, kao i prema privrednim i društvenim potrebama za transportnim uslugama.

Izvršene izmene tarifa u 1961. predstavljaju krupan korak u pravcu rešavanja problema saobraćajnih tarifa onako kako je to postavio Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije u periodu od 1961. do 1965. U narednim godinama, na bazi opštih postavki Društvenog plana, nastaviće se izmene tarifa i usklađivanje ekonomskih odnosa u oblasti saobraćaja, kao i između saobraćaja i njegovih korisnika. To znači da će se nastaviti rad na rešavanju problema ekonomike saobraćaja kako u sklopu celokupne privrede, tako i u okviru odnosa između pojedinih grana saobraćaja. Ovaj rad pretpostavlja postizanje akumulativnosti i ravnopravnog ekonomskog položaja saobraćaja u raspodeli nacionalnog dohotka, kao i ostvarenje troškova i cena prema stvarno uloženom radu za izvršenje saobraćajnih usluga u pojedinim granama saobraćaja.

U daljem razvoju saobraćaj treba da se afirmiše i dobije puniji ekonomski značaj kao privredna delatnost, i kroz prevozne cene, instrumente raspodele i ostale uslove poslovanja ostvari normalno ekonomsko poslovanje i razvoj. Saobraćajnim preduzećima omogućuje se da ostvare sredstva za investicije koja će biti dovoljna za pokriće stvarnih troškova normalne zamene transportnih kapaciteta i za veće pokriće troškova proširene reprodukcije, a naročito za rekonstrukcije i modernizaciju transportnih kapaciteta. Na ovaj način proširuje se materijalna baza radničkog samoupravljanja u saobraćaju i postiže veća samostalnost saobraćajnih preduzeća u proširivanju njihove delatnosti, što je važan uslov za takav razvoj saobraćaja koji će biti u skladu sa porastom privrednih i društvenih potreba za saobraćajnim uslugama.

Radi postizanja realnijih troškova transporta, pored usklađivanja iznosa amortizacije sa stvarnim potrebama normalne zamene transportnih sredstava, vršiće se usklađivanje nivoa lučkih i pristanišnih taksa, kao i doprinosa za puteve sa stvarnom vrednošću korišćenja saobraćajnog puta i mogućnostima opterećenja troškova transporta na datom stepenu razvoja pojedinih grana saobraćaja.

Posebno pitanje predstavlja propisivanje tarifa za one grane saobraćaja gde ono još postoji (železnički, vazdušni i ptt), kao i pitanje dalje primene jedinstvenih tarifa, u prvom redu železničkih, za celu teritoriju Jugoslavije. Ova pitanja će se rešavati u skladu sa intencijama ka slobodnijem formiranju cena, a prema zahtevima normalnog ekonomskog poslovanja saobraćajnih preduzeća, uslovima transportnog tržišta i potrebama obzbeđenja opštedruštvenih interesa, a naročito interesa privredno nerazvijenih područja.

Rešavanje navedenih problema zahtevaće izmene nivoa i sistema tarifa. Ovim ovih izmena zavisice od nivoa stvarnih troškova transporta. Ove izmene posredstvom tržišta će opredeliti optimalne prihode saobraćajnih preduzeća.

Na nivo troškova će uticati i visina društvenih obaveza saobraćajnih preduzeća, kao i rezultati napora u pravcu rekonstrukcije i modernizacije transportnih kapaciteta, usavršavanja organizacije prevoza i opšteg podizanja ekonomičnosti poslovanja i produktivnosti rada u oblasti saobraćaja.

U pogledu troškova transporta i rentabiliteta poslovanja značajnu ulogu imaće dalje usavršavanje sistema radničkog samoupravljanja u oblasti saobraćaja i racionalna upotreba raspoloživih finansijskih sredstava.

Novi nivo i sistem tarifa formiraće se kao rezultat delovanja svih navedenih činilaca i nastojanja da se postigne jedinstvo zahteva i interesa ekonomike saobraćaja, saobraćajnih grana i opštih privrednih i društvenih interesa.

Delovanje u ovom pravcu doprineće i stvaranju jedinstvenog saobraćajnog sistema, pri čemu cene saobraćajnih usluga i kvalitet prevoza (brzina, udobnost, sigurnost, prevoz bez pretovara, i dr.), uslovljen tehničkim osobenostima sredstava pojedinih grana saobraćaja i organizacijom prevoza, imaju značajnu ulogu.

IZVOR: *Sve grane saobraćaja* — Uredba o nadležnosti za određivanje i kontrolu cena i tarifa (»Službeni list FNRJ«, br. 63/50); Uredba o izmeni Uredbe o nadležnosti za određivanje i kontrolu cena i tarifa (»Službeni list FNRJ«, br. 47/51); Rešenje o određivanju državnih organa nadležnih za propisivanje cena i tarifa (»Službeni list FNRJ«, br. 39/52); Odluka o ovlašćenju Odbora za privredu za donošenje rešenja u poslovima iz nadležnosti Saveznog izvršnog veća (»Službeni list FNRJ«, br. 20/54); *Železnici saobraćaj* — Uredba o organizaciji, poslovanju i upravljanju jugoslovenskim železnicama (»Službeni list FNRJ«, br. 54/54); Zakon o izmenama i dopunama Zakona o prevozu na železnicama (»Službeni list FNRJ«, br. 48/59); *Pomorski saobraćaj* — Uredba o ovlašćenju preduzeća luka i skladišta za donošenje tarifa pretovarnih i drugih usluga u lukama (»Službeni list FNRJ«, br. 19/53); Odluka o ovlašćenju izvršnog

veća narodne republike da može propisivati visinu prevoznine u domaćo¹ plovidbi na moru i putničke tarife u unutrašnjoj plovidbi (»Službeni list FNRJ«, br. 10/61); *Rečnik saobraćaj* — Uredba o ovlaštenju preduzeća rečnog brodarstva za donošenje tarifa za usluge prevoza robe i druge usluge u vezi sa prevozom robe u rečnom saobraćaju (»Službeni list FNRJ«, br. 19/53); *Drumski saobraćaj* — Odluka o stavljanju van snage Opšteg uputstva za izradu tarifa za prevoz robe u drumskom saobraćaju i o načinu propisivanja ovih tarifa (»Službeni list FNRJ«, br. 19/54); *ptt saobraćaj* — Uredba o organizaciji, poslovanju i upravljanju jugoslovenskim poštama, telegrafima i telefonima (»Službeni list FNRJ«, br. 53/54); Rešenje o izmenama i dopunama ptt tarifa (»Službeni list FNRJ«, br. 12/55).

Važnije izmene tarifa: *Železnički saobraćaj* — »Službeni list FNRJ«, br. 55/45, 98/45, 47/51, 57/51, 24/52, 41/52, 46/52, 61/52, 17/53, 26/53, 29/53, 40/53, 20/54, 5/55, 31/55, 33/55, 5/57, 26/58, 39/58, 9/59, 48/59, 49/59, 59/20/60, 9/60, 9/61, 10/61, 13/61; *Pomorski saobraćaj* »Službeni list FNRJ«, br. 34/49, 47/51, 57/51, 6/52, 41/52, 46/52, 17/53, 7/55, 50/58, 52/59, 9/61, 13/61; *Rečni saobraćaj* — »Službeni list FNRJ«, br. 47/51, 57/51, 31/52; *Vazdušni saobraćaj* — »Službeni list FNRJ«, br. 47/51, 5/52, 51/58, 11/61, 13/61, 16/61; *Drumski saobraćaj* — »Službeni list FNRJ«, br. 13/61; *pit saobraćaj* — »Službeni list FNRJ«, br. 8/45, 40/45, 27/45, 7/47, 33/47, 43/47, 58/47, 78/47, 82/48, 38/50, 34/51, 49/51, 57/51, 8/52, 63/52, 23/53, 23/55, 12/55, 24/55, 11/59, 50/59, 5/60, 14/61.

Bilten Saveznog zavoda za statistiku — Saobraćaj i veze; Savezni društveni plan za 1954 («Službeni list FNRJ», br. 13/54); Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije 1957—1961 («Službeni list FNRJ», br. 53/57); Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije 1961—1965 («Službeni list FNRJ», br. 53/60); Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje; Dokumentacija Zajednice jugoslovenskih železnica; Dokumentacija Zajednice jugoslovenskih pošta, telegrafa i telefona.

B. N.

ZDRAVSTVENO OSIGURANJE POLJOPRIVREDNIH PROIZVOĐAČA

(PREMA ZAKONIMA
NARODNIH REPUBLIKA I
ODLUKAMA NARODNIH ODBORA)

Savezni zakon o ustanovljenju zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača ustanovio je zdravstveno osiguranje individualnih poljoprivrednih proizvođača na načelu uzajamnosti u snošenju troškova i utvrdio minimum prava osiguranika.¹

Principi predviđeni u saveznom zakonu detaljno su regulisani zakonima narodnih republika i odlukama narodnih odbora srezova i opština (osnovno osiguranje reguliše se zakonima narodnih republika, a prošireno osiguranje — odlukama narodnih odbora).

Sprovođenje osnovnog zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača početo je 1960, i to: u Sloveniji 1. IV, u Srbiji, Makedoniji i Bosni i Hercegovini 1. VII, u Hrvatskoj 1. X i u Crnoj Gori 1. XII.

Prošireno zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača uvedeno je istovremeno sa početkom sprovođenja osnovnog samo na području Autonomne Pokrajine Vojvodine. U toku 1961. prošireno osiguranje uvedeno je u srezovima Beograd, Čačak, Kragujevac, Požarevac, Smederevo, Valjevo i Zaječar i u pojedinim opštinama u srezovima Kraljevo, Leskovac, Niš, Šabac i Vranje — u Srbiji; u opštinama Brač, Hvar i Vis (srez Split) — u Hrvatskoj; u srezovima Kranj, Ljubljana i Nova Gorica — u Sloveniji; i u opštini Han Pijesak — u Bosni i Hercegovini. U Makedoniji i Crnoj Gori do kraja 1961. nije uvedeno prošireno osiguranje.

OSNOVNO OSIGURANJE

Prema zakonima narodnih republika, u okviru osnovnog zdravstvenog osiguranja, poljoprivredni proizvođači, osim u slučajevima predviđenim u saveznom zakonu, koristili su medicinsku pomoć u 1961. bez neposrednog plaćanja dela troškova još u sledećim slučajevima²:

Srbija: — pregled i lečenje dece do 1 godine starosti od bilo koje bolesti u svim zdravstvenim ustanovama, smeštaj i opskrba majke pratilje bolesnog deteta do 1 godine starosti ukoliko ga doji;

- korišćenje usluga u svim dispanzerima; i
- fluorografisanje.

Hrvatska: — oboljenje od malarije, leptospiroze, ehinokoka i epidemijskog nefritisa;

— pregledi, saveti i druge preventivne mere i akcije dispanzera, školskih ambulanata i poliklinika, higijensko-epidemioloških odeljenja domova narodnog zdravlja;

— oboljenje od akutne (evolutivne) tuberkuloze i svih hroničnih oblika otvorene tuberkuloze s nalazom Kohovog bacila;

¹ Vidi: »Zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača«, »Jug. pregled«, 1960, jun, str. 263—265 (17—19).

² Izvršeno je izvesno sažimanje zakonskih tekstova, radi toga i izvesne razlike u odnosu na tekstove zakona. Nisu obuhvaćene izmene zakona izvršene krajem 1961. u Hrvatskoj i Sloveniji.

— oboljenje dece do 1 godine života, smeštaj i opskrba majke dojilje ili dojilje kao pratioca deteta za vreme lečenja u bolničkim ustanovama;

— oboljenje od akutnog reumatizma omladine do 18 godina života;

— lekarska i druga stručna nega i pomoć trudnicama i porodiljama;

— lekarski pregled i lečenje u opštim i specijalističkim ambulantama u slučaju oboljenja od raka, drugih malignih neoplazmi i leukemije, kao i dece posle navršene 1 godine života, učenika i studenata svih škola; i

— naknada troškova prevoza osiguranog lica obolelog od zarazne bolesti ako je lečenje u bolnici obavezno, ili ako je osigurano lice obolelo od duševne bolesti i opasno je po život drugih, ili je ozleđeno a potrebna je lekarska intervencija u bolnici.

Izmenama i dopunama Zakona, izvršenim krajem 1961. godine, prošireno je pravo na korišćenje zdravstvene zaštite bez neposrednog plaćanja troškova za slučajeve:

— oboljenja od TBC sa lečenjem u svim zdravstvenim ustanovama bez obzira na nalaz Kohovog bacila;

— bolničko lečenje od raka i drugih malignih neoplazmi i leukemije;

— bolničko lečenje dece od jedne do tri godine života; i

— bolničko lečenje svih ostalih bolesti za vreme posle isteka 90 dana od započetog lečenja.

Slovenija: — lečenje u svim zdravstvenim ustanovama obolelih od akutne tuberkuloze svih oblika;

— lečenje u svim zdravstvenim ustanovama osoba starih do 18 godina obolelih od reumatizma;

— bolničko lečenje učenika i studenata svih škola koji imaju besplatnu opskrbu u internatima ili su stipendisti, ako obole od bilo koje bolesti;

— lečenje u svim zdravstvenim ustanovama lica povređenih ili obolelih od bilo koje bolesti na fiskalturnim takmičenjima ili vežbama;

— ambulantno lečenje dece do 3 godine starosti;

— sve vrste lekarske i babičke pomoći u stanu u vezi s trudnoćom ili porođajem, kad je pomoć u stanu potrebna, sem porođaja;

— bolničko lečenje izlečivih i popravljivih nakaznosti koje odredi republički savet za zdravlje;

— bolničko lečenje lica smeštenih u socijalnim i prosvetnim ustanovama kad obole od bilo koje bolesti;

— puna naknada troškova prevoza lica obolelih od zaraznih bolesti ako je neophodno njihovo lečenje u bolnici, lica obolelih od duševnih bolesti kad su opasna po život drugih, i lica povređenih opasno po život kad je potreban lekarski zahvat.

Bosna i Hercegovina: — ambulantno lečenje u svim zdravstvenim ustanovama dece do tri godine života obolele od bilo koje bolesti;

— bolničko lečenje dece do jedne godine života kad obole od bilo koje bolesti, kao i smeštaj i opskrba majke pratilje deteta koje doji;

— pregled i saveti u savetovalištu, dečjim i školskim dispanzerima, školskim ambulantama i školskim poliklinikama.

Makedonija: — lečenje od malarije, leptospiroze i kju groznice, tuberkuloze, malignih tumora, zaraznih zaušaka, mikrosporije, favusa i trihofilija;

— lečenje dece do 1 godine života u svim zdravstvenim ustanovama, kao i lečenje u stacionarnim zdravstvenim ustanovama i opskrba porodilje do 7 dana posle porođaja;

— ambulantno-polikliničko lečenje dece do 3 godine života od bilo koje bolesti;

Crna Gora: — lečenje u svim zdravstvenim ustanovama od malarije; ambulantno-polikliničko lečenje svih oblika aktivne tuberkuloze, raka, leukemije i drugih malignih neoplazmi;

— pregled i lečenje od akutne tuberkuloze svih oblika u svim zdravstvenim ustanovama lica do 18 godina starosti;

— ambulantno-polikliničko lečenje dece do 3 godine starosti;

— lečenje dece do 1 godine starosti od bilo koje bolesti u svim zdravstvenim ustanovama;

— smrštaj i opskrba u svim zdravstvenim ustanovama majke pratilje bolesnog deteta do 1 godine života ako ga doji;

— lekarska i druga stručna pomoć trudnicama i porođljama do 7 dana posle porođaja u svim zdravstvenim ustanovama;

— medicinska pomoć u ambulantama zdravstvenih stanica za decu do 7 godina starosti;

— usluge u svim dispanzerima;

— fluorografisanje; i

— puna naknada prevoznih troškova za lica obolela od određenih zaraznih bolesti, za lica obolela od duševnih bolesti kad su opasna po život drugih, kao i za lica opasna po život ozleđenih ili obolelih, kad je neophodna lekarska intervencija u bolnici.

U okviru osnovnog zdravstvenog osiguranja, prema zakonima narodnih republika o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača, poljoprivredni proizvođači imaju pravo da koriste usluge zdravstvenih ustanova uz neposredno plaćanje dela troškova tih usluga, i to:

Srbija: — 20% za preglede i lečenje u ambulantno-polikliničkim i stacionarnim zdravstvenim ustanovama dece do navršene tri godine života;

— 30% za lečenje u stacionarnim zdravstvenim ustanovama od aktivne tuberkuloze svih oblika, kao i za medicinsku pomoć i negu za porođilje u stanu ili u zdravstvenim ustanovama; i

— 50% za preglede i lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, sem u dispanzerima, u slučaju oboljenja od malignih neoplazmi i leukemije, izlečivih i popravljivih urođenih ili stečenih nakaznosti, kao i za preglede i lečenje u ambulantno-polikliničkim i stacionarnim zdravstvenim ustanovama dece do navršene 15 godina starosti, učenika svih škola i studenata, ukoliko nemaju pravo na besplatno lečenje po nekom drugom osnovu.

Hrvatska: — 10% za lečenje u svim zdravstvenim ustanovama u slučaju epidemijske forme oboljenja od zaušaka, mikrosporije, favusa i triftitija;

— 20% za lečenje u bolnicama i vanbolničkim stacionarima dece do navršene jedne godine, kao i predškolske dece, učenika i studenata;

— 25% za lečenje šećerne bolesti u svim zdravstvenim ustanovama;

— 30% za lečenje u bolnicama i vanbolničkim stacionarima u svim slučajevima oboljenja koja ne padaju na teret fonda, bilo u celini, bilo delimično, za vreme posle isteka prvih 14 dana od započetog lečenja;

— 50% za preglede i lečenje u opštim i specijalističkim ambulantama, preglede i lečenje u stanu bolesnika, uključujući i troškove prevoza lekara, lečenje u svim zdravstvenim ustanovama u slučajevima oboljenja od duševnih bolesti kad bolesnik nije opasan po život drugih, lečenje u bolnicama i vanbolničkim stacionarima u svim slučajevima oboljenja koja ne padaju na teret fonda, bilo u celini, bilo delimično, za prvih 14 dana lečenja, za lekove, lekovita sredstva i sanitetski materijal (izuzev zdravstvena pomagala), ukoliko to nije već uračunato u troškove neke druge medicinske pomoći;

— 75% za neobavezne vakcinacije;

— naknada troškova prevoza u istom procentu u kojem troškove zaštite snosi fond u slučaju oboljenja od

duševnih bolesti, zaraznih bolesti i po život opasnih povreda, kad je neophodna lekarska intervencija u bolnici.

Izmenama i dopunama Zakona izvršenim 1961. smanjeno je učešće osiguranika u neposrednom plaćanju dela troškova za neke usluge.

Slovenija: — 10% za porođiljsku pomoć u stanu i u bolnici i lečenje u bolnici u vezi s trudnoćom ili porođajem, sem abortusa, lečenje u svim zdravstvenim ustanovama lica obolelih od malarije, muapsoma, mikrosporije, favusa, triftitija ili gripa, kad se koja od ovih bolesti pojavi u obliku epidemije, lečenje u odgovarajućim zdravstvenim ustanovama lica duševno obolelih koja nisu opasna po život drugih, bolničko lečenje dece do tri godine starosti i opskrba majke takvog deteta koja je sa detetom u bolnici, bolničko lečenje po život opasnih povreda kad je neophodna lekarska intervencija u bolnici;

— 15% za bolničko lečenje predškolske dece, učenika i studenata svih škola;

— 20% za bolničko lečenje raka, leukemije i drugih podobnih malignih oboljenja;

— 25% za ambulantno lečenje (opšte i specijalističko), i lečenje šećerne bolesti u svim zdravstvenim ustanovama;

— 30% za lečenje u bolnicama kad nije predviđena olakšica za vreme posle isteka 14 dana od započetog lečenja;

— 50% za lečenje u bolnicama kad nije predviđena olakšica za prvih 14 dana lečenja, preglede i lečenje u stanu bolesnika i putni troškovi lekara, vađenje zuba, kao i za lekove, lekovita sredstva i sanitetski materijal, ako nisu uračunati u cenu neke druge zdravstvene usluge;

— 75% za neobavezne vakcinacije, i

— isti procent troškova prevoza nužno potrebnog zbog oboljenja od zaraznih bolesti koje se obavezno leče u bolnicama, duševnih oboljenja kad je bolesnik opasan po život drugih, kao i zbog povreda opasnih po život kad je neophodna lekarska intervencija u bolnici, sa kojim procentom se plaća medicinska pomoć u ovim slučajevima.

Izmenama i dopunama Zakona, izvršenim krajem novembra 1961, broj ovih procenata sveden je sa sedam na tri (10%, 25% i 50%).

Bosna i Hercegovina: — 25% za ambulantno lečenje, uključujući i lekove kod oboljenja od aktivne tuberkuloze, bolničko lečenje aktivne tuberkuloze, bolničko lečenje dece od 1 do 3 godine života, ambulantne preglede i lečenje raka, sarkoma, leukemije i drugih malignih neoplazmi, medicinsku pomoć i negu za porođilje u svim zdravstvenim ustanovama i stanu ako su potrebni u vezi s porođajem, lečenje dece do 7 godina života u svim zdravstvenim ustanovama od izlečivih i popravljivih nakaznosti; i

— 60% za lečenje u bolnicama i drugim stacionarnim zdravstvenim ustanovama u svim ostalim slučajevima.

Makedonija: — 10% za bolničko lečenje dece do 3 godine uzrasta;

— 15% za ambulantno-polikliničko i bolničko lečenje predškolske dece, učenika i studenata do kraja propisanog školovanja, najdalje do 25 godina života, stacionarno lečenje svih formi aktivne tuberkuloze i malignih tumora u slučaju kad je potrebna hirurška intervencija;

— 25% za lekarsku i drugu stručnu pomoć i posle porođaja u svim zdravstvenim ustanovama i u stanu porođilje, ako je u vezi s porođajem;

— 30% za bolničko lečenje, ako nije drukčije određeno, za vreme posle isteka 30 dana od započetog lečenja;

— 50% za bolničko lečenje, ako nije drukčije određeno, za prvih 30 dana lečenja, ambulantno-polikliničke preglede (opšte i specijalističke), vađenje, lečenje i plombaranje zuba, kao i za lekove i sanitetski materijal ako nisu uračunati u druge usluge;

— 75% za neobavezne vakcinacije.

Crna Gora: — 20% za lečenje u stacionarnim zdravstvenim ustanovama od akutne tuberkuloze svih oblika, raka, leukemije i drugih malignih neoplazmi, za pomoć porodiljama u vezi s trudnoćom i porođajem u stacionarnim ustanovama, lečenje u stacionarnim zdravstvenim ustanovama deca od 1 do 3 godine života;

— 30% za pomoć porodiljama u vezi s trudnoćom i porođajem u njenom stanu, za lečenje deca do 7 godina starosti u svim zdravstvenim ustanovama od izlečivih i popravljivih urođenih ili stečenih nakaznosti;

— 50% za lečenje u opštim i specijalističkim bolnicama za vreme posle isteka 14 dana od započetog lečenja;

— 60% za lečenje u opštim i specijalističkim bolnicama za prvih 14 dana lečenja, ambulantno lečenje (opšte i specijalističko), uključujući i preglede u laboratoriji, kao i za lekove i druga lekovita sredstva i sanitetski materijal, ukoliko nisu obuhvaćeni cenom medicinske pomoći; i

— putne troškove u istom procentu u kojem se plaćaju i usluge medicinske pomoći u slučaju oboljenja opasnog po život ili ozlede kad je neophodna lekarska intervencija u bolnici.

PROŠIRENO OSIGURANJE

Prošireno zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača najpre je uvedeno u *Autonomnoj Pokrajini Vojvodini*, i to na celom području Pokrajine sa danom početka sprovođenja osnovnog osiguranja (1. VII 1960). Ovo osiguranje regulisano je odlukama narodnih odbora srezova, u skladu sa preporukom Pokrajinskog zavoda za narodno zdravlje. Prema tim odlukama, koje su skoro sve istovetne, osiguranicima su obezbeđeni u celini na teret fonda:

— pregled i lečenje deca od 1 do 3 godine starosti od bilo koje bolesti u svim zdravstvenim ustanovama;

— pregled i lečenje obolelih od tuberkuloze u svim ambulantno-polikliničkim ustanovama;

— pregled i lečenje obolelih od malignih neoplazmi (rak) i leukemija u svim ambulantno-polikliničkim ustanovama;

— pregled i lečenje (medicinska pomoć) trudnica, porodilja i babinjara u svim ambulantno-polikliničkim ustanovama, vanbolničkim ustanovama, vanbolničkim porodištima i u stanu porodilje; i

— lekovi-tuberkulostatici prepisani na recept od strane lekara javne zdravstvene službe.

Pored toga, obezbeđeno je korišćenje usluga uz neposredno plaćanje dela troškova u sledećim slučajevima:

— 10% za lečenje u stacionarnim zdravstvenim ustanovama od aktivne tuberkuloze svih oblika (republičkim zakonom određeno 30%);

— 50% za preglede i lečenje u ambulantno-polikliničkim ustanovama u svim slučajevima za koje ne postoje posebne odredbe, kao i za preglede i lečenje zuba i za ostale zubno-zdravstvene usluge, sem zubne protetike.

Za pokriće rashoda proširenog osiguranja, koji se finansiraju iz posebnog fonda (fond proširenog osiguranja), osiguranici su obavezni da plaćaju putem doprinosa, pored onoga što je određeno republičkim zakonom, još i 1% od katastarskog prihoda i 200 dinara po članu domaćinstva.

U toku 1961. nekoliko opština na području sresa Sombor uvelo je prošireno osiguranje, koje predstavlja dalje proširenje prava utvrđenih u smislu preporuka Pokrajinskog zavoda za narodno zdravlje. Interesantno je osiguranje u opštini Bezdan, koje obezbeđuje:

1) oslobođenje od participacije, utvrđene republičkim zakonom, za:

— lečenje u stacionarnim zdravstvenim ustanovama od svih oblika aktivne tuberkuloze (30%);

— pregled i lečenje u svim zdravstvenim ustanovama, sem u dispanzerima, u slučaju oboljenja od malignih neoplazmi i leukemije (50%);

— lečenje u svim zdravstvenim ustanovama izlečivih i popravljivih nakaznosti, urođenih ili stečenih (50%);

— medicinsku pomoć i negu za porodilje u vezi sa trudnoćom i porođajem u stanu porodilje ili u svim zdravstvenim ustanovama (30%);

— pregled i lečenje u ambulantno-polikliničkim i stacionarnim zdravstvenim ustanovama deca od 1 do 3 godine starosti (20%);

— pregled i lečenje u ambulantno-polikliničkim i stacionarnim zdravstvenim ustanovama deca od navršene 3 do navršene 15 godina starosti, učenika i studenata svih škola ukoliko nemaju pravo na besplatno lečenje po nekom drugom osnovu (50%);

2) korišćenje u celosti na teret fonda:

— lečenja u ambulantno-polikliničkim ustanovama svih oblika tuberkuloze;

— lekova za sve oblike aktivne tuberkuloze, rak i leukemiju;

— lečenja svih vrsta bolesti u ambulantno-polikliničkim ustanovama i savetovalištima;

— zubno-lekarskih usluga (vađenje, lečenje i plombaranje zuba), bez prava na zubna protetička sredstva;

— kućne posete lekara u selu i van sela, s tim što se za izlazak van sela plaćaju troškovi javnog saobraćaja, odnosno gde ne postoji javni saobraćaj plaća se po 500 dinara;

— medicinske pomoći pri porođaju ako je ovaj odobren na propisan način;

3) korišćenje uz obavezu neposrednog plaćanja 50% od cene:

— lečenja u stacionarnim zdravstvenim ustanovama po uputu od nadležne zdravstvene stanice;

— prevoza sanitetskim kolima u slučaju komplikacija na porođaju ili pobačaja, krvarenja, otvorenih preloma, kao i u svim ostalim slučajevima gde zdravstvene stanice ne mogu da ukažu potrebnu pomoć;

— protetičkih sredstava predviđenih radničkim osiguranjem;

— optičkih i ortopedskih sredstava predviđenih radničkim osiguranjem;

— medicinske pomoći u slučaju pobačaja kad on nije na propisan način odobren; i

— lekova u svim slučajevima za koje nema posebnih odredaba.

Za ovako prošireno osiguranje osiguranici plaćaju doprinose koji iznosi 2% od katastarskog prihoda i 200 dinara po članu domaćinstva.

Među odlukama narodnih odbora sa užeg područja Srbije, interesantna je odluka *Narodnog odbora grada Beograda* o proširenom zdravstvenom osiguranju, sa primenom od 1. januara 1961, koja obezbeđuje zdravstvenu zaštitu na nivou koji stoji negde na sredini između nivoa prava u *Autonomnoj Pokrajini Vojvodini* i nivoa utvrđenog odlukama narodnih odbora sa ostalog užeg područja Srbije.

Poljoprivredni proizvođači sa područja grada (sreza) Beograda imaju pravo da bez neposrednog plaćanja dela troškova koriste:

— lečenje u stacionarnim zdravstvenim ustanovama od aktivne tuberkuloze svih oblika;

— pregled i lečenje u svim zdravstvenim ustanovama u slučaju oboljenja od malignih neoplazmi i leukemije;

— lečenje u svim zdravstvenim ustanovama izlečivih i popravljivih nakaznosti, urođenih ili stečenih;

— medicinsku pomoć i negu za porodilje u vezi s trudnoćom i porođajem u stanu porodilje ili u zdravstvenim ustanovama;

— pregled i lečenje u ambulantno-polikliničkim i stacionarnim ustanovama deca od navršene 1 do navršene 15 godina;

— preglede i intervencije u ambulantama opšte prakse u svim slučajevima koji nisu obuhvaćeni osnovnim osiguranjem; i

— lekarske preglede i intervencije u svim specijalističkim zdravstvenim ustanovama u slučaju oboljenja od aktivne tuberkuloze svih oblika.

Pored toga, osiguranici imaju pravo da koriste usluge zdravstvenih ustanova uz neposredno plaćanje jednog dela cene, i to:

— 50% za preglede i intervencije u specijalističkim zdravstvenim ustanovama po uputu lekara opšte prakse, sem u slučaju aktivne tuberkuloze; za negu i lečenje zuba (pregled, vađenje i plombiranje) bez protetike, kao i za lečenje u bolnicama i vanbolničkim stacionarima za prvih 14 dana u svim slučajevima oboljenja koja nisu obuhvaćena osnovnim osiguranjem;

— 75% za lekove, lekarska sredstva i sanitetski materijal, izuzev zdravstvena pomagala, za lečenje od svih bolesti za koje troškovi u celini padaju na teret osnovnog i proširenog osiguranja.

Za pokriće rashoda za ovo osiguranje poljoprivredni proizvođači plaćaju 4% od dohotka po katastru i 250 dinara po članu domaćinstva.

Odlukom *Narodnog odbora opštine Han Pijesak*, koja je jedina do kraja 1961. na području Bosne i Hercegovine uvela prošireno osiguranje (primenjuje se od 1. aprila 1961), poljoprivrednim proizvođačima je obezbeđeno da bez neposrednog plaćanja dela cene zdravstvenih usluga koriste: ambulantno-polikliničke, bolničke i kliničke usluge i lekove za sve vrste bolesti. Za pokriće rashoda propisan je doprinos u iznosu od 5% od dohotka po katastru i 500 dinara po članu domaćinstva.

Sistem proširenog zdravstvenog osiguranja na određenim užim područjima je raznolik po nivou i obimu zaštite, kao i po broju različito regulisanih slučajeva, tako da su preciznija poređenja otežana. To uzrokuje izvesne teškoće pri utvrđivanju prava, s obzirom na razne situacije u koje osigurana lica dolaze i neophodne obračunske i druge poslove do konačne realizacije prava i obaveza. Ovo naročito važi za osiguranike koji žive na jednom, a zdravstvenu zaštitu koriste na drugom području (opština, srez, republika) na kome važi drugi režim prava i obaveza iz osnovnog i proširenog osiguranja.

FINANSIRANJE

Sredstva za pokriće rashoda zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača koji se finansiraju iz fondova, obezbeđuju se: doprinosom poljoprivrednih proizvođača u određenom procentu na dohodak od poljoprivrede, koji plaćaju sva lica koja imaju porezu podložan dohodak od poljoprivrede; doprinosom u fiksnom iznosu po članu domaćinstva, koji se plaća za svako lice osigurano po propisima o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača; doprinosom iz budžeta opština i srezova, kao i narodnih republika, koji se utvrđuju u određenom procentu od ukupnih rashoda, ili u visini rashoda za određene vidove zaštite, ili kombinovano.

Doprinosi se utvrđuju zakonom narodne republike — za rashode za osnovno zdravstveno osiguranje, odnosno odlukom narodnog odbora — za rashode za prošireno zdravstveno osiguranje. U pojedinim narodnim republikama doprinosi su različiti. (Tabela 1).

Narodna Republika Slovenija, zbog viškova rashoda nad prihodima koji su se pokazali u devetomesečnom bilansu (januar—septembar 1961), povišila je doprinos iz dohotka za još 2,7%, koji će se preko raspodele sredstava republičkog fonda reosiguranja preliti u sreske fondove u srazmeri sa njihovim manjkovima.

Finansijsko poslovanje fondova osnovnog zdravstvenog osiguranja u 1961. završeno je sa viškom rashoda nad ostvarenim prihodima u svim republikama, izuzev u Srbiji, jer doprinosi nisu u celini naplaćeni. (Tabela 2.)

TABELA 1 — DOPRINOSI ZA OSNOVNO ZDRAVSTVENO OSIGURANJE POLJOPRIVREDNIH PROIZVOĐAČA PO REPUBLIKAMA U 1961.

Narodna republika	Doprinos iz dohotka (u %)	Doprinos po članu domaćinstva (u din.)	Doprinos iz budžeta
Srbija	2	250	Opštine: 100% rashoda za vakcinacije, dezinfekcije, dezinsekcije, deratizacije i za dispanzerske usluge, 15% rashoda za TBC. Republika: 100% rashoda za duševna oboljenja i fluorografska snimanja.
Hrvatska	5	700	Opštine: 85% svih rashoda koji terete fond, sem za duševne bolesti Republika: 85% troškova za duševna oboljenja.
Slovenija	4	1.200	Prema Društvenom planu Republike.
Bosna i Hercegovina	2,5	100	Najmanje 50% rashoda osnovnog osiguranja.
Makedonija	5	200	Najmanje 1/3 svih rashoda osnovnog osiguranja;
Crna Gora	5	350	Opštine: 100% rashoda za zarazne bolesti, obavezne vakcinacije, dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije, TBC, rak, leukemiju i sl. i za dispanzerske usluge, 30% rashoda lečenja TBC za lica starija od 18 godina. Republika: 100% za fluorografisanja i duševne bolesti kad je bolesnik opasan po život drugih.

TABELA 2 — PRIHODI I RASHODI FONDOVA OSNOVNOG ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA POLJOPRIVREDNIH PROIZVOĐAČA PO REPUBLIKAMA U 1961.

(U milionima din.)

	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Iznos razrezanog doprinosa	5.211,4	6.611,6	1.668,5	1.864,9	1.529,0	319,0
od osiguranika	3.927,1	3.834,0	1.228,0	912,9	999,2	235,1
iz budžeta	1.284,3	2.777,6	440,5	952,0	529,8	83,9
Naplaćeni doprinos*	3.515,7	4.163,7	1.581,2	1.447,1	724,1	195,2
od osiguranika	3.221,9	3.083,8	1.140,5	893,5	620,3	146,9
iz budžeta	287,3	957,8	440,5	460,3	103,1	48,4
Izdvajanja iz doprinosa	159,0	168,9	—	115,4	49,5	7,3
za reosiguranje	—	138,1	—	115,4	49,5	—
za rezervu	159,0	30,8	—	—	—	7,3
Čist prihod	3.356,7	4.100,9	1.581,2	1.333,7	713,9	187,9
Rashodi za realizaciju prava	3.039,3	4.612,7	2.206,6	1.824,2	730,7	251,0
Višak**	543,5	182,7	—	10,1	65,0	—
Manjak**	226,1	694,5	625,5	502,6	81,8	63,1
Konačan bilans (višak + manjak—)	+317,4	—511,8	—625,5	—492,5	—16,8	—63,1

* Uključujući i kamate na uložena sredstva.

** Višak predstavlja pozitivan saldo u srezovima koji su imali suficit, a manjak negativan saldo u srezovima koji su imali deficit u okviru narodne republike.

Podaci: Savezni zavod za socijalno osiguranje.

Razlika između prihoda i rashoda u fondovima zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača postoji i kod proširenog osiguranja. U Srbiji i Bosni i Hercegovini ostvareni prihodi su veći od izvršenih rashoda, dok u Hrvatskoj i Sloveniji rashodi premašuju prihode. (Tabela 3.)

TABELA 3 — PRIHODI I RASHODI FONDOVA PROŠIRENOG ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA POLJOPRIVREDNIH PROIZVOĐAČA PO REPUBLIKAMA U 1961.

(U hiljadama din.)

Narodna republika	Prihodi	Rashodi	Višak*	Manjak*
Srbija	1.265.683	860.493	411.825	6.634
Hrvatska	21.731	22.239	—	508
Slovenija	79.214	84.835	8.666	14.286
Bosna i Hercegovina	2.752	1.694	1.058	—

* Vidi odgovarajuću napomenu uz tabelu 2.

Podaci: Savezni zavod za socijalno osiguranje.

Razlika između prihoda i rashoda u fondovima zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača, kako za osnovno, tako i za prošireno osiguranje, pokazuje da doprinos nije određen niti naplaćen u skladu sa obimom i intenzitetom korišćenja prava iz zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača.

Ostvarenje prihoda od doprinosa koji plaćaju poljoprivredni proizvođači uspešnije je od ostvarenja prihoda

od doprinosa iz budžeta. S druge strane, ostvarenje prihoda od doprinosa poljoprivrednih proizvođača nije u skladu sa ostvarenjem prihoda od poreza na dohodak od poljoprivrede, iako stepen ostvarenja (procent naplate od razreza) treba da bude istovetan. Razlika pokazuje da neki narodni odbori neblagovremeno i nepotpuno izvršavaju svoje obaveze prema fondovima zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača, tj. da deo sredstava doprinosa koji treba da uplate u ove fondove koriste kao svoja sredstva za druge namene.

IZVOR: Zakon o ustanovljenju zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača (»Službeni list FNRJ«, 27/59); Zakon o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača NR Srbije (»Službeni glasnik NRS«, 7/60); Zakon o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača NR Hrvatske (»Narodne novine«, 24/60, i 52/61); Zakon o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača NR Slovenije (»Uradni list LRS«, 38/59, i 30/61); Zakon o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača NR Bosne i Hercegovine (»Službeni list NR B i H«, 9/60); Zakon o zdravstvenom osiguranju NR Makedonije (»Službeni vesnik na NRM«, 15/60); Zakon o zdravstvenom osiguranju poljoprivrednih proizvođača NR Crne Gore (»Službeni list NR CG«, 21/60); Odluka o proširenju zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača na području Narodnog odbora Beograda (»Beogradske novine«, 4/61).

M. Ž.

CENTRI ZA SOCIJALNI RAD

Odbor za socijalnu politiku i narodno zdravlje Saveznog veća i Odbor za pitanja rada i socijalnog osiguranja Veća proizvođača Savezne narodne skupštine doneli su 24. februara 1961. Preporuku narodnim odborima o formiranju centara za socijalni rad kao samostalnih stručnih službi za poslove socijalne zaštite.

U nekim opštinama, a naročito u industrijski razvijenim centrima i velikim gradovima, još 1956. organizovani su centri za socijalni rad, sa zadatkom da rešavaju probleme iz oblasti socijalne zaštite, pružajući na taj način pomoć narodnim odborima koji nisu bili osposobljeni da sami uspešno rešavaju mnogobrojne socijalne probleme i zadatke koje im propisuje zakonodavstvo.

Centri za socijalni rad organizovani ranijih godina imali su u početku uglavnom karakter dijagnostičkih ustanova (često su preuzeli i takve stručne poslove za koje nisu bili osposobljeni, npr. terapiju neuropsihijatrijskih slučajeva, itd.). Što im je otežavalo da uspešno rešavaju mnoge primarne socijalne probleme pojedinaca, porodica, pa i čitavih kategorija građana na području komune, a dovelo je, pored toga, i do velikih razlika u shvatanjima o profilu i karakteru ovih ustanova.

O organizaciji centara za socijalni rad i delokrugu njihovog rada, pošto nisu postojali propisi koji regulišu status ovih ustanova, vođene su u 1959. i 1960. diskusije u Jugoslovenskom nacionalnom odboru za socijalni rad, u Odboru za socijalnu politiku i narodno zdravlje Saveznog izvršnog veća, kao i u Sekretarijatu Saveznog izvršnog veća za socijalnu politiku i komunalna pitanja. U diskusijama u ovim forumima odlučeno je da se predloži da nadležni odbori Savezne narodne skupštine donesu preporuku narodnim odborima o formiranju i radu centara za socijalni rad.

ULOGA I ZADACI CENTARA. Preporuka skupštinskih odbora o formiranju i radu centara odredila je zadatke ovih ustanova u oblasti socijalne zaštite i naročito istakla njihov društveni karakter i ulogu u pripremanju programa razvoja socijalne zaštite i podizanja društvenog standarda na području komune.

Prema Preporuci, centri imaju sledeće zadatke:

»1. Centri vrše analize socijalnih problema u okviru komuna, otkrivaju uzroke njihovog nastajanja, predlažu nadležnim organima preduzimanje mera za njihovo rešavanje i uklanjanje kao i donošenje zakonskih i drugih akata. U vezi s tim predlažu osnivanje ustanova službi i preduzimanje konkretnih akcija. Centri sarađuju sa odgovarajućim faktorima u pripremanju programa razvoja socijalne zaštite i podizanja društvenog standarda u komuni.

2. Važan zadatak u rešavanju problema socijalne zaštite su poslovi centra iz oblasti starateljstva. Centri treba da preuzmu stručne poslove iz oblasti starateljstva koje prema važećim zakonskim i drugim propisima vrše organi uprave opštinskih narodnih odbora, sem donošenja upravnih akata. Centri treba da sarađuju sa tim organima u utvrđivanju činjeničnog stanja i da im daju predloge i mišljenja u pogledu donošenja upravnih akata. Oni naročito treba da rade na rešavanju onih socijalnih problema čije je rešavanje stavljeno u delokrug organa starateljstva u vezi sa sprovođenjem Krivičnog zakonika i Zakona o krivičnom postupku. Opštinski narodni odbori treba da u okviru važećih propisa odrede koje će stručne poslove iz oblasti starateljstva vršiti centri za socijalni rad.

3. Centri rade na rešavanju drugih socijalnih problema, za zaštitu pojedinih kategorija građana i na individualnom rešavanju problema pojedinaca (stari, defektni, alkoholičari i dr.) kojima je potrebna posebna pomoć.

4. Kao stručna služba na teritoriji komune, centri sarađuju sa mesnim i stambenim zajednicama, radničkim savetima, školama, zdravstvenim ustanovama, društvenim organizacijama, sarađuju sa socijalnim radnicima u privrednim organizacijama i ustanovama, da bi im pomogli da razviju delatnost na socijalnom polju i reše svoje konkretne socijalne slučajeve.

Centrima upravljaju upravni odbor i upravnik. Upravni odbor se obično sastoji od 9 ili 11 članova, od čega jedan broj imenuje savet za socijalnu zaštitu narodnog odbora opštine, a jedan broj bira kolektiv iz svoje sredine. Upravnik je član upravnog odbora po svome položaju.

Upravni odbor vrši sve poslove koji obično spadaju u nadležnost organa društvenog upravljanja u drugim službama i institucijama.

Osnivanje i rad centara u 1961. Posle donošenja Preporuke narodni odbori ubrzali su osnivanje centara za socijalni rad. Početkom decembra 1961. bilo je formirano, ili je bilo u fazi formiranja, 90 centara za socijalni rad.

Većina centara osnovani su kao samostalne ustanove, na principima društvenog upravljanja. Takvi centri se i finansiraju kao samostalne ustanove. Međutim, izvestan broj centara osnovani su kao budžetske ustanove.

Obim poslova koje vrše dosad osnovani centri, kao posebne stručne službe, vrlo je različit, što zavisi od kadrovskih i drugih mogućnosti. Prilikom donošenja odluka o osnivanju centara za socijalni rad narodni odbori odlučuju da li će sve ili samo pojedine upravne poslove iz oblasti socijalne zaštite preneti na centar. Ima, na primer, narodnih odbora koji su sve upravne poslove iz oblasti socijalne zaštite, izuzev poslova boračke zaštite i zaštite ratnih vojnih invalida, preneli na centre za socijalni rad, dok su drugi odbori preneli samo one stručne poslove koji prethode donošenju raznih upravnih akata u oblasti socijalne zaštite, a naročito u oblasti porodičnog zakonodavstva i pri rešavanju raznih socijalnih problema koji nastaju u vezi sa sprovođenjem Krivičnog zakonika i Zakona o krivičnom postupku.

Centri za socijalni rad radili su u 1961. naročito na zadacima čije rešavanje zahteva šire učesće i angažovanje raznih faktora, kao što su: zapošljavanje defektnih i drugih lica sa umanjenom radnom sposobnošću; evidencija i kategorizacija dece sa psihofizičkim oštećenjima; prihvatanje

dece i omladine iz zavoda za vaspitno zapuštenu omladinu; savetovanje sa roditeljima, staraocima i usvojiocima pri rešavanju pojedinih slučajeva vaspitno zapuštene dece i omladine; dodeljivanje i ukidanje jednokratnih i stalnih pomoći socijalno nezbrinutim licima, žrtvama fašizma, kao i deci palih boraca; suzbijanje društveno negativnih pojava, i dr.

U oblasti starateljstva centri za socijalni rad angažovali su se da se nezbrinuta i ostala lica pod starateljstvom kojima na drugi način nije bilo moguće obezbediti lečenje, vaspitanje i školovanje, upute u bolnice, internate, lečilišta itd.; vršili su nadzor nad radom staralaca i preduzimali radnje koje zahtevaju interesi lica pod starateljstvom; i dr.

Dosadašnji rezultati rada centara za socijalni rad potvrdili su značaj ovih institucija kao nosilaca stručnih poslova iz oblasti socijalne zaštite u kmuni. Centri su doprineli da se socijalni problemi rešavaju organizovanije, da se uoči društveni aspekt socijalne problematike na području komune, kao i da se u rešavanju ovih problema ostvari saradnja društveno-političkih organizacija, organa samoupravljanja i pojedinaca.

IZVOR: Preporuka o formiranju centara za socijalni rad kao samostalnih stručnih službi za poslove socijalne zaštite, »Sl. list FNRJ«, 11/61. i Dokumentacija Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za socijalnu politiku i komunalna pitanja.

LJ. P.

CENTRI ZA SOCIJALNI RAD

Osnovna preporuka o formiranju centara za socijalni rad kao samostalnih stručnih službi za poslove socijalne zaštite, »Sl. list FNRJ«, 11/61. i Dokumentacija Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za socijalnu politiku i komunalna pitanja.

U oblasti starateljstva centri za socijalni rad angažovali su se da se nezbrinuta i ostala lica pod starateljstvom kojima na drugi način nije bilo moguće obezbediti lečenje, vaspitanje i školovanje, upute u bolnice, internate, lečilišta itd.; vršili su nadzor nad radom staralaca i preduzimali radnje koje zahtevaju interesi lica pod starateljstvom; i dr.

Dosadašnji rezultati rada centara za socijalni rad potvrdili su značaj ovih institucija kao nosilaca stručnih poslova iz oblasti socijalne zaštite u kmuni. Centri su doprineli da se socijalni problemi rešavaju organizovanije, da se uoči društveni aspekt socijalne problematike na području komune, kao i da se u rešavanju ovih problema ostvari saradnja društveno-političkih organizacija, organa samoupravljanja i pojedinaca.

IZVOR: Preporuka o formiranju centara za socijalni rad kao samostalnih stručnih službi za poslove socijalne zaštite, »Sl. list FNRJ«, 11/61. i Dokumentacija Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za socijalnu politiku i komunalna pitanja.

IZVOR: Preporuka o formiranju centara za socijalni rad kao samostalnih stručnih službi za poslove socijalne zaštite, »Sl. list FNRJ«, 11/61. i Dokumentacija Sekretarijata Saveznog izvršnog veća za socijalnu politiku i komunalna pitanja.

POSETA PREDSEDNIKA TITA UJEDINJENOJ ARAPSKOJ REPUBLICI

Na poziv predsednika Gamala Abdela Namera, predsednik Republike Josip Broz Tito sa suprugom boravio je u Ujedinjenoj Arapskoj Republici od 4. do 15. i od 18. do 21. februara 1962. Predsednik Tito je za vreme svog boravka u Ujedinjenoj Arapskoj Republici posetio Asuansku branu, Luksor i Abu Simbel, kao i obalu Crvenog mora. U pratnji predsednika Tita nalazili su se Miroslav Krleža, Rato Dugonjić, Bogdan Crnobrnja, Josip Đerđa i Miloš Šumonja.

Predsednik Tito i predsednik Naser su prilikom posete razmenili gledišta o raznim pitanjima od interesa za dve zemlje, kao i za ostale neangažovane zemlje, a naročito razvoj međunarodne situacije posle trojnog sastanka u Kairu od 18. novembra 1961,¹ i ulogu koju su posle Beogradске konferencije odigrale neangažovane zemlje u pravcu smanjenja zategnutosti i učvršćenja svetskog mira. Na kraju posete izdato je zajedničko saopštenje.

U svojim razgovorima dva predsednika su razmotrili noviji razvoj alžirskog pitanja. »Ponovo izražavajući svoju punu podršku legitimnim pravima alžirskog naroda na nezavisnost i teritorijalni integritet — kaže se u zajedničkom saopštenju — dva šefa država izražavaju svoju podršku merama koje alžirski narod i alžirska vlada smatraju pogodnim za ostvarenje njihovih aspiracija.«

¹ Vidi: »Sastanak predsednika Tita, Namera i Nehrua u Kairu«, »Jug. pregled«, novembar 1961, str. 488 (76).

POSETA PREDSEDNIKA TITA SUDANU

Na poziv predsednika Vrhovnog vojnog saveta Sudana Ibrahima Abuda, predsednik Tito boravio je u Sudanu od 15. do 18. februara 1962. U pratnji predsednika Tita nalazili su se Miroslav Krleža, Rato Dugonjić, Bogdan Crnobrnja, Josip Đerđa i Miloš Šumonja.

Na završetku posete izdato je zajedničko saopštenje u kome se konstatuje da je predsednik Tito bio toplo primljen za vreme boravka u Kartumu i da je posetio neke ustanove i znamenitosti Sudana.

U toku boravka u Sudanu predsednik Tito je vodio prijateljske i plodne razgovore sa predsednikom Abudom kako o međunarodnim problemima, tako i o odnosima između dve zemlje. »Oba predsednika — kaže se u zajedničkom saopštenju — koristili su priliku da izvrše svestranu razmenu mišljenja o mnogim problemima od zajedničkog

Predsednik Tito i predsednik Naser su »u istom duhu razmatrali situaciju u raznim drugim delovima sveta, kao što je Zapadni Irijan, gde se pojavljuju krize i sukobi zbog upornosti politike kolonijalista koji pokušavaju da spreče neizbežnu emancipaciju zavisnih naroda«.

Dva predsednika su isto tako razmatrali pokušaje nekih sila da se suprotstave slobodnoj politici koju su usvojile vanblokovske zemlje.

»Dva predsednika su — kaže se dalje u zajedničkom saopštenju — razmatrali nove tendencije u međunarodnom ekonomskom životu, gde stvaranje ekskluzivnih ekonomskih grupacija preči da nanese štetu ekonomskoj saradnji i međunarodnoj trgovini, da ozbiljno pogodi ekonomske interese zemalja u razvoju, kao i svih drugih zemalja koje nisu uključene u takve grupacije. U vezi s tim, oni smatraju da su pogođene zemlje zainteresovane i obavezne da pronađu puteve i načine da zaštite svoje legitimne interese obezbeđenjem normalne ekonomske saradnje i trgovine između svih zemalja putem eliminisanja veštačkih barijera i prepreka. Istovremeno, oni su istakli značaj daljeg povećanja ekonomske saradnje među pogođenim zemljama, uvereni da će one na taj način doprineti sprečavanju negativnog razvoja u svetskim ekonomskim odnosima.«

Predsednici Tito i Naser su takođe razmotrili pitanje razoružanja i napore za njegovo rešenje. »U tom pogledu — kaže se u zajedničkom saopštenju — dva predsednika su takođe diskutovali o pitanju predstojeće konferencije o razoružanju, predviđene za 14. mart u Ženevi.«

Dva predsednika su, najzad, razmotrili i razvoj bilateralnih odnosa na svim poljima, »kao i mere koje će obezbediti stalni razvitak tih odnosa na način koji pruža obostrane koristi u najvećoj meri.«

Na kraju saopštenja se konstatuje da su razgovori dva predsednika održani »u duhu međusobnog razumevanja i srdačnosti, koji odražavaju duboko prijateljstvo i plodnu saradnju koji postoje između dve zemlje.« Predsednik Tito je uputio poziv predsedniku Naseru da poseti Jugoslaviju, što je predsednik Naser prihvatio.

IZVOR: »Borba« od 4. do 22. februara 1962.

interesa i da razmotre razvoj međunarodne situacije posle Konferencije šefova država i vlada neangažovanih zemalja prošle godine u Beogradu.«

»Dva predsednika su konstatovali sa zadovoljstvom — kaže se dalje u zajedničkom saopštenju — da među njima vlada saglasnost u pogledu procene međunarodne situacije. Oni su takođe izrazili svoje čvrsto uverenje da ubrzanje procesa dekolonizacije i emancipacije u Africi bitno doprinosi poboljšanju međunarodne situacije.«

Predsednici Tito i Abud razmotrili su međusobne odnose Jugoslavije i Sudana, te su »izrazili svoje zadovoljstvo u pogledu ostvarenih dostignuća na ekonomskom, kulturnom i tehničkom polju; istovremeno, oni su utvrdili da postoje dalje mogućnosti za proširenje saradnje između dve zemlje i sporazumeli su se o načinu ostvarenja projekata saradnje.«

Na kraju zajedničkog saopštenja se konstatuje da je predsednik Abud sa zadovoljstvom prihvatio poziv predsednika Tita da poseti Jugoslaviju.

IZVOR: »Borba« od 15. do 19. februara 1962.

B. P.

DIPLOMATSKO-KONZULARNA PREDSTAVNIŠTVA

Jugoslavija održava diplomatske i konzularne odnose sa 79 država. U 52 države postoje jugoslovenske ambasade, u 6 poslanstva, u 3 generalni konzulati (bez diplomatskih predstavništava), a u jednoj državi počasni konzulat. Sa još 17 država su uspostavljeni diplomatski odnosi, ali u njima nema stalnih diplomatskih predstavništava, već su akreditovani diplomatski predstavnici Jugoslavije u drugim državama.

Pored ovoga, Jugoslavija ima stalne misije pri Organizaciji Ujedinjenih nacija u Njujorku i Ženevi, stalnu delegaciju pri Organizaciji za evropsku ekonomsku saradnju u Parizu, Vojnu misiju pri Savezničkom kontrolnom savetu u Nemačkoj u Berlinu, 25 karijernih konzulata i 12 počasnih konzulata, računajući i konzulate u državama u kojima nema diplomatskih predstavništava.

U toku 1961. Jugoslavija je uspostavila diplomatske odnose sa Senegalom, Tanganjikom, Nigerijom i Sirijskom Arapskom Republikom i priznala je Privremenu vladu Alžira, a 2 poslanstva su podignuta na stepen ambasada.¹

PREDSTAVNIŠTVA JUGOSLAVIJE

U INOSTRANSTVU²

ALBANIJA

TIRANA — Poslanstvo. Otpisnik poslova a. i. Gojko Zdujić od 6. marta 1961.

ARGENTINA

BUENOS AIRES — Ambasada. Ambasador Lazar Latinović od 8. februara 1961.

ROSARIO — Počasni konzulat. Počasni konzul Branko Rubeša od 10. oktobra 1954.

ROQUEE SEANZ — Počasni konzulat. Počasni konzul Josip Carić-Petrović od 21. septembra 1959.

AUSTRALIJA

SIDNEY — Generalni konzulat. Generalni konzul Dejan Popović od 28. februara 1962.

AUSTRIJA

BEČ — Ambasada. Ambasador Ivo Sarajčić od 16. septembra 1960.

CELOVEC — Generalni konzulat. Generalni konzul Boris Trampuš od 27. februara 1958.

GRAC — Generalni konzulat. Generalni konzul Miloš Morača od 5. avgusta 1960.

AVGANISTAN

KABUL — Ambasada. Ambasador Petar Ivković od 20. marta 1960.

BELGIJA

BRISEL — Ambasada. Ambasador Vjekoslav Prpić od 10. decembra 1958.

BOLIVIJA

LA PAZ — Poslanstvo. Poslanik Faust Ljuba od 26. februara 1959. sa sedištem u Santiago de Čileu, Čile.

¹ Vidi: »Diplomatsko-konzularna predstavništva«, »Jug. pregled«, brojevi: 2/57, 7/57, 2/58, 3/59, 2/60. i 2/61.

² Sa stanjem 28. februara 1962. Datum u imena diplomatskih predstavnika označavaju datum predaje akreditivnih pisama (kod otpravnika poslova *ad interim* datum preuzimanja dužnosti), a uz imena konzularnih predstavnika datum izdavanja patentnih pisama.

Gde datum nije naznačen akreditivni odnosno patentna pisma još nisu predati.

Kod zemalja gde diplomatski odnosno konzularni predstavnici još nisu naznačeni naznačeni su samo sedišta i rang predstavništva.

LA PAZ — Počasni konzulat. Počasni konzul Srećko Sasunić od 1. juna 1955.

COCHABAMBA — Počasni konzulat. Počasni konzul Luka Lavčević od 10. maja 1957.

BRAZIL

RIO DE JANEIRO — Ambasada. Ambasador Marijan Brišić od 18. avgusta 1961.

SAO PAULO — Generalni konzulat. Generalni konzul Branko Grubić od 8. jula 1958.

BUGARSKA

SOFIJA — Ambasada. Ambasador Radoš Jovanović od 22. juna 1957.

BURMA

RANGUN — Ambasada. Ambasador Mirko Milutinović.

CEJLON

KOLOMBO — Ambasada. Ambasador Ante Rukavina od 8. aprila 1960.

ČEHOSLOVAČKA

PRAG — Ambasada. Ambasador Nikola Vujanović od 15. novembra 1961.

BRATISLAVA — Generalni konzulat. Generalni konzul Pero Žarković od 12. maja 1960.

ČILE

SANTIAGO DE ČILE — Ambasada. Ambasador Faust Ljuba od 8. novembra 1958.

VALPARAISO — Počasni konzulat. Počasni konzul Ivan Razmilić od 1. juna 1955.

PUNTA ARENAS — Počasni konzulat. Počasni konzul Petar Marangunović od 22. jula 1955.

ANTOFAGASTA — Počasni konzulat. Počasni konzul Petar Radmilović od 12. septembra 1955.

DANSKA

KOPENHAGEN — Ambasada. Ambasador Lazar Lilić.

EKVADOR

KITO — Poslanstvo. Poslanik Faust Ljuba od 12. marta 1959. sa sedištem u Santiago de Čileu, Čile.

KITO — Počasni konzulat. Počasni konzul Robert Bartus od 23. januara 1957.

ETIOPIJA

ADIS ABEBA — Ambasada. Ambasador Viktor Repić od 23. oktobra 1959.

FINSKA

HELSINKI — Ambasada. Ambasador Drago Govorušić od 5. oktobra 1959.

FRANCUSKA

PARIZ — Ambasada. Ambasador Darko Černej od 21. maja 1960.

STRASBURG — Generalni konzulat. Generalni konzul Franz Žugel od 20. jula 1960.

MARSELJ — Generalni konzulat. Generalni konzul Tode Vardžiski od 25. marta 1960.

GANA

AKRA — Ambasada. Ambasador Zvonko Perišić od 20. oktobra 1960.

GRČKA

ATINA — Ambasada. Ambasador Peko Dapčević od 29. septembra 1961.

SOLUN — Generalni konzulat. Generalni konzul Živan Stojanović od 6. septembra 1960.

GVINEJA

KONAKRI — Ambasada. Ambasador Ilija Topaloški od 25. oktobra 1960.

HOLANDIJA

HAG — Ambasada. Ambasador Zdenko Štambuk od 7. novembra 1961.

HONDURAS

TEGUCIGALPA — Poslanstvo. Poslanik Gustav Vlahov sa sedištem u Meksiko Sitiju, Meksiko.

INDIJA

NJU DELHI — Ambasada. Ambasador Dušan Kveder od 25. jula 1958.

BOMBAJ — Generalni konzulat. Generalni konzul Rafo Ivančević od 28. aprila 1960.

KALKUTA — Generalni konzulat. Generalni konzul Branko Japundžić od 27. avgusta 1961.

INDONEZIJA

DŽAKARTA — Ambasada. Ambasador Aleš Bebler od 14. avgusta 1961.

IRAK

BAGDAD — Ambasada. Ambasador Franc Primožić od 14. oktobra 1961.

IRAN

TEHERAN — Ambasada. Ambasador Gojko Žarković od 1. novembra 1961.

ISLAND

REJKJAVIK — Poslanstvo. Poslanik Dušan Blagojević od 18. novembra 1960, sa sedištem u Oslu, Norveška.

ITALIJA

RIM — Ambasada. Ambasador Mihajlo Javorski od 15. januara 1959.

MILANO — Generalni konzulat. Generalni konzul Vjekoslav Cvrle od 4. januara 1960.

TRST — Generalni konzulat. Generalni konzul Žiga Vodušek od 12. juna 1958.

IZRAEL

TEL AVIV — Poslanstvo. Poslanik Jože Zemljak od 19. decembra 1960.

HAIFA — Počasni konzulat. Počasni konzul Viktor Štark od 29. aprila 1957.

JAPAN

TOKIO — Ambasada. Ambasador Franc Kos od 16. decembra 1958.

JEMEN

SANA — Poslanstvo. Poslanik Jože Brilej sa sedištem u Kairu, UAR.

JORDAN

AMAN — Poslanstvo. Poslanik Vlado Maleski od 12. maja 1959, sa sedištem u Bejrutu, Liban.

JUŽNOAFRIČKA UNIJA

JOHANNESBURG — Generalni konzulat. Žeran generalnog konzulata Mita Jovanović od 15. jula 1961.

KAMBODŽA

PNOM PENH — Ambasada. Ambasador Berislav Žulj od 6. novembra 1961.

KANADA

OTAVA — Ambasada. Ambasador Dimče Belovski od 9. novembra 1961.

TORONTO — Generalni konzulat. Generalni konzul Slavko Odić od 3. decembra 1959.

KINA

PEKING — Ambasada. Otpravnik poslova Aleksandar Šokorac od 1. marta 1960.

KIPAR

NIKOZIJA — Ambasada. Otpravnik poslova Marko Vujačić od 18. septembra 1960.

KONGO

LEOPOLDVIL — Ambasada. Otpravnik poslova Ljubo Hrnjak od 25. novembra 1961.

KOSTARIKA

SAN HOZE — Poslanstvo. Poslanik Gustav Vlahov sa sedištem u Meksiko Šitiju, Meksiko.

KUBA

HAVANA — Ambasada. Ambasador Boško Vidaković od 2. novembra 1961.

LIBAN

BEJRUT — Ambasada. Ambasador Vlado Maleski od 24. marta 1961.

LIBIJA

TRIPOLI — Poslanstvo. Poslanik Jovan Vukmanović od 16. januara 1961.

LIBERIJA

MONROVIA — Ambasada. Ambasador Zvonko Perišić od 7. ebrua 1961, sa sedištem u Akri, Gana.

LUKSEMBURG

LUKSEMBURG — Poslanstvo. Poslanik Vjekoslav Prpić od 20. januara 1958, sa sedištem u Brislu, Belgija.

LUKSEMBURG — Počasni konzulat. Počasni konzul Paul Beghin od 27. januara 1960.

MAROKO

RABAT — Ambasada. Ambasador Slavoljub Petrović od 8. novembra 1961.

MAĐARSKA

BUDIMPEŠTA — Ambasada. Ambasador Mirko Tepavac od 15. marta 1960.

MALI

BAMAKO — Ambasada. Ambasador Vojo Daković od 16. marta 1961.

MEKSIKO

MEKSIKO SITI — Ambasada. Ambasador Gustav Vlahov od 22. decembra 1961.

MONGOLIJA

ULAN BATOR — Ambasada. Ambasador Cvijetin Mijatović od 10. januara 1961, sa sedištem u Moskvi, SSSR.

NEMAČKA DEMOKRATSKA REPUBLIKA

Berlin — Poslanstvo. Poslanik Đura Jović od 13. oktobra 1961.

NEPAL

KATHMANDU — Poslanstvo. Poslanik Dušan Kveder od 15. novembra 1959, sa sedištem u Nju Delhiju, Indija.

NIGERIJA

LAGOS — Ambasada. Otpravnik poslova Anto Topali od 24. novembra 1961.

NORVEŠKA

OSLO — Ambasada. Ambasador Dušan Blagojević od 27. septembra 1960.

NOVI ZELAND

VELINGTON — Generalni konzulat. Generalni konzul Aleksa Đomparin od 2. oktobra 1961.

PAKISTAN

KARAČI — Ambasada. Ambasador Nikola Milićević od 18. novembra 1961.

PANAMA

PANAMA — Poslanstvo.

PARAGVAJ

ASUNSION — Poslanstvo. Poslanik Lazar Latinović sa sedištem u Buenos Airesu, Argentina.

PERU

LIMA — Počasni konzulat. Počasni konzul Ivan Martinčić od 23. januara 1961.

POLJSKA

VARŠAVA — Ambasada. Ambasador France Hočevar od 3. septembra 1959.

RUMUNIJA

BUKUREŠT — Ambasada. Ambasador Arso Milatović od 2. marta 1960.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

MOSKVA — Ambasada. Ambasador Cvijetin Mijatović od 3. oktobra 1961.

SAVEZNA REPUBLIKA NEMAČKA

Diplomatski odnosi prekinuti od 19. oktobra 1957.

Švedska zastupa interese FNRJ.

HAMBURG — Generalni konzulat. Generalni konzul Slavko Janković od 11. januara 1962.

MINHEN — Generalni konzulat. Generalni konzul Slobodan Krstić od 25. januara 1961.

SENEGAL

DAKAR — Ambasada. Otpravnik poslova Marko Drobac od 2. oktobra 1961.

SIRIJSKA ARAPSKA REPUBLIKA

DAMASK — Ambasada. Otpravnik poslova a. i. Velimir Mijović.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

VAŠINGTON — Ambasada. Ambasador Marko Nikezić od 27. oktobra 1958.

NJUJORK — Generalni konzulat. Generalni konzul Bogoljub Popović od 18. aprila 1960.

ČIKAGO — Generalni konzulat. Generalni konzul Vladeta Selić od 11. oktobra 1961.

SAN FRANCISCO — Generalni konzulat.

PITSBURG — Generalni konzulat. Generalni konzul Petar Šegvić od 28. februara 1962.

SOMALIJA

MOGADIŠO — Ambasada.

SUDAN

KARTUM — Ambasada. Ambasador Živadin Simić od 12. januara 1959.

ŠVAJCARSKA

BERN — Ambasada. Ambasador Sloven Smoljaka od 15. novembra 1958.

ŽENEVA — Generalni konzulat. Generalni konzul Danica Kabiljo od 16. jula 1961.

CIRIH — Generalni konzulat. Generalni konzul Stanko Milovanović od 16. jula 1961.

ŠVEDSKA

ŠTOKHOLM — Ambasada. Ambasador Jovan Kapičić od 22. marta 1960.

TAJLAND

BANGKOK — Poslanstvo. Poslanik Mirko Milutinović sa sedištem u Rangunu.

TANGANJICA

DAR ES SALAAM — Ambasada.

TOGO

LOME — Ambasada. Ambasador Zvonko Perišić od 12. decembra 1960. sa sedištem u Akri, Gana.

TUNIS

TUNIS — Ambasada. Ambasador Miloš Lalović od 26. oktobra 1960.

TURSKA

ANKARA — Ambasada. Ambasador Dragoje Đurić od 28. marta 1961.

ISTAMBUL — Generalni konzulat. Generalni konzul Mihajlo Popović od 14. septembra 1960.

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA

KAIRO — Ambasada. Ambasador Jože Brilej od 12. oktobra 1961.

ALEKSANDRIJA — Konzulat. Konzul Petar Mihailovski od 12. oktobra 1960.

URUGVAJ

MONTEVIDEO — Poslanstvo. Otpravnik poslova Marko Perović od 4. marta 1959.

VELIKA BRITANIJA

LONDON — Ambasada. Ambasador Srđa Prica od 3. novembra 1960.

VENECUELA

KARAKAS — Ambasada. Ambasador Lazar Udovički od 20. novembra 1961. Poslanstvo podignuto na stepen ambasade od 18. avgusta 1961.

VIJETNAM

HANOJ — Ambasada. Otpravnik poslova Aleksandar Šokorac od 1. novembra 1960. sa sedištem u Pekingu, Kina.

ORGANIZACIJA UJEDINJENIH NACIJA

NJUJORK — Stalna misija FNRJ pri UN. Šef Misije Mišo Pavićević od 28. decembra 1960.

ŽENEVA — Stalna delegacija FNRJ pri Evropskom uredu UN. Otpravnik poslova Delegacije Milan Ristić od 20. decembra 1961.

ORGANIZACIJA ZA EVROPSKU EKONOMSKU SARADNJU

PARIZ — Stalna delegacija FNRJ pri OEEB (OECE). V. d. šefa Delegacije Božidar Frangeš.

SAVEZNIČKI KONTROLNI SAVET U NEMAČKOJ

BERLIN — Vojna misija FNRJ. V. d. šefa Misije Vilko Kun.

INOSTRANA PREDSTAVNIŠTVA U JUGOSLAVIJI²

U Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji 44 države imaju svoje ambasade, a 5 država poslanstva sa sedištem u Beogradu. Ambasade 14 država i poslanstva 12 država, s kojima Jugoslavija održava diplomatske odnose, imaju svoja sedišta u drugim državama. Pored toga, u Beogradu postoje Biro za tehničku pomoć Organizacije ujedinjenih nacija i Misija Privremene Vlade Alžira. U Jugoslaviji ima 16 karijernih i 5 počasnih stranih konzulata.

ALBANIJA (REPUBLIQUE POPULAIRE D'ALBANIE)

Poslanstvo. Otpravnik poslova a. i. Tahmaz Bečari (Tahmaz Beqari) od 15. januara 1960.

ARGENTINA (ARGENTINE)

Ambasada. Ambasador Anakleto Llosa (Anacleto Llosa) od 26. septembra 1960.

AUSTRALIJA (AUSTRALIE)

Interese zastupa Velika Britanija.

AUSTRIJA (AUTRICHE)

Ambasada. Ambasador Vilhelm Gerc (Wilhelm Geortz) od 11. februara 1960.

ZAGREB — Generalni konzulat. Generalni konzul dr Johan Dengler (dr Johann Dengler) od 2. novembra 1960.

LJUBLJANA — Generalni konzulat. Generalni konzul Karl Nevole (Karl Newole) od 2. novembra 1960.

AVGANISTAN (AFGHANISTAN)

Ambasada. Ambasador general Mohamad Arif (General Mohamad Arif) od 1. juna 1960.

BELGIJA (BELGIQUE)

Ambasada. Ambasador Marsel Gos (Marcel Goosse) od 26. septembra 1960.

LJUBLJANA — Počasni konzulat.

BOLIVIJA (BOLIVIE)

Poslanstvo. Otpravnik poslova Jorge Alderete Rosales (Jorge Alderete Rosales) od 7. juna 1961.

SPLIT — Počasni generalni konzulat. Počasni generalni konzul Mate Sasunić od 17. septembra 1951.

ZAGREB — Počasni konzulat. Počasni konzul Ljubenko Sasunić od 7. januara 1955.

BRAZIL (BRESIL)

Ambasada. Ambasador Rui Ribeiro Couto (Rui Ribeiro Couto) od 9. aprila 1953.

BUGARSKA (REPUBLIQUE POPULAIRE DE BULGARIE)

Ambasada. Ambasador Grudi Antanasov (Grudi Atanasov) od 9. avgusta 1959.

BURMA (BIRMANIE)

Ambasada. Ambasador Tiri Pianči U Sain Bo (Thiri Pyanchi U Sain Bwa) od 13. maja 1960.

CEJLON (CEYLON)

Ambasada. Ambasador Mohamed M. Maharuf (Mohamed M. Maharuf) od 24. avgusta 1961. sa sedištem u Kairu, UAR.

ČEHOSLOVAČKA SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA (REPUBLIQUE SOCIYALISTE TCHECOSLOVAQUIE)

Ambasada. Ambasador dr Bedrih Švestka (dr Bedrich Švestka) od 31. marta 1960.

ZAGREB — Generalni konzulat. Generalni konzul Jan Hón zal (Jan Honzal) od 15. februara 1960.

ČILE (CHILI)

Ambasada. Otpravnik poslova a. i. Gaston Vilson (Gaston Wilson) od 14. decembra 1959.

DANSKA (DANEMARK)

Ambasada. Ambasador Mogens Gustav Ivar Melhior (Mogens Gustav Ivar Maelchior) od 12. septembra 1960.

EKVADOR (EQUATEUR)

Poslanstvo.

ETIOPIJA (ETHIOPIE)

Ambasada. Ambasador Petros Salu (Petros Sahlou) od 24. avgusta 1961.

FINSKA (FINLANDE)

Ambasada. Ambasador Erdem Olavi Raustila (Erdem Olavi Raustila) od 2. juna 1961.

FRANCUSKA (FRANCE)

Ambasada. Otpornik poslova a. i. Klod Arno (Claude Arnaud) od 5. oktobra 1961.

ZAGREB — Generalni konzulat. Generalni konzul Žozef Bonavita (Joseph Bonavita) od 18. maja 1959.

SKOPJE — Konzulat. Konzul Danijel Krespi (Daniel Crespi) od 9. novembra 1961.

GANI (GHANA)

Ambasada. Ambasador Simon Velington Kumah (Simon Wellington Kumah) od 31. marta 1960.

GRČKA (GRECE)

Ambasada. Ambasador Demetr Nikolareizis (Demetre Nikolareizis) od 10. februara 1960.

SKOPJE — Generalni konzulat. Konzul žeran generalnog konzulata Vasilios Elefteriadis (Vassilios Elephteriadis) od 3. oktobra 1960.

GVINEJA (GUINEE)

Ambasada.

HOLANDIJA (PAYS-BAS)

Ambasada. Ambasador Baron Sveder Godfrid Maria van Vurst tot Vurst (Baron Sweder Godfried Maria van Voorst tot Voorst) od 2. jula 1959.

HONDURAS (HONDURAS)

Poslanstvo.

INDIJA (INDE)

Ambasada. Ambasador dr Jagan Nat Kosla (dr Jagan Nath Khosla) od 7. jula 1961.

INDONEZIJA (INDONESIE)

Ambasada. Ambasador dr R. A. Asmaun (dr R. A. Asmoen) od 26. decembra 1959.

IRAK (IRAK)

Ambasada. Otpornik poslova Mohamed Alvan (Mohamed Alwan) od 21. avgusta 1961.

IRAN (IRAN)

Ambasada. Ambasador dr Mohamad Masud Ansari (dr Mohammad Massoud Ansari) od 12. septembra 1960.

ISLAND (ISLANDE)

Poslanstvo. Poslanik Petur Torsteinson (Petur Thorsteinsson) od 17. oktobra 1961. sa sedištem u Bonu, Savezna Republika Nemačka.

ITALIJA (ITALIE)

Ambasada. Ambasador Alberto Berio (Alberto Berio) od 5. marta 1960.

ZAGREB — Generalni konzulat. Generalni konzul Luidži de Đovani de Santa Severina (Luigi de Giovanni de Santa Severina) od 14. decembra 1958.

KOPAR — Generalni konzulat. Generalni konzul Gvido Zekin (Guido Zecchin) od 18. avgusta 1957.

IZRAEL (ISRAEL)

Poslanstvo. Poslanik Aviezer Šluš (Aviezer Chelouche) od 7. maja 1961.

JAPAN (JAPON)

Ambasada. Ambasador Mičitoši Takahaši (Michitochi Takahashi) od 16. novembra 1960.

JEMEN (YEMEN)

Poslanstvo. Otpornik poslova Nj. Vis. Princ Sejed Mohamed Abdul Kudus Alvazir (S. A. le Prince Seyyed Mohamed Abdul Kuddus Alvazir) od 24. marta 1961.

JORDAN (JORDANIE)

Poslanstvo.

KAMBODŽA (CAMBODGE)

Ambasada. Ambasador Nj. Kralj. Vis. Prince Norodom Norindeth (S. A. R. le Prince Norodom Norindeth) od 23. marta 1961.

KANADA (CANADA)

Ambasada. Ambasador Gordon Gel Krin (Gordon Gale Crean) od 4. oktobra 1961.

KINA (CHINE)

Ambasada. Otpornik poslova a. i. Šu Min (Chou Min) od 10. maja 1961.

KIPAR (CHYPRE)

Ambasada.

KONGO (CONGO)

Ambasada.

KOSTARIKA (COSTA RICA)

Poslanstvo. Otpornik poslova a. i. Uberto Korvi (Huberto Corvi) od 10. maja 1959. sa sedištem u Milanu, Italija.

KUBA (CUBA)

Ambasada. Ambasador Hose Luis Peres Hernandez (Jose Luis Perez Hernandez) od 29. avgusta 1961.

LIBAN (LIBAN)

Ambasada. Ambasador Naim Amiuni (Naim Amouni) od 21. marta 1961.

LIBERIJA (LIBERIA)

Ambasada. Ambasador Rolan H. Kuper (Roland H. Cooper) od 29. septembra 1960. sa sedištem u Rimu, Italija.

LIBIJA (LIBYE)

Poslanstvo. Otpornik poslova Ahmed Bušagur (Ahmed Boushagour) od 17. januara 1962.

LUKSEMBURG (LUXEMBOURG)

Poslanstvo.

MAĐARSKA (REPUBLIQUE POPULAIRE HONGROISE)

Ambasada. Ambasador dr Karolj Prat (dr Karoly Prath) od 30. oktobra 1961.

MALI (MALI)

Ambasada.

MAROKO (MAROC)

Ambasada. Ambasador Tami Uazani (Thami Ouazzani) od 2. avgusta 1961.

MEKSIKO (MEXIQUE)

Ambasada. Ambasador Delfin Sančes Hwares (Delfin Sanchez Juarez) od 4. oktobra 1961.

MONGOLIJA (REPUBLIQUE POPULAIRE DE MONGOLIE)

Ambasada. Ambasador Sonomin Luvsan (Sonomin Luvsan) od 10. juna 1960.

NEMAČKA DEMOKRATSKA REPUBLIKA (REPUBLIQUE DEMOCRATIQUE ALLEMANDE)

Poslanstvo. Poslanik Eleonora Štajmer (Eleonore Staimer) od 11. februara 1958.

NEPAL (NEPAL)

Poslanstvo. Poslanik Suberna Šumšer Đang Bahadur Rana (Suberna Shumsher Jung Bahadur Rana) od 24. avgusta 1961. sa sedištem u Rimu, Italija.

NORVEŠKA (NORVEGE)

Ambasada. Ambasador Dag Brin (Dag Bryn) od 15. maja 1958.

PAKISTAN (PAKISTAN)

Ambasada. Ambasador Mirza Sikander. Ali Baig (Mirza Sikander Ali Baig) od 9. avgusta 1959.

PANAMA (PANAMA)

Poslanstvo.

PARAGVAJ (PARAGUAY)

Poslanstvo.

POLJSKA (REPUBLIQUE POPULAIRE DE POLOGNE)

Ambasada. Ambasador Aleksander Malecki (Aleksander Malecki) od 8. oktobra 1959.

RUMUNIJA (REPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE)

Ambasada. Ambasador Ion Rab (Ion Rab) od 24. aprila 1959.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA (UNION DES REPUBLIQUES SOVIETIQUES SOCIALISTES)

Ambasada. Ambasador Aleksej Jepišev (Aleksej Epišev) od 30. januara 1961.

SAVEZNA REPUBLIKA NEMAČKA (REPUBLIQUE FEDERALE ALLEMANDE)

Diplomatski odnosi prekinuti od 19. oktobra 1957.

Francuska zastupa interese Savezne Republike Nemačke.

ZAGREB — Konzulat, Konzul Peter Hope (Peter Hoppe) od 20. novembra 1959.

SENEGAL (SENEGAL)

Ambasada.

SIRIJSKA ARAPSKA REPUBLIKA (REPUBLIQUE ARABE SYRIENNE)

Ambasada. Ambasador Nabih Sabah (Nabih Sabbagh) od 30. januara 1962.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE (ETATS-UNIS D'AMERIQUE)

Ambasada. Ambasador Džordž Kenan (George Kennan) od 16. maja 1961.

ZAGREB — Generalni konzulat. Generalni konzul Đžozef Godson (Joseph Godson) od 2. februara 1962.

SARAJEVO — Konzulat, Konzul Čarls R. Statut (Charles R. Stout) od 17. avgusta 1961.

SOMALIJA (SOMALIE)

Ambasada.

SUDAN (SOUDAN)

Ambasada. Ambasador Jusif Mustafa El Tinaj (Jousif Moustafa El Tinay) od 4. oktobra 1961.

ŠVAJCARSKA (SUISSE)

Ambasada. Ambasador Anton Roj Ganc (Anton Roy Ganz) od 11. marta 1959.

ŠVEDSKA (SUEDE)

Ambasada. Ambasador Sven Baklund (Sven Backlund) od 9. juna 1961.

TAJLAND (THAILANDE)

Poslanstvo. Poslanik Šiti Sukaritakul (Chiti Sucharitakul) od 29. februara 1960. sa sedištem u Bernu, Švajcarska.

TANGANJICA (TANGANYIKA)

Ambasada.

TOGO (TOGO)

Ambasada.

TUNIS (TUNISIE)

Ambasada. Ambasador Abdelmelek Bergaui (Abdelmelek Bergaoui) od 18. februara 1960.

TURSKA (TURQUIE)

Ambasada. Ambasador Orhan Eralp (Orhan Eralp) od 27. novembra 1959.

SKOPJE — Generalni konzulat. Konzul Suphi Asim Tanger (Suphi Asim Tangor) od 25. februara 1958.

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA (REPUBLIQUE ARABE UNIE)

Ambasada. Ambasador Hasan Ragab (Hassan Ragab) od 17. januara 1961.

URUGVAJ (URUGUAY)

Poslanstvo. Otpравниk poslova a. i. Rolando Kuneo (Rolando Cuneo) od 22. novembra 1957.

VELIKA BRITANIJA (GRANDE BRETAGNE)

Ambasada. Ambasador ser Majkl Džustin Kresvel (Sir Michael Justin Creswell) od 29. juna 1960.

ZAGREB — Generalni konzulat. Generalni konzul Džon Basil Tomas Džad (John Basil Thomas Judd) od 9. novembra 1961.

SPLIT — Konzulat. Konzul Lenard Sidni Prajs (Leonard Sidney Price) od 9. januara 1960.

VENECUELA (VENEZUELA)

Ambasada. Ambasador Simon Alberto Konsalvi (Simon Alberto Consalvi) od 4. oktobra 1961.

VIJETNAM (REPUBLIQUE DEMOCRATIQUE DU VIET NAM)

Ambasada. Otpравниk poslova a. i. Ngujen Trong Tuat (Nguyen Trong Thuat).

PRIVREMENA ALŽIRSKA VLADA (GOUVERNEMENT PROVISOIRE D'ALGERIE)

Misija. Šef misije Mesaud Bukadum (Messaoud Boukadoum).

BIRO ZA TEHNIČKU POMOĆ OUN (BUREAU DE L'ASSISTANCE TECHNIQUE DE L'O. U. N.)

Predstavništvo. Predstavnik Erik Vord (Eric Word).

SADRŽAJ 1962.

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Krivično-pravna zaštita bezbednosti drumskog saobraćaja	49—54	(1—6)
---	-------	-------

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Stavovi jugoslovenskih sindikata prema aktuelnim problemima međunarodnog sindikalnog pokreta ..	55—58	(1—4)
Međunarodna saradnja Narodne omladine Jugoslavije u 1961.	58—60	(4—6)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1962.	1—4	(1—4)
Budžetski sistem i budžetska potrošnja	5—12	(5—12)
Bankarski i kreditni sistem	13—19	(13—19)
Čist prihod i njegova raspodela u periodu januar—septembar 1961.	20—23	(20—23)
Privreda u 1961.	61—67	(35—41)
Drvena industrija 1958—1961.	68—74	(42—48)
Tržišna proizvodnja poljoprivrede	23—25	(23—25)
Razvoj jugoslovenskih pomorskih luka	75—78	(49—52)
Tarife u saobraćaju	79—84	(53—58)
Robni promet na malo 1957—1961.	26—29	(26—29)
Izvoz drveta	30—34	(30—34)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača	85—89	(3—7)
Izgradnja stanova za borbe narodnooslobodilačkog rata i ratne vojne invalide	35—36	(1—2)
Centri za socijalni rad	89—90	(7—8)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Razvoj školstva i nastavni kadar za osnovne i srednje škole	37—44	(1—8)
---	-------	-------

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Državna prvenstva u 1961.	45—48	(1—4)
--------------------------------	-------	-------

SPOLJNA POLITIKA

Poseta predsednika Tita Ujedinjenoj Arapskoj Republici i Sudanu	91	(1)
Diplomatsko-konzularna predstavništva	92—96	(2—6)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Moše Pijade 8 / tel. 33-610.
Administracija: Ulica Kosmajaska 7 / tel. 22-778 / pošt. fah 62 / Beograd.

Tekući račun kod Narodne banke br. $\frac{101-14}{2-645}$

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.